

۷ کارنیل، بزرگترین شبکه موفقیت ایرانیان می باشد، که افرادی زیادی توانسته اند با آن به موفقیت برسند، فاطمه رتبه ۱۱ کنکور کارشناسی، محمد حسین رتبه ۶۸ کنکور کارشناسی، سپیده رتبه ۳ کنکور ارشد، مریم و همسرش راه اندازی تولیدی مانتو، امیر راه اندازی فروشگاه اینترنتی، کیوان پیوستن به تیم تراکتور سازی تبریز، میلاد پیوستن به تیم صبا، مهسا تحصیل در ایتالیا، و.... این موارد گوشه از افرادی بودند که با کارنیل به موفقیت رسیده اند، شما هم می توانید موفقیت خود را با کارنیل شروع کنید.

برای پیوستن به تیم کارنیلی های موفق روی لینک زیر کلیک کنید.

www.karnil.com

همچنین برای ورود به کانال تلگرام کارنیل روی لینک زیر کلیک کنید.

<https://telegram.me/karnil>

آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در سینمای ایران
(دیدگاهی اسلامی)

آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در سینمای ایران (دیدگاهی اسلامی)

علی جعفری

پژوهشگاه فرهنگ، اندیشه و زبان‌شناسی
دانشگاه تهران

تهران ۱۳۹۴

سرشناسه	: جعفری، علی - ۱۳۵۸
عنوان و نام پدیدآور	: آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در سینمای ایران (دیدگاهی اسلامی) / علی جعفری
مشخصات نشر	: تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	: ۱۵۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۸۷-۱۵-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: سینما - ایران - نقد و تفسیر
موضوع	: زناشویی در سینما
شناسه افزوده	: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
رده‌بندی دیویی	: ۷۹۱/۴۳۰۹۵۵
موضوع: زناشویی - اسلام	
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۴ ج۷ الف/۵/۱۹۹۳/۵ PN
شماره کتابشناسی	: ۲۸۷۹۴۱۸

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
دانشگاه علامه طباطبائی

آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در سینمای ایران (دیدگاهی اسلامی)

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

نویسنده: علی جعفری

طراح جلد: دکتر سیده‌راضیه یاسینی

صفحه‌آرا: حسین آذری

ویراستار: شهناز شفیق‌خانی

نوبت چاپ: اول - شهریور ۱۳۹۴

شمارگان: ۵۰ نسخه

قیمت: ۷۵۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۸۷-۱۵-۴

همه حقوق این اثر برای پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات محفوظ است.

در صورت تخلف، پیگرد قانونی دارد.

نشانی: تهران، پابین‌تر از میدان ولی‌عصر (عج)، خیابان دمشق، شماره ۹، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

سندوق پستی: ۶۲۷۴-۱۴۱۵۵. تلفن: ۰۸۹۰۲۲۱۳. دورنگار: ۸۸۹۳۰۷۶. Email: nashr@ric.ir

اثر حاضر، نتیجه پژوهشی است که با نظارت دکتر محمدعلی خبری

در پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات انجام شده است.

فهرست مطالب

سخن ناشر / ۷

مقدمه / ۹

فصل اول:

ضرورت مطالعه ازدواج‌های قاب سینما و تلویزیون ایران / ۱۳

فصل دوم:

مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری اسلام دربارهٔ ازدواج

(رویکردی شیعی) / ۲۵

فصل سوم:

مؤلفه‌های نشانه شناختی ازدواج در سینمای ایران / ۷۱

فصل چهارم:

بررسی تطبیقی بازنمایی ازدواج در سینمای دورهٔ اصلاحات و

سینمای دورهٔ اصولگرایی / ۸۱

فصل پنجم:

آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در سینمای ایران با تأکید بر

نظریهٔ هنجاری اسلام / ۹۹

پیوست‌ها / ۱۱۱

منابع و مأخذ / ۱۴۹

سخن ناشر

بی‌شک بالاترین و والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد، فرهنگ آن جامعه است. اساساً فرهنگ هر جامعه، هویت و موجودیت آن جامعه را تشکیل می‌دهد و با انحراف فرهنگ، هرچند جامعه از بعدهای اقتصادی، سیاسی، نعتی و نظامی قدرتمند و قوی باشد ولی بوج و میان‌تهی است. اگر فرهنگ جامعه‌ای وابسته و مرتزق از فرهنگ غرب باشد، ناچار دیگر ابعاد آن جامعه به جانب مخالف گرایش پیدا می‌کند و بالاخره در آن مستهلک می‌شود و موجودیت خود را در تمام ابعاد از دست می‌دهد (امام‌خمينی^(ه) صحیفه نور، ج ۱۵: ۱۶).

رشد و توسعه اقتصادی یا سیاسی بدون توجه به ارزش‌های والای فرهنگی می‌تواند موجبات سستی و اعوجاج در اصول اعتقادی و ملی جامعه را فراهم آورد. پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات با انجام تحقیقات و پروژه‌های پژوهشی و نیز برگزاری نشست‌های علمی با اصحاب علم و فرهنگ و هنر و ارائه نتایج حاصل در قالب «گزارش پژوهش» یا «کتاب»، تلاش خود را مصروف گسترش ارزش‌های اصیل فرهنگی می‌کند.

امید است با بهره‌گیری از توان علمی پژوهشگران، بتوان گام مؤثری در برنامه‌ریزی جامع توسعه کشور برداشت.

اثر حاضر، نتیجه پژوهشی است با عنوان آسب‌شناسی بازنمایی ازدواج در سینمای ایران (دیدگاهی اسلامی) که علی جعفری با نظارت دکتر محمدعلی خبری در پژوهشگاه انجام داده است.

اگر چه کارکرد اصلی ازدواج در عموم تعاریف مربوط بدان، اعطای مجوز تعامل و تلذذ جنسی به ضمیمه تغییراتی در احوالات شخصیه طرفین است با این حال وجه اجتماعی و فرهنگی ازدواج بدلیل گره خوردن با واقعیتی بنام «خانواده» مهمتر می‌نماید و تلذذ جنسی را فقط به بخشی از مؤلفه‌ها و کارکردهای زندگی خانوادگی (و نه بالعکس) تبدیل می‌کند. در رویکرد اسلامی، خانواده مهم‌ترین واحد اجتماعی جامعه است و نظام اجتماعی (در اینجا ایران) همواره به اتکای آن در مسیر فرهنگی اصیل قرار گرفته است. اهمیت ویژه «خانواده» به نوبه خود در ارتقای منزلت «ازدواج» به‌مثابه درگاه انحصاری ورود به خانواده دخالتی تام دارد. بررسی فهرست اجمالی احکام و توصیه‌های ریز و درشت مندرج در روایات معتبر اهل بیت علیهم‌السلام درخصوص ارکان و مراحل مختلف ازدواج، اوج حساسیت اسلام را نسبت به این امر مهم نشان می‌دهد. این چارچوب همه جانبه نظری، در بخش‌هایی از «نظریه‌های جاری رسانه اسلامی» که به «بازنمایی خانواده و ازدواج» مرتبط است دخالت می‌کند و گزاره‌هایی جدی از باید و نبایدها و اولویتهای را درخصوص «بازنمایی ازدواج»^۱ بر فرایند تولید پیام حاکم می‌کند.

از اوایل دهه هشتاد و با رسیدن امواج رشد جمعیت سال‌های ۱۳۶۳ - ۱۳۵۶ به سن

جوانی و ازدواج، سیاست‌های کلی مربوط به «ازدواج» با پیوند به سیاست‌های مربوط به «جوانان» اولویتی مضاعف یافت و وارد مرحله جدیدی شد. از آن زمان تاکنون توجه به «ازدواج» در بستر مفهوم «جوانی» رشد چشمگیری داشته است و جایگاه مهمی را در اسناد و فعالیت‌های ملی مربوط به جوانان به خود اختصاص داده است. در چنین شرایطی، تقویت شوق و رغبت به ازدواج صحیح و اصیل اسلامی و اصلاح‌گرایی در خصوص نابهنجاری‌ها و آموزه‌های منفی و ناصحیح ازدواج، هم به اقتضای آموزه‌های جدی اسلامی و هم به اقتضای جوانی جمعیت کشور یکی از اولویت‌های مهم و قابل توجه در نظریه هنجاری رسانه‌های (در اینجا سینمایی) جمهوری اسلامی ایران خواهد بود. البته مطالعه بازنمایی ازدواج در سینمای ایران به لحاظ سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی فرهنگی نیز واجد اولویت است، چه اینکه؛ دخالت دولت و مدیریت دولتی در نظام تولید، توزیع و پخش فیلم سینمایی در ایران بسیار چشمگیر می‌باشد. لذا این تحقیق هم در ارزیابی و مقایسه کیفیت دوره‌های مدیریت دولتی سینمای ایران (به‌خصوص مقایسه دولت هفتم و هشتم با دولت نهم و دهم) مؤثر است و هم می‌تواند دستمایه‌های عملی مناسبی را جهت مدیریت فرهنگی کارآمدتر آینده سینمای ایران حداقل در بازنمایی ازدواج بدست دهد. براین اساس کتاب پیش رو ناظر به هنجارهای برگرفته از «رویکرد اسلامی (شیعی) به جامعه شناسی ازدواج و خانواده» بدنبال پاسخ به سؤالات ذیل به نگارش در آمده است:

مؤلفه‌های نشانه شناختی ازدواج در بازنمایی سینمای ایران از آن چیست؟ و روندهای اصلی بازنمایی ازدواج در سینمای ایران ناظر به نظریه هنجاری چگونه ارزیابی می‌شود؟

در ازدواج‌های برساخته سینمای ایران، آیا نوعی روند عمومی بازنمایی قابل رصد است یا بازنمایی‌ها متأثر از ادوار مدیریت دولتی سینما متغیر بوده است؟

در این مطالعه، کل فیلم‌های سینمای ایران از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۹ را که در آن یکی از نقش‌های اصلی به نحوی از انحاء با مسئله ازدواج برای خودش درگیر می‌شود در بر می‌گیرد. در بررسی اولیه این فهرست شامل ۲۵۰ فیلم می‌شد، اما پس از بازبینی

فیلم‌ها مشخص شد که کمتر از ۱۵۰ فیلم از نوع فیلم‌هایی است که در آن‌ها یکی از نقش‌های اول آن به هر دلیلی با مسئله ازدواج برای خود درگیر می‌شود. از میان ۱۵۰ فیلم تعدادی که در دسترس بود حدود ۱۱۶ فیلم بود که در عمل جامعه آماری تحقیق را شکل داد. لازم به ذکر است که در این تحقیق نمونه‌گیری صورت نپذیرفته و کل جامعه ۱۱۶ تایی مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج کلی مطالعه نشان می‌دهد که روند عمومی بازنمایی ازدواج در سینمای دو دوره اصلاحات و اصولگرایی به غیر از برخی موارد جزئی تفاوت معناداری نداشته است. نتایج این تحقیق همچنین نشان می‌دهد روند عمومی بازنمایی ازدواج در سینمای ایران واجد شش آسیب عمده است:

الف- ازدواج در قاب سینما مقوله‌ای بیشتر تفنی است تا مهم و جدی
 ب- روابط کلامی و غیر کلامی زرجین در مراحل قبل و بعد از ازدواج تفاوت ندارد (تضعیف معنای شرعی ازدواج)

ج- ازدواج بیشتر مقوله‌ای غیر خانوادگی است و خارج از چارچوب‌های خانواده رخ می‌دهد
 د- ازدواج بیش از آرامش و سکینه با تنش همنشین است
 ه- وجوه آیینی ازدواج در بازنمایی سینمایی شدت تضعیف شده است
 و- ازدواج قاب سینما در بسیاری از مؤلفه‌ها با ازدواج‌های در حال انجام در جامعه ایرانی مطابقت ندارد و در زمینه‌ای غیر واقعی بازنمایی می‌شود.

کتاب «آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در سینمای ایران (رویکردی اسلامی)» گزارش تحقیق به نسبت موسعی به همین عنوان است که با پشتیبانی پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و در پژوهشکده مطالعات رسانه و هنر پژوهشگاه به سامان رسیده است. به ثمر نشستن این تحقیق و نگارش کتاب بیش از همه مرهون دغدغه‌های نظری و حمایت‌های مدیریتی جناب آقای دکتر عبدالله بیچرانلو مدیر محترم «گروه مطالعات سینما و تلویزیون» پژوهشکده هنر و رسانه است. از ایشان بابت همکاری‌های متعهدانه و دلگرمی‌های همواره‌اش با پژوهشگران همکار و به‌خصوص بنده بی‌نهایت سپاسگذارم. همکاری با مجموعه پژوهشگاه و به‌خصوص با

۱۲ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

اعضای هیئت علمی و کارشناسان پژوهشکده هنر و رسانه برای من همواره شوق‌انگیز و خاطره برانگیز بوده است؛ از زحمات دست اندرکاران امور پژوهشی پژوهشکده به‌خصوص سرکار خانم مهربان سپاسگذارم. قدردان تلاش‌های واحد نشر پژوهشگاه نیز در فراوری و انتشار نتایج تحقیق در قالب کتاب هستم. از خوانندگان احتمالی خواهشمندم که دیدگاه‌های گرامی خود را در صورت صلاحدید در اختیارم قرار دهند.

فصل اول

ضرورت مطالعه ازدواج‌های
قاب سینما و تلویزیون ایران

مقدمه

ازدواج^۱ از کهن‌ترین و رایج‌ترین گونه‌های ارتباطات انسانی است. حضور این واقعیت ارتباطی در گستره همهٔ اجتماعات انسانی و متأثر بودن ازدواج از زمینه‌های فرهنگی مختلف، بدست دادن تعریفی عام و جهانشمول را دشوار کرده است. انسان‌شناسان [فرهنگی] سعی می‌کنند زناشویی را به گونه‌ای تعریف کنند که همهٔ انواع شناخته شده‌اش را دربرگیرد، اما با این همه، تعریف چندان جامعی را نمی‌توانند بدست دهند (پیترس و پلاگ، ۱۳۷۵: ۴۹۶/همچنین ن. ک. برناردز، ۱۳۸۴: ۴۲). «کُتاک» معتقد است که: «هیچ تعریفی از زناشویی وجود ندارد که چندان فراگیر باشد که بتوان آن را برای همه جوامع بشری در موقعیت‌های گوناگون بکار بست» (کُتاک، ۱۳۸۶: ۵۴۵). ادموند لیچ، انسان‌شناس انگلیسی، با توجه به دشواری‌های موجود در تعریف ازدواج توصیه می‌کند که به جای آن بر کارکردهای عمومی و به نسبت مشترک آن در جوامع مختلف تأکید شود؛ به نظر «لیچ»، زناشویی معمولاً و نه همیشه می‌تواند این کارکردها را انجام دهد:

پدر قانونی فرزندان یک زن، و مادر قانونی فرزندان یک مرد را تعیین کند.
به یکی از دو طرف ازدواج یا هر دو آنها حق انحصاری در رابطه جنسی با دیگری اعطا کند.

1. Marriage

۱۶ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

به یکی از دو طرف یا هر دو طرف، حقوقی در مورد کار دیگری اعطا کند.
 به یکی از دو یا هر دو طرف، حقوقی در مورد دارایی دیگری اعطا کند.
 مالکیت مشترک یا شراکت در دارایی، به نفع فرزندان ایجاد کند.
 یک رابطه «قرابت» اجتماعاً میان زن و شوهر و خویشاوندانشان برقرار سازد
 (کُتاک، ۱۳۸۶: ۷-۵۴۶/ نیز ن. ک. روح‌الامینی، ۱۳۸۰: ۱۶۱).

بدین جهت از چشم‌اندازی فرهنگ شناختی - و نه هنجاری - ازدواج مفهومی نسبی است؛ اگرچه در تعاریف مربوط بدان اشتراک فراوانی نیز یافت می‌شود. از بررسی عموم تعاریف برمی‌آید که حضور توأمان چهار ویژگی مهم، «ازدواج» را از سایر انواع ارتباط انسان با انسان متمایز می‌گرداند: «پیوند جسمانی»، «مخالفت جنسیتی»، «پایایی» و «قرارداد اجتماعی» (بستان، ۱۳۸۸: ۶). البته در نگاه اسلامی (شیعی) به علت مشروع بودن «ازدواج موقت»، مؤلفه پایایی فقط در تعریف «ازدواج دائم» دخالت دارد و ضمناً ازدواج علاوه بر قراردادی اجتماعی، یک هنجار شرعی و مذهبی هم هست. از این رو با توجه به اقتضائات هنجاری این تحقیق در اتکا به تعریفی منطبق با شریعت اسلام، (از نظر شیعه) می‌توان گفت: «ازدواج قراردادی مشروع است که در فرد ناهمجنس و معمولاً بالغ را به هم پیوند می‌دهد و برقراری ارتباط جنسی دائم یا موقت میان آنان را مجاز می‌گرداند» (همان).

به دلیل غلظت وجه «حقوقی»، کارکرد اصلی ازدواج در عموم تعاریف مربوط بدان، اعطای مجوز تعامل و تلذذ جنسی به ضمیمه تغییراتی در احوالات شخصیّه طرفین است. با این حال وجه اجتماعی و فرهنگی ازدواج بدلیل گره خوردن با واقعیتی بنام «خانواده» مهمتر و جدی تر می‌نماید و تلذذ جنسی و اموری مشابه را فقط به بخشی از مؤلفه‌ها و کارکردهای زندگی خانوادگی (و نه بالعکس) تبدیل می‌کند. به عبارت دیگر، اهمیت فزاینده ازدواج نه در ذات آن بلکه بخاطر نقش ویژه‌ای است که در فرایند گذار از زیست فردی به زندگی مشترک با همسر برعهده دارد. از این منظر «ازدواج مرحله مهمی از تشکیل خانواده است... که در مقایسه با سایر روابط انسانی، تمامیتی بی‌نظیر

فصل اول: ضرورت مطالعه ازدواج‌های... / ۱۷

دارد؛ بدین معنی که ابعاد زیستی، اقتصادی، عاطفی، روانی و اجتماعی زندگی را پوشش می‌دهد» (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۲۴-۲۳). در رویکرد اسلامی، خانواده مهم‌ترین واحد اجتماعی جامعه است و نظام اجتماعی (در اینجا ایران) همواره به اتکای آن در مسیر فرهنگی اصیل قرار گرفته است. در نظرگاه برخی مردم شناسان ایرانی، جایگاه خانواده برای شناخت فرایندهای اجتماعی بقدری است که در مباحثات مربوط به دوگانه سنتی «اصالت فرد» یا «اصالت جامعه»، ضمن عبور از آن، جایگزینی «اصالت خانواده» را پیشنهاد کرده‌اند (نگاه کنید به فیاض، ۱۳۸۷). اهمّیت ویژه «خانواده» به نوبه خود در ارتقای منزلت «ازدواج» به عنوان درگاه انحصاری ورود به خانواده دخالتي تامّ دارد.

بررسی فهرست اجمالی احکام و توصیه‌های ریز و درشت مندرج در روایات معتبر اهل بیت علیهم السلام درخصوص ارکان و مراحل مختلف ازدواج، اوج حساسیت اسلام را نسبت به این امر مهم نشان می‌دهد. کتاب مهم وسایل الشیعه در جلد ۱۴ خود، احادیث فراوانی را در موضوعات مختلف ناظر به ازدواج و خانواده ثبت کرده است که بسان یک دایره المعارف «ازدواج و خانواده» می‌نماید. در این کتاب احادیث متنوعی درباره «سن ازدواج»، «قواعد همسرگزینی»، «برون همسری و درون همسری»، «همسان همسری»، «فرایند همسرگزینی تا ازدواج»، «تنظیم رفتار جنسی»، «تولید مثل»، «تولد فرزند»، «ازدواج مجدد»، «طلاق» و... به چشم می‌خورد(ن. ک. بستان، ۱۳۸۸). این چارچوب همه جانبه و متقن نظری، در بخش‌هایی از «نظریه هنجاری رسانه اسلامی» که به «بازنمایی خانواده و ازدواج» مرتبط است دخالت می‌کند و گزاره‌هایی جدی از باید و نبایدها و اولویتهای آن را درخصوص «بازنمایی ازدواج» بر فرایند تولید پیام حاکم می‌گرداند. بدین ترتیب نظریه هنجاری رسانه‌ها به یکی از کانون‌های اصلی تجلّی رویکردهای اسلام در مقوله ازدواج تبدیل می‌شود. «نظریه‌های هنجاری رسانه‌های^۱» شاخه‌ای از فلسفه اجتماعی به شمار می‌آیند و بیشتر به این موضوع می‌پردازند که اگر قرار

-
1. Marriage Representation
 2. Normative Theory of Medias

باشد ارزش‌های معینی رعایت شوند یا تحقق یابند، رسانه‌ها چگونه باید عمل کنند و ماهیت این ارزش [ها] چیست؟ (مک کوپل، ۱۳۸۵: ۲۳). در جمهوری اسلامی ایران به دلیل حاکمیت نظام هنجاری اسلام بر کلیه سیاست‌های فرهنگی - ارتباطی نظام اجتماعی، توسعه و تسهیل ازدواج صحیح و اصیل از اولویت‌های اصلی در فرایندهای سیاستگذاری کشور است. اصل دهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران «خانواده» واحد بنیادی جامعه اسلامی می‌شناسد و تأکید می‌کند که: «همه قوانین و مقررات و برنامه ریزی‌های مربوط باید به منظور آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد». در قانون «اصول سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی ایران»، مصوب ۱۳۷۱/۵/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی، نیز به تقویت شخصیت و جایگاه واقعی زن مسلمان به عنوان «مادر» و ترویج و فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای ایفای نقش و رسالت اساسی خود به عنوان «مرئی نسل آینده» تأکید کرده است (دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی، ۱۳۷۸). در قانون برنامه دوم توسعه، «ترغیب نسبت به ازدواج و تشکیل خانواده با تسهیل شرایط، تعدیل توقعات، کاهش تشریفات و آگاهی نسبت به روش‌ها و معیارهای شرعی در انتخاب همسر و حقوق خانواده» یکی از خط‌مشی‌های اصلی هدایت جوانان و نوجوانان در عرصه ایمان مذهبی، فرهنگ خودی و... برشمرده گشته است (صالحی امیری، ۱۳۷۸: ۱۳).

از اوایل دهه هشتاد و با رسیدن امواج رشد جمعیت سال‌های ۱۳۶۳ - ۱۳۵۶ به سن جوانی و ازدواج، سیاست‌های کلی مربوط به «ازدواج» با پیوند به سیاست‌های مربوط به «جوانان» اولیاتی مضاعف یافت و وارد مرحله جدیدی شد. طی دهه ۶۵ - ۱۳۵۶ با افزایش چندبرابری نرخ رشد جمعیت ایران - که عمدتاً ناشی از افزایش مولید بود - تبعات اقتصادی - اجتماعی آن ابتدا در افزایش هزینه‌های خدمات پزشکی، بهداشتی و تغذیه‌ای نوزادان آشکار شد. این انبوه جمعیتی در مرحله عبور از دوران خردسالی، کمبود فضا و امکانات بخش آموزش و پرورش کشور را به رخ کشید و به موازات ارتقای سنی دانش‌آموزان از مقطع ابتدایی، آن‌را در مقاطع بالاتر مدرسه و در نهایت در مرحله دانشجویی نشان داد. طبق

فصل اول: ضرورت مطالعه ازدواج‌های... / ۱۹

آمار رسمی، عمده موالید دهه ۱۳۶۵ - ۱۳۵۵، در نیمه دوم این دهه (۱۳۶۵ - ۱۳۶۰) به دنیا آمده‌اند. حجم انبوه نوزادان متولد شده در میانه سال‌های ۱۳۶۵ - ۱۳۶۰ از اوایل دهه هشتاد به این سو هم در آستانه بازار کار و دانشگاه بودند و هم در معرض ازدواج قرار گرفتند (معاومت مطالعات و تحقیقات سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۷: ۱۹). چنین شرایطی منجر شد تا در ماده ۱۵۷ برنامه سوم توسعه ضمن ارتقای «مرکز ملی جوانان» به «سازمان ملی جوانان»، پیگیری مسئله ازدواج به یکی از مأموریت‌های اصلی آن تبدیل شود. از آن زمان تاکنون توجه به «ازدواج» در بستر مفهوم «جوانی» رشد چشمگیری داشته است و جایگاه مهمی را در اسناد و فعالیت‌های ملی مربوط به جوانان به خود اختصاص داده است؛ چنانچه در «سند سیاست ملی جوانان»، مصوب ۱۳۸۴/۵/۲ هیئت دولت، از چهارده محور مربوط به سیاست‌های اجرایی، «ازدواج»، به یکی از محورهای اصلی تبدیل شده است (سبطوتی، ۱۳۸۷: ۱۷۳). در چنین شرایطی، تقویت شوق و رغبت به ازدواج صحیح و اصیل اسلامی و اصلاح‌گرایی درخصوص نابهنجاری‌ها و آموزه‌های منفی و ناصحیح ازدواج، هم به اقتضای آموزه‌های جدی اسلامی و هم به اقتضای جوانی جمعیت کشور یکی از اولویت‌های مهم و قابل توجه در نظریه هنجاری رسانه‌های (در اینجا سینمایی) جمهوری اسلامی ایران خواهد بود.

«ازدواج»، بدلیل گستره عناصر نشانه‌ای و تنوع زیبایی شناختی، علاوه‌بر نظریه هنجاری رسانه‌های اسلامی، همچنین؛ در نظریه‌های علمی- کاربردی رسانه‌های ایرانی نیز جایگاه مهمی را به خود اختصاص داده است. نظریه‌های کاربردی رسانه، آگاهی‌های ساخته، پرداخته و باور شده توسط فعالان و وسایل ارتباطی جمعی هستند که برخی هنجاری و پاره‌ای عملی‌اند. آنها را کاربردی می‌خوانند زیرا در مورد هدف کار و وسایل ارتباط جمعی، شیوه انجام کار به نحوی که با اصول انتزاعی نظریه‌های اجتماعی هماهنگ باشد و اینکه چگونه می‌توان اهداف معین را محقق ساخت، رهنمودهای مفیدی ارائه می‌کنند. پاره‌ای از این عقاید مربوط به تکنیک‌اند؛ و برخی دیگر در قالب سنن، اصول حرفه‌ای، هنجارهای رفتار و قاعده‌های عملی جاافتاده‌اند و

۲۰ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

کار تولید رسانه‌ها را هدایت می‌کنند و در طول زمان بدان استحکام می‌بخشند (مک کوپل، ۱۳۸۵: ۲۴). غنای معنایی و رمزگان‌های آشنا و جذاب ازدواج در نزد ایرانیان، آن را بستر مخاطب‌شناختی کارآمدی برای القای مؤثر بسیاری از پیامدها و تصاویر می‌نماید و اینگونه به یکی از مؤلفه‌های چشمگیر و پر کاربرد در تاریخ سینما و تلویزیون ایران تبدیل می‌شود.

بر اساس مقدمات ذکر شده، پژوهش پیش رو بر اساس هنجارهای برگرفته از «رویکرد اسلامی (شیعی) به جامعه‌شناسی ازدواج و خانواده» بدنبال بررسی «بازنمایی ازدواج» در سینمای ایران است. بررسی «بازنمایی ازدواج در سینمای ایران» فی‌نفسه واجد اهمیت و جذابیت نظری است، اما این مطالعه از لحاظ سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی فرهنگی نیز برای سینمای ایران واجد اولویت است، چه اینکه؛ دخالت دولت و مدیریت دولتی در نظام تولید، توزیع و پخش فیلم سینمایی در ایران بسیار چشمگیر می‌باشد. این تحقیق هم در ارزیابی و مقایسه کیفیت دوره‌های مدیریت دولتی سینمای ایران (به‌خصوص مقایسه دولت هفتم و هشتم با دولت نهم و دهم) مؤثر است و هم می‌تواند دستمایه‌های عملی مناسبی را برای مدیریت فرهنگی کارآمدتر آینده سینمای ایران حداقل در بازنمایی ازدواج بدست دهد. بدیهی است که با توجه به اهمیت راهبردی ازدواج و تشکیل خانواده برای نظام جمهوری اسلامی ایران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نمی‌تواند نسبت به نحوه بازنمایی این مقوله در محصولات فرهنگی - هنری کشور بی تفاوت باشد. «سینمای ایران» اصولاً سینمایی دولتی است و عمده بودجه و امکانات ساخت اغلب فیلم‌های سینمایی ایران از سوی دولت تأمین می‌شود. بنابراین لازم است که تعاملات مدیران دولتی به‌مثابه کارفرماهای فرهنگی با مجموعه عوامل سینمایی به‌خصوص تهیه‌کنندگان و کارگردانان از اشراف سینمایی و بصیرت فرهنگی کاملی برخوردار باشد. مطالعات مربوط به بازنمایی مقولات مختلف - در اینجا ازدواج - یکی از متغیرهای تعیین‌کننده در ارتقای اشراف مدیریتی و ارتقای بصیرت فرهنگی مدیران سینمایی است و زمینه تعاملات دقیق‌تر و عالمانه‌تر کارفرمای فرهنگی با پیمانکاران را

فصل اول: ضرورت مطالعه ازدواج‌های... / ۲۱

فراهم می‌آورد. در غیر این صورت گفت‌وگوهای دولت و سینماگران بیش از اینکه در چارچوب کارشناسی و خبرگی صورت پذیرد، میل به سلیقه‌گرایی بدون پشتوانه مطالعاتی و یا مجادلات فرسایش دهنده حقوقی - اداری خواهد کرد. این تحقیق و تحقیقات مشابه ضمن سوق دادن گفت‌وگوهای متقابل کارشناسان مدیریت فرهنگی و فعالین فرهنگی کشور به مباحثات فرهنگی عمیق‌تر، زمینه‌های بیشتری از تفاهم و تراضی کارشناسانه را بین ایشان فراهم می‌کند. در مجموع و بر اساس ضرورت‌های پیش گفته مطالعه پیش رو در درجهٔ اول بدنبال پاسخ به این پرسش است که «مؤلفه‌های نشانه‌شناختی ازدواج در بازنمایی سینمای ایران از آن چیست؟ و این مؤلفه‌ها ناظر به نظریه‌های هنرجاری اسلام در خصوص ازدواج در مجموع چگونه ارزیابی می‌شود و احيانا واجد چه نوع سويه‌های آسیب‌شناختی است؟». مطالعه همچنین تلاش دارد تا از منظری سیاست‌گذارانه بدین مسئله نیز بپردازد که آیا «در ازدواج‌های برساخته سینمای ایران، آیا نوعی روند عمومی بازنمایی قابل رصد است یا بازنمایی‌ها متأثر از ادوار مدیریت دولتی سینما متغیر بوده است؟».

تاکنون در کشور ما، تحقیق مستقلی با موضوع «ازدواج و رسانه» صورت نگرفته است؛ به‌خصوص اینکه تمرکز آن بر بازنمایی ازدواج در رسانه بوده باشد. آنچه تحت عنوان ازدواج در ادبیات پژوهش کشور وجود دارد یا مطالعاتی مستقل در باب ازدواج بدون در نظر گرفتن ارتباط آن با رسانه است (برای نمونه نگاه کنید به سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۷/ کمالی، ۱۳۸۶: ۷ و گلچین و سیدی، ۱۳۸۷: ۱۲۴). و یا مطالعاتی ناظر به نسبت خانواده و رسانه است که به دشواری بتوان نکاتی راجع به بازنمایی ازدواج در آنها یافت (الیاسی و همکاران، ۱۳۸۶: ۴۰ - ۱۳۹ و ۱۵۰). بر این اساس، بررسی پیش رو نخستین مطالعهٔ مستقل و همه‌جانبه در خصوص بازنمایی ازدواج در رسانه‌ها (سینما) محسوب می‌شود و از حیث نوآوری در تحقیق بالاترین امتیاز را به خود اختصاص می‌دهد. نکته قابل توجه حجم بالای متغیرهای تحقیق و نیز بررسی کل جامعه آماری فیلم‌های سینمایی مربوط به ازدواج از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۹ بدون انجام نمونه‌گیری

۲۲ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

است که در حوزه مطالعات مربوط به نسبت رسانه‌ها و ازدواج به احتمال زیاد نوعی مرجعیت علمی را برای این تحقیق متصور می‌کند. در این مطالعه کل فیلم‌های سینمای ایران از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۹ را که در آن یکی از نقش‌های اصلی به نحوی از انحاء با مسئله ازدواج برای خودش درگیر می‌شود در بر می‌گیرد. در بررسی اولیه این فهرست شامل ۲۵۰ فیلم می‌شد اما پس از بازبینی فیلمها مشخص شد که کمتر از ۱۵۰ فیلم از نوع فیلم‌هایی است که در آن یکی از نقش‌های اول آن به نحوی از انحاء با مسئله ازدواج برای خود درگیر می‌شود. از میان ۱۵۰ فیلم تعدادی که در دسترس بود حدود ۱۱۶ فیلم بود که در عمل جامعه آماری تحقیق را شکل داد. لازم به ذکر است که در این تحقیق نمونه‌گیری صورت نپذیرفته و کل جامعه ۱۱۶ تایی بررسی شده است.

ردیف	نام فیلم	تعداد فیلم	سال تولید
۱	زندگی - غریبانه	۲	۱۳۷۶
۲	بادام‌های تلخ - رنگ خدا - شهر زنان - مصائب شیرین - مردی از جنس بلور - دوزن - جوانی - شیدا	۸	۱۳۷۷
۳	دست‌های آلوده - شراره - عروس آتش - اعتراض - چشم‌هایش	۵	۱۳۷۸
۴	سهراب - شور عشق - دوستان - دختری به نام تندر - عشق شیشه‌ای - آبی - تکیه بر باد - دختران انتظار - مارال - شوکران - عینک دودی - نیمه پنهان	۱۲	۱۳۷۹
۵	آواز قو - دلباخته - نان و عشق و موتور ۱۰۰۰ - شام آخر از صمیم قلب - پر پرواز - خواب سفید - رخساره - من ترانه ۱۵ ساله‌ام	۹	۱۳۸۰
۶	بانوی کوچک - بی همتا - خاکستری - زمانه - ساقی - دختر شیرینی فروش - سب برهنه - صورتی - همکلاسی - اتانازی - عروسی مهتاب - ازدواج غیبی - بوی بهشت تو کیو بدون توقف - دنیا - عروس خوش قدم - سام و نرگس - مانی و ندا	۱۸	۱۳۸۱
۷	بوی گل سرخ - بی تو تنهاییم - عاشق مترسک - غزل - فت ترانه - هم نفس - آدمک‌ها - برگ برنده - چشمان سیاه - دختر ایرونی - معادله	۱۱	۱۳۸۲
۸	ایی برای زندگی - قلبهای نارام - ازدواج صورتی - غروب شد بیا - مجردها - کافه ترازیت	۶	۱۳۸۳
۹	زیر درخت هلو - انتخاب - شارلاتان - چپ دست - هوو - عروس فراری - اسپاگتی در ۸ دقیقه	۷	۱۳۸۴

فصل اول: ضرورت مطالعه ازدواج‌های... / ۲۳

سال تولید	تعداد فیلم	نام فیلم	ردیف
۱۳۸۵	۱۱	راننده تاکسی - شغال - عروس فرنگی - همیشه سربلند - بی وفا - سنتوری - سوغات فرنگ - شام عروسی - روز سوم - ازدواج به سبک ایرانی - ایستگاه بهشت	۱۰
۱۳۸۶	۱۱	ملودی - پسران آجری - فرنطینه - قصه دلها - هدف اصلی - آگه میتونی منو بگیر - دلشکسته - کلاهی برای باران - مادرزن سلام - محیا - هم خانه عاشق	۱۱
۱۳۸۷	۴	دلداده - تیغ زن - دوخواهر - مجنون لیلی	۱۲
۱۳۸۸	۷	زندگی شیرین - کتاب قانون - حلقه‌های ازدواج - دختر میلیونر - پوپک و مش ماشاءاله - چراغ قرمز - لچ و لجبازی	۱۳
۱۳۸۹	۵	شیر و عسل - عروسک - یه جیب پرپول - چهل سالگی - پسر آدم، دختر حوا	۱۴

فصل
دوم

مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری اسلام
دربارهٔ ازدواج (رویکردی شیعی)

مقدمه

مطالعه پیش رو در چارچوب نظری خود توجه ویژه‌ای به نظریهٔ هنجاری اسلام درباب ازدواج دارد که در فصل دوم کتاب بدان پرداخته شده است؛ با این حال هدف اصلی از این فصل نه ارائه نظرگاه اسلام درخصوص ازدواج، بلکه استفاده از این نظرگاه برای تحلیل وضعیت بازنمایی ازدواج در سینمای ایران است. به همین برای مباحث فصل دوم بیشتر از نوع مباحثات مروری و توصیفی است که به کمک منابع معتبر و متفن تولید شده از سوی اندیشمندان مطالعات اسلامی خانواده صورت می‌پذیرد. در این میان با توجه به اعتبار، جامعیت، نوآوری و گویایی بیشتر تولیدات مربوط به «جامعه‌شناسی اسلامی، خانواده» در «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه»، تولیدات این پژوهشگاه محور اصلی در چارچوب نظری تحقیق خواهند بود. بدین جهت علی‌رغم بررسی منابع دیگر، اما مطالب دو کتاب «اسلام و جامعه‌شناسی خانواده» و «اسلام و تفاوت‌های جنسیتی» از آثار حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر حسین بستان و از تولیدات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محل اتکای رویکرد نظری در فصل پیش رو خواهند بود. ادامه این فصل به مرور خلاصه تقریرات نظری این دو کتاب از «نظریه هنجاری اسلام» در حوزه تفاوت‌های جنسیتی و خانواده اختصاص خواهد یافت.

تعریف اسلامی ازدواج

درخصوص دشواری ارائه تعریفی عام و جهانشمول از ازدواج در بخش «طرح و ضرورت مسئله تحقیق» توضیحات به نسبت کاملی ارائه شد. آنچه در این بخش مد نظر است ارائه تعریفی نه از منظر فرهنگ‌شناختی و عام بلکه از چشم‌اندازی هنجاری و خاص (منطبق بر شریعت اسلام (شیعه)) است. بر این اساس ازدواج عبارت است از: «قراردادی مشروع که دو فرد ناهمجنس و معمولاً بالغ را به هم پیوند می‌دهد و برقراری ارتباط جنسی دائم یا موقت را میان آنان مجاز می‌گرداند.» (بستان، ۱۳۸۸: ۶).

اهداف و کارکردهای ازدواج

الف- تنظیم رفتار جنسی: این کارکرد از بدیهی‌ترین و آشکارترین کارکردهای ازدواج است

ب- به رسمیت شناختن روابط جنسی مشروع خارج از خانواده (ازدواج موقت): برخلاف مسیحیت سنتی - که همواره از میل جنسی به عنوان امری منفی تبلیغ کرده و بر سرکوب تمایلات جنسی در خارج از چهارچوب خانواده تک همسر تأکید نموده است - اسلام (در بینش شیعی) با ارائه راهکار ازدواج موقت اساساً ارضای مشروع نیازهای جنسی را کارکرد انحصاری نهاد خانواده قرار نداده است. پیامد اجتماعی این دو جهت‌گیری دینی مختلف این بوده که گسترش آزادی‌های جنسی در غرب مسیحی در قرن اخیر، به‌طور اجتناب‌ناپذیر جنبه ضدیت با دین و عصیانگری داشته است، در حالی که انعطاف‌پذیری نسبی احکام و ارزش‌های اسلامی، این قابلیت را به اسلام بخشیده است که بر تغییرات اجتماعی مربوط به مناسبات جنسی، به گونه شایسته‌ای چیره گردد. برپایه همین نکته است که طرح موضوع ازدواج موقت در فضای کنونی جامعه ایران، به دلیل سازگاری با پیشینه‌های مذهبی نه تنها تنش‌چندانی به همراه نداشته است، بلکه یک نمونه از بازگشت به سنت‌های دینی تلقی می‌شود، نمونه‌ای که بیشتر صاحب‌نظران مسلمان، خواه سنت‌گرا و خواه تجددگرا، با چشم‌پوشی از اختلافات فرعی، درباره اصل آن توافق

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۲۹

دارند. با وجود این نباید فراموش کرد که قابلیت احکام اسلامی برای غلبه بر مشکلات متجدد به تنهایی کافی نیست و بدون کارشناسی‌های دقیق و عالمانه برای کاربردی کردن این احکام با توجه به اوضاع و شرایط خاص زمانی و مکانی، قابلیت مزبور به فعلیت نخواهد رسید. شاید به همین دلیل است که به رغم مشروعیت و قانونی بودن ازدواج موقت در جامعهٔ اسلامی ایران، شاهد گسترش روابط جنسی نابهنجار و مغایر با ارزش‌های دینی در سال‌های اخیر بوده‌ایم.

ج- به رسمیت شناختن تفاوت زن و مرد از حیث تمایلات جنسی: اسلام تفاوت زن و مرد از حیث تمایلات جنسی را می‌پذیرد و برای آن منشأ زیست‌شناختی نیز قائل است. از روایات اسلامی این‌گونه استفاده می‌شود که سابق جنسی مرد از حیث کمی، برتر و سابق جنسی زن از حیث کیفی، برتر و قوی‌تر است. همچنین، بردباری جنسی زن بیش از مرد و تحریک‌پذیری جنسی زن و مرد نیز متفاوت است (وسائل‌الشیعه؛ ج ۱۴: ۴۰ - ۴۲ و ج ۱۵: ۴۵۲؛ همچنین بحارالانوار، ج ۳: ۶۲). برپایهٔ همین تفاوت‌ها است که فقه اسلامی در زمینهٔ ارضای غریزهٔ جنسی احياناً حقوق و تکالیف متفاوتی را برای زن و مرد قائل شده است. در دیدگاه اسلام اهتمام بیشتری نسب به ارضای جنسی مرد در قیاس با ارضای جنسی زن مشاهده می‌کنیم. اسلام از زن مسلمان می‌خواهد نیاز جنسی شوهر خود را در هر حال جدی بگیرد و در ارضای این نیاز کوتاهی نرزد، تا آنجا که در بعضی روایات به زنان توصیه شده است که حتی اگر در حال نماز هستند، نباید به منظور ردِّ درخواست جنسی شوهر، نمازشان را طولانی کنند (همان: ۱۱۷). از این گذشته، وجوب تمکین جنسی زن در برابر شوهر از حقوق مسلم زناشویی است که در فقه اسلامی برای مردان مقرر گردیده است. با این همه، اسلام بر تأمین نیازهای جنسی زن در چهارچوب خانواده، به‌طور خاص تأکید کرده است و از این نظر، کارکرد یاد شده را هم دربارهٔ مردان و هم زنان صادق می‌داند. حق همبستری که به موجب آن شوهر مجاز نیست بدون رضایت زن بیش از چهار ماه از همبستر شدن با وی خودداری ورزد (همان: ۱۰۰)، وجوب ارضای نیاز جنسی زن توسط شوهر در مواردی

۳۰ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

که خطر آلوده شدن زن به گناه در کار باشد(همان) و تأکید بر لزوم ملاحظه یا مداعبه جنسی (همان: ۸۲ - ۸۳) نمونه‌هایی از توجه خاص اسلام به میل جنسی زن را به نمایش می‌گذارند. همین توجه ویژه است که باعث گردیده خانم نوال السعداوی - فمینیست سرشناس عرب - اعتراف کند:

«محمد [ص] از برای درک مسائل جنسی بر بیشتر مردان عصر جدید برتری دارد و نیز از برای توانایی و شهمات اعتراف به اموری که بیشتر مردان فرهیخته عرب به آنها اعتراف نکرده یا از اعتراف به آنها احساس مشقت کرده‌اند، که موضوع مداعبات جنسی از جمله این امور است» (افزار، ۱۳۷۸: ۱۷۷) (نگاه کنید به بستان، ۱۳۸۸: ۶۶-۶۵).

د- تولید مثل: تردیدی نیست که متون دینی ارزش‌گذاری کاملاً مثبتی درباره تولیدمثل و تکثیر نسل دارند؛ برای نمونه، بر طبق حدیث معروفی که از پیامبر گرامی اسلام (ص) نقل گردیده، ایشان تعداد هرچه بیشتر امت مسلمان را وسیله مباهات خود به دیگر امت‌ها در روز رستاخیز معرفی کرده‌اند (وسائل الشیعه، ج ۱۴: ۳). همچنین در روایتی از امام صادق (ع) آمده است:

«ام سلمه [همسر پیامبر (ص)] به ایشان عرض کرد: رسول خدا! مردها همه خیرات را به چنگ آوردند، پس برای زنان بیچاره چه سهمی است؟ حضرت در پاسخ فرمود: چنین نیست؛ زن در هنگام بارداری به منزله کسی است که روزها روزه دار و شب‌ها در حال عبادت است و با مال و جانش در راه خدا جهاد می‌کند؛ پس زمانی که وضع حمل می‌کند، مستحق پاداشی می‌شود که به سبب بزرگی آن هیچ‌کس توان درکش را ندارد و آنگاه که کودکش را شیر می‌دهد، در ازای هر مکیدنی پاداشی معادل آزاد کردن یکی از نوادگان اسماعیل به وی تعلق می‌گیرد. پس هنگامی که از شیر دادن فارغ شود، فرشته بزرگواری بر پهلوی او زده و می‌گوید: اعمال خود را از سر بگیر! به درستی که تمامی گناهانت آمرزیده شد» (همان، ج ۱۵: ۱۷۵).

با این همه، ملاحظه «اصل ضرورت» در قانون‌گذاری اسلامی که از اصول مسلم فقه پویای شیعه است، توجیه شرعی لازم را برای روش‌های صحیح کنترل موالید فراهم

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۳۱

می‌کند (به شرط آنکه مصداق ضرورت به درستی تشخیص داده شده باشد). بر این اساس، پسندیده تر آن بود که دست اندرکاران سیاست‌های کنترل مولید به جای ترویج ارزش‌هایی مانند آسایش ناشی از فرزند کمتر که افزون بر ناسازگاری با ارزش‌های اسلامی، ممکن است در درازمدت، کشور را با مشکل سیر نزولی جمعیت روبه رو سازد، می‌کوشیدند با تکیه بر گرایش دینی اکثریت آحاد جامعه، لزوم کنترل مولید را در اذهان عمومی به عنوان یک ضرورت اجتماعی خاص و به تعبیر فقهی، یک حکم ثانوی و اضطراری مطرح کنند تا در نتیجه، چنانچه تغییرات احتمالی آینده، اتخاذ سیاست‌هایی برای افزایش مولید را اقتضا کرد، عدم پذیرش سیاست‌های جدید از سوی مردمی که با روحیهٔ آسایش طلبی خو گرفته‌اند، کشور را دچار مشکل نسازد (بستان، ۱۳۸۸: ۷۲-۷۱).

ه- حمایت و مراقبت: برخلاف بسیاری از گونه‌های حیوانی، عجز و ناتوانی نوزاد انسان در محافظت از خود تا چند سال پس از تولد ادامه دارد و این امر موضوع حمایت و مراقبت فیزیکی از کودک را به یک ضرورت تبدیل می‌کند. افزون بر آن، عجز و ناتوانی انسان در دوران سالخوردگی که بسیاری از افراد در چرخهٔ حیاتی خود با آن روبه رو می‌شوند و نیز ناتوانی‌های ناشی از نقص عضو یا بیماری، ضرورت و اهمیت موضوع مراقبت را دو چندان می‌سازد. مسئولیت قانونی و اخلاقی ایفای این مهم در طول تاریخ برعهدهٔ خانواده‌ها بوده است؛ حتی در جوامع صنعتی معاصر که برای حمایت از افراد ناتوان، برنامه‌های رفاهی متنوعی به اجرا درآمده است، قانون از والدین می‌خواهد که از اولادشان به گونه‌ای مناسب حمایت کنند و دولت تنها زمانی این مسئولیت را برعهده می‌گیرد که والدین ناتوانی خود را از ایفای آن، به اثبات رسانند، با اینکه اصلاً والدین موجود یا در دسترس نباشند (Stokes, 1984: 294) در مورد مراقبت از سالخوردگان نیز علی‌رغم تغییرات مهمی که در سال‌های اخیر به وجود آمده، فرزندان همچنان مسئولیت اصلی را برعهده دارند. در ۸۰ درصد موارد، هرگونه مراقبتی که شخص سالخورده بدان نیاز دارد، از سوی خانواده‌اش تأمین می‌شود و این به دلیل احساس تعهد نیرومندی است که حتی در زمان سست بودن رابطه عاطفی والدین و فرزند، وجود دارد (Zanden, 1993: 298) با این همه نمی‌توان تغییرات فراوان

مرتبط با این کارکرد از جمله، گسترش روزافزون شیرخوارگاه‌ها، مهدکودک‌ها، خانه‌های سالمندان و آسایشگاه‌های معلولان را نادیده گرفت. به نظر می‌رسد در اینجا نیز اشتغال مادران از مهم‌ترین عواملی می‌باشد که در بروز تغییرات مؤثر بوده است. تحقیقی که در سال ۱۹۷۶ در فرانسه راجع به امکانات مراقبت از هشتصد هزار کودک زیر سه سال و دارای والدین شاغل انجام گرفته، نشان می‌دهد که یکصد و چهل و سه هزار و ششصد و هجده کودک زیر نظارت نهادهایی قرار داشتند که از سوی مقامات دولتی سازمان یافته و اداره می‌شدند، هفتاد هزار طفل در خانه و زیرنظر افرادی قرار داشتند که برای این منظور استخدام شده بودند و هشتاد و پنج هزار کودک را نیز مادر بزرگ‌ها نگهداری می‌کردند و پانصد هزار طفل باقیمانده نیز نزد پرستاران غیررسمی (همسایگان یا به‌طور غیرمرتب، نزد اشخاص مختلف) می‌ماندند. همچنین، نهادهای موسوم به «مدرسه مادرانه» که به کودکان بزرگ‌تر (دو سال به بالا) اختصاص دارند، در همان زمان در حدود پانصد هزار طفل را زیر پوشش داشته‌اند (سگالان، ۱۳۷۵: ۲۱۵). همچنین در امریکا در سال ۱۹۸۲ از مجموع کودکان زیر پنج سال و دارای مادران شاغل، ۱۵ درصد در مراکز خدماتی گروهی - پرورشگاه‌ها یا مراکز مراقبت روزانه - تحت مراقبت بودند و این در حالی است که در سال ۱۹۶۵ تنها ۶ درصد از کودکان زیر ۶ سال و دارای مادران شاغل، تحت مراقبت گروهی قرار داشتند (Wilkie, 1991: 154). آمارهای مربوط به سال ۱۹۹۰ نیز از آن حکایت دارند که در حدود ۳۵ درصد از کودکان ۳ و ۴ ساله در ساعات‌های کاری والدین، در خانه خود یا خانه شخصی دیگر از بستگان یا غیر آنها می‌ماندند و ۴۳ درصد در مراکز مراقبت روزانه به سر می‌بردند (Berk, 1994: 585). در مورد آثار اشتغال مادران بر فرزندان، دیدگاه‌های گوناگونی ابراز شده است. بر اساس یک دیدگاه افراطی، اهمیت ارتباط مادر با فرزند به حدی است که حتی جدایی موقت کودک از مادر مثلاً در زمانی که مادر سر کار خود حاضر می‌شود، آثار ناگوار و جبران‌ناپذیری بر زندگی کودک برجا می‌گذارد. با چشم‌پوشی از جنبه اغراق‌آمیز این دیدگاه، اصل این اندیشه که بر نیاز عاطفی فرزندان به مادران تأکید دارد، افزون بر پشتوانه‌های فرهنگی، از پیشینه‌های نظری برخوردار است که از جمله آنها می‌توان

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۳۳

به آرای جان بالنی^۱ اشاره کرد. وی معتقد بود که جدایی کودک از مادر در دوران کودکی در صورتی که مدت طولانی باشد، باعث اضطراب در کودک خواهد شد و نتایجی مشابه غم از دست دادن یک عزیز را به بار خواهد آورد. این تجربه می‌تواند بر ساخت عاطفی آیندهٔ کودک تأثیر بگذارد و توانایی وی در ایجاد روابط عاطفی باثبات را کاهش دهد (Bilton, 1981: 307). در مقابل، دیدگاهی وجود دارد که با استناد به تحقیقات جدیدتر، تأثیرهای منفی اشتغال مادران بر کودکان را انکار می‌کند. طرفداران این دیدگاه اظهار می‌کنند که بین کودکان متعلق به مادران شاغل و کودکان دیگر تفاوت عمده‌ای دیده نشده است و در موارد خاصی نیز که تفاوت‌هایی وجود داشته، ریشهٔ آنها را باید در عوامل دیگری مانند کیفیت مراقبت جایگزین (مانند نسبت تعداد مربیان به تعداد کودکان یک پرورشگاه) جستجو کرد، نه در اشتغال مادران. افزون بر آن، کودکان متعلق به مادران شاغل از نظر بیشتر مقیاس‌های رشد، تفاوتی با دیگر کودکان نداشته‌اند و از نظر سازگاری اجتماعی حتی وضعیت بهتری را در مقایسه با کودکان دیگر نشان داده‌اند، ضمن آنکه نگرش مثبت تری به اشتغال زنان دارند و نسبت به دیدگاه‌های سنتی که به نقش‌های جنسیتی بازمی‌گردد، کمتر پایبندند (Wilkie, 1991: 156). دیدگاه سومی نیز مدعی وجود تفاوت بین اشتغال تمام وقت و اشتغال پاره وقت است. بر اساس این دیدگاه، ساعات طولانی اشتغال مادر و گذراندن زمان اندکی با فرزندان، به‌ویژه در دورهٔ دبستان، به پیامدهای نامطلوب شناختی و اجتماعی منجر می‌شود؛ اما اشتغال پاره وقت ظاهراً برای کودکان در تمام سنین مزیت بخش است، احتمالاً به این دلیل که به مادر این امکان را می‌دهد که نیازهای آنان را برآورده سازد (Berk, 1994:585). اسلام با چشم‌پوشی از برخی محدودیت‌های شغلی که به دلیل تفاوت‌های طبیعی زن و مرد و حفظ عفت عمومی قائل شده، با اصل «اشتغال زنان» هیچ‌گونه مخالفتی ندارد، اما به دلیل اهمیت ویژه‌ای که برای پرورش نسل آینده قائل است، اشتغال مادران را در صورت تعارض با ایفای نقش مادری، تأیید نمی‌کند. تأکید صاحب نظران مسلمان بر اهمیت نقش مادری و اولویت آن نسبت به اشتغال، از همین

1. John Bowlby.

دیدگاه برخاسته است؛ برای نمونه، حضرت امام خمینی - قدس سره - علی‌رغم تأکید فراوانی که بر مشارکت اجتماعی - سیاسی زنان داشتند، اشتغال زنان را تا آنجا تأیید می‌کردند که به خانواده لطمه نخورد، چراکه زن را مربی جامعه می‌دانستند (ستوده، ۱۳۷۳: ۱۷۲). دومین نکته نیز به انگیزه‌های زنان از ورود به بازار کار بازمی‌گردد. اسلام در همان حال که انگیزه‌هایی مانند زیاده خواهی و رفاه طلبی بی حد و مرز، دستیابی به تشابه کامل با مردان و رقابت با شوهران را مردود می‌شمارد، به انگیزه‌های مشروع مانند رفع نیازهای اقتصادی خانواده، کسب عزت نفس، کمک به نیازهای جامعه و تضمین ایمنی برای آینده خود و خانواده، به دیده احترام می‌نگرد. البته ناگفته نماند که وضعیت مطلوب اسلام زمانی حاصل می‌شود که عوامل منفی اقتصادی و فرهنگی، به‌ویژه فقر، نابرابری طبقاتی، طلاق و استثمار، تحقیر و ستم‌دیدی زنان به حداقل ممکن رسیده باشد، به‌طوری که زنان ناگزیر نباشند برای رهایی از این نوع مشکلات، بار سنگین اشتغال را بر دوش کشند.

ی- جامعه‌پذیری: در مجموع می‌توان از آیات و روایات اسلامی چنین برداشت کرد که تربیت در محیط خانواده هسته‌ای به لحاظ استعدادهای طبیعی و روانی والدین و احساس تعهد آنان در قبال فرزندان و نیز به لحاظ دیگر کارکردهای مثبت فردی و اجتماعی خانواده که مورد عنایت اسلامند، بر شیوه‌های دیگر جامعه‌پذیری کودکان، اولویت انکارناپذیری دارد، ولی این به معنای نفی مطلق آن شیوه‌ها نیست، چراکه دست کم شیوه‌هایی مانند فرزندخواندگی یا تربیت در خانواده‌های گسترده، مورد تأیید اسلام قرار گرفته‌اند. به همین سان، نظر اسلام در مورد جامعه‌پذیری نقش‌های جنسیتی نیز در راستای ارزش‌های اسلامی قابل فهم است. عدم پذیرش ارزش‌هایی مانند آزادی جنسی مطلق و مشابهت جنسی مطلق از سوی اسلام، به‌ویژه با توجه به تفاوت‌های طبیعی جنسی که در دیدگاه اسلامی مفروض گرفته شده‌اند، نمی‌تواند با جامعه‌پذیری یکسان دختر و پسر سازگاری داشته باشد، هرچند این به معنای تفکیک کامل نقش‌های زن و مرد و نفی قلمروهای مشترک نیست، زیرا اسلام جنسیت را در بسیاری از فعالیت‌های خانوادگی و اجتماعی شرط ندانسته است. به هر حال، این کارکرد از منظر اسلامی از اهمیت بسزایی برخوردار است و تأکیدی که در روایات

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۳۵

اسلامی بر آموزش قرآن کریم، اعتقادات دینی و احکام شرعی، به‌ویژه نماز، به کودکان و نوجوانان دیده می‌شود (ر. ک: وسائل‌الشیعه، ج ۱۵: ۱۸۲ و ۱۹۴-۱۹۶) گوشه‌ای از اهتمام اسلام به این موضوع سرنوشت ساز را نشان می‌دهد. البته با توجه به تداخل کارکردی نهادهای خانواده، دین و آموزش و پرورش در جوامع معاصر، از نقش خانواده در آموزش دینی تا حدودی کاسته شده است و برای نمونه در ایران، شاهد سرمایه‌گذاری فزایندهٔ نهادهای دین و آموزش و پرورش در این زمینه و گسترش سریع مؤسسه‌های مذهبی و نشریه‌های دینی پس از انقلاب اسلامی بوده‌ایم (بستان، ۱۳۸۸: ۶-۸۵).

ل- عطوفت و همراهی: از دیدگاه اسلام، آرامش روانی حاصل از ازدواج و مهر و مودت بین زن و شوهر از نشانه‌های الهی به شمار می‌آید (روم، ۲۱) که ممکن است به این حقیقت اشاره داشته باشد که رابطه زناشویی برخلاف دیگر روابط اجتماعی (شغلی، تجاری، آموزشی و غیره) دربردارندهٔ عاملی وحدت بخش و انسجام دهنده است که تداوم رابطه را علی‌رغم تضادها و اختلاف منافع و علقه‌های زن و شوهر، تضمین می‌کند. با وجود این، تردیدی نیست که تجلی این نشانهٔ الهی و فعلیت یافتن آثار آن در زندگی خانوادگی، منوط به نبودن پاره‌ای از موانع است که به مهم‌ترین آنها اشاره می‌کنیم. یکی از موانع مهم، آزادی‌های جنسی است. درواقع، یکی از علل اصلی ممنوعیت روابط جنسی با غیر همسر و نیز مسئله حجاب و کاهش اختلاط زن و مرد در اسلام، ایجاد خانواده‌های مبتنی بر محبت و صمیمیت است. استاد شهید مطهری در این باره اظهار می‌دارد:

«فلسفهٔ پوشش و منع کامیابی جنسی از غیر همسر مشروع، از نظر اجتماع خانوادگی این است که همسر قانونی شخص از لحاظ روانی، عامل خوشبخت کردن او به شمار برود، در حالی که در سیستم آزادی کامیابی، همسر قانونی از لحاظ روانی یک رقیب و مزاحم و زندانبان به شمار می‌رود و در نتیجه کانون خانوادگی بر اساس دشمنی و نفرت پایه‌گذاری می‌شود... [سیستم روابط آزاد همچنین] موجب می‌شود که پسران تا جایی که ممکن است از ازدواج و تشکیل خانواده سر باز زنند و فقط هنگامی که نیروهای جوانی و شور و نشاط آنها رو به ضعف و سستی می‌نهد، اقدام به ازدواج کنند و در این موقع، زن را فقط برای

فرزند زادن و احیاناً برای خدمت کاری بخواهند» (مطهری، ۱۳۶۸: ۸۹-۹۰).

احتمالاً بر اساس همین نکته می‌توان همبستگی بین میزان روابط اجتماعی مردان و زنان و میزان طلاق را تا حدودی تبیین کرد. برحسب یک مطالعه تطبیقی که در شصت و شش کشور به عمل آمده، هرچه زنان در جامعه، بیشتر با مردان مرتبط باشند، میزان طلاق بالاتر خواهد بود (Sabini, 1995: 519). در متون اسلامی به گزاره‌ها و مضامین فراوانی برمی‌خوریم که از توجه عمیق اسلام به ارضای نیازهای عاطفی زنان در خانواده حکایت دارند. سفارش مردان به معاشرت شایسته با همسران^۱ و تأکید بر نگهداری شایسته زن مطلقه پس از رجوع شوهر به او^۲ از شواهد قرآنی این ادعایند و با قطع نظر از ادعای گروهی از فقها که آیه نخست را دلیل وجوب همخوابگی شوهر با زن خود دانسته‌اند،^۳ دست کم می‌توان استنباط هرگونه رفتار احترام آمیز یا محبت آمیز شوهر با همسرش را از این آیات بدست آورد. از میان شواهد روایی نیز به چند دسته از روایات اشاره می‌کنیم: یکی از حقوق زناشویی که در روایات متعدد بر آن تأکید شده، لزوم عفو و گذشت شوهر از خطاهای همسر است.^۴ برحسب یکی از همین روایات، حتی ترش رویی شوهر، گونه‌ای از تضییع حق زن به شمار آمده است.^۵ با در نظر گرفتن این نکته واضح که عفو و گذشت در زندگی زناشویی، تأثیری مستقیم در کاهش تنش‌ها و جلوگیری از آسیب‌های عاطفی دارد، می‌توان به اهمیت این موضوع به‌ویژه برای زنان پی برد. در روایات دسته دوم، محبت شوهر به همسرش، جزو اخلاق پیامبران و از شاخص‌های ایمان به شمار آمده^۶ و در برخی از این روایات، بر اهمیت ابراز کلامی محبت به همسر نیز تأکید شده است که از جمله در روایتی می‌خوانیم: «این سخن مرد که به زن بگوید «دوستت دارم»، هیچگاه از دل زن بیرون نخواهد رفت».^۷ مضمون دسته سوم از روایات،

۱. «وَعَانِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ» (نساء ۱۹).

۲. «الطَّلُقُ مَرَاتَانٍ فَمَا سَكَتَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَنِ» (بقره، ۲۲۹).

۳. از جمله، ر. ک: الانصاری؛ کتاب النکاح: ۴۷۲.

۴. وسائل الشیعه؛ ج ۱۴، باب ۸۴ و ۸۸ از ابواب مقدمات النکاح: ۱۱۸ و ۱۲۱ و ج ۱۱، باب ۳ از ابواب جهاد النفس: ۱۳۴.

۵. همان؛ ج ۱۵، باب ۲ از ابواب النفقات: ۲۲۶.

۶. همان؛ ج ۱۴، باب ۳ از ابواب مقدمات النکاح: ۹-۱۱.

۷. متن روایت چنین است: «قَوْلُ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ أَنِّي أَحِبُّكَ لَا يَذْهَبُ مِنْ قَلْبِهَا أَبَدًا» (همان جا؛ ح ۹).

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۳۷

سفارش اکید به شوهران دربارهٔ اکرام همسران و بزرگداشت آنان است^۱ و در یکی از این روایات می‌خوانیم: «والا مرتبه‌ترین شما نزد خداوند کسانی هستند که در تکریم همسران خود بیشتر بکوشند».^۲ در روایات دستهٔ چهارم به اهمیت پاکیزگی و آراستگی ظاهری شوهر توجه داده شده است. برحسب یکی از این روایات، شخصی می‌گوید:

«امام موسی بن جعفر^(ع) را دیدم که خضاب کرده بود [موسی سر و صورت را رنگ (مشکی) زده بود]، گفتم: «فدایت شوم! خضاب کرده‌ای؟! فرمود: آری، آراستگی مردان از اموری است که بر عفت زنان می‌افزاید و عفت زنان از آن رو کاهش یافته که شوهران آنها به سر و روی خود نمی‌رسند»، سپس فرمود: «آیا مایلی همسرت را ناآراسته ببینی به همان سان که او تو را در وضعیت ناآراستگی می‌بیند؟» گفتم: «نه»، فرمود: دلیل خضاب کردن من همین است» و سپس ادامه داد: «از اخلاق پیامبران، پاکیزگی، استعمال بوی خوش، زدودن موهای اضافی بدن و کم نگذاشتن از رابطهٔ جنسی است».^۳

این نکته در برخی روایات با صراحت بیشتری بیان شده است؛ برای نمونه، در روایتی از امام محمدباقر^(ع) این سخن نقل شده که «من مردی همسر دوست هستم و بنابراین خود را با خضاب برای همسرم آراسته می‌کنم»^۴ و در روایت دیگری می‌خوانیم: «زنان دوست دارند مردان را با همان آراستگی و زینتی ببینند که مردان دوست دارند زنان را آن گونه ببینند».^۵ در همین راستا می‌توان به روایاتی اشاره کرد که مردان را به پوشیدن لباس‌های زیبا برای همسرانشان ترغیب کرده‌اند. از روایات مزبور می‌توان دریافت که این امر جزو سیرهٔ عملی پیامبر گرامی و امامان معصوم^(ع) بوده

۱. همان؛ ج ۳، باب ۲۲ از احکام الملابس: ۳۸۱، ح ۴ و ج ۱۱، باب ۳ از ابواب جهاد النفس: ۱۳۴.

۲. تعبیر روایت چنین است: «ان اکرمکم عندالله اشکم اکرماً لخلاتلهم» (همان؛ ج ۱۵، باب ۴۹ از ابواب المهور: ۵۸).

۳. متن روایت چنین است: «عن الحسن بن الجهم قال: رأیت ابی‌الحسن (ع) اختضب فقلت: جعلت فداک اختضبت؟ فقال: نعم ان التهیة مما یزید فی عفة النساء و لقد ترک النساء العفة بترک ازواجهن التهیة ثم قال: ایسرک ان تراها علی ما تراک علیه اذا کنت علی غیر تهیة؟ قلت لا. قال: فهو ذلک، ثم قال: من اخلاق الانبیاء التتظف و التظیب و حلق الشعر و کثرة الطروفة» (همان؛ ج ۱۴، باب ۱۴۱ از ابواب مقدمات النکاح: ۱۸۳).

۴. متن روایت: «انی رحل احب النساء فانا اتصیح (انصیح) لهن» (همان؛ ج ۱، باب ۴۱ از ابواب آداب الحمام: ۳۹۹؛ همچنین ر. ک. ج ۳، باب ۱۷ از ابواب احکام الملابس: ۳۶۰).

۵. متن روایت: «النساء یحبین ان یرین الرجال ان مثل ما یحب الرجال ان یری فیه النساء من الزینة» (المجلسی؛ بحار الأنوار؛ ج ۷۶: ۱۰۱).

است.^۱ سرانجام، دسته پنجمی از روایات، مردان را به رعایت تمایل و خواست همسر درخصوص نوع لوازم خانگی که تهیه می‌کند، سفارش کرده‌اند.^۲ برحسب یکی از این روایات، امام حسین (ع)^۳ در پاسخ این اعتراض که چرا منزل شما با فرش و پرده و اموری از این دست تزیین شده [با اینکه تجمل‌گرایی شایسته شما نیست]، فرموده‌اند که «ما در هنگام ازدواج، مهریه زنان را پرداخت می‌کنیم و آنان هرچه بخواهند با آن خریداری می‌کنند.»^۴ با ملاحظه شواهد قرآنی و روایی یاد شده که از میان گزاره‌های فراوان مشابه گلچین شده‌اند، تردیدی باقی نمی‌ماند که اسلام درباره ارضای نیازهای عاطفی زن توسط شوهر به‌ویژه نیاز به احترام، توجه، محبت و مدارا، اهتمام بسیاری داشته است. بنابراین، زمانی که به گزاره‌های دینی فراوانی برمی‌خوریم که متقابلاً بر اهمیت ارضای نیازهای عاطفی شوهر از سوی همسر تأکید کرده‌اند، مجاز نخواهیم بود این موارد را به خودی خود، شواهدی بر وجود تمایز جنسیتی در رویکرد اسلام به این موضوع در نظر بگیریم (بستان، ۱۳۸۸: ۳۴ - ۳۲).

و. کنترل اجتماعی: کنترل اجتماعی یکی از کارکردهای مهم نهاد خانواده است که با توجه به کنترل مستقیم خانواده بر رفتار اعضا و یا به‌طور غیرمستقیم و به‌منزله پیامد کارکردهایی چون ارضای نیازهای جنسی و عاطفی، حمایت، مراقبت و جامعه‌پذیری تحقق می‌یابد. البته، با توجه به رواج بینش‌های فردگرایانه و آزادیخواهانه در جوامع غربی، از نقش خانواده در کنترل مستقیم رفتار همسران و فرزندان به شدت کاسته شده است. همچنین به سبب نابسامانی‌های فزاینده خانوادگی و گسترش پدیده‌هایی مانند روابط جنسی آزاد، طلاق و خانواده‌های تک سرپرست که کارکردهای دیگر نهاد خانواده را تحت تأثیر قرار داده‌اند، نقش خانواده در کنترل غیرمستقیم اعضا نیز کاهش یافته است. با این همه، به اعتقاد برخی جامعه‌شناسان، خانواده حتی در جوامع جدید نیز عامل اولیه

۱. وسائل‌الشیعه؛ ج ۳، باب ۵۹ از ابواب لباس المصلی: ۳۳۶ و باب ۱۷ از ابواب احکام الملایس: ۳۸۵ - ۳۶۰.

۲. همان؛ ج ۳، باب ۵۹ از ابواب احکام المساکن: ۵۶۸.

۳. متن روایت چنین است: «دخل قوم علی الحسن بن علی (ع) فقالوا: یاین رسول الله نری فی منزلک اشیاء نکرهها (رأوا فی منزله بسطاً و نمارق)

فقال (ع): انا تتزوج النساء فنعطینهم مهورهن فیشرین ماشن لیس لنا منه شیء» (همان جا).

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۳۹

کنترل اجتماعی و به‌ویژه کنترل جنسی بزرگسالان و کودکان است: (Goode, 1960: 189). شایان ذکر است که بسیاری از جامعه‌شناسان خانواده، این کارکرد را در ردیف کارکردهای خانواده به صراحت ذکر نکرده‌اند، اما در حوزه‌های دیگری مانند آسیب‌شناسی اجتماعی و جرم‌شناسی به این موضوع توجه بیشتری شده است. به نظر می‌رسد مکتب اسلام با تأکید بر پاره‌ای نکات اساسی که در ذیل به آنها اشاره می‌شود، دستیابی به اهداف مهمی را که کاهش انحرافات جنسی و غیرجنسی همسران و فرزندان از جمله آنهاست، منظور داشته است. این نکات عبارت‌اند از:

۱. تشویق فراوان نسبت به ازدواج و تشکیل خانواده. اسلام در تأکید بر این موضوع تا آنجا پیش می‌رود که پیامبر اکرم^(ص) ازدواج را سنت خویش و رویگردانی از آن را موجب قطع ارتباط معنوی شخص با مقام رسالت معرفی می‌کند (بحارالانوار، ج ۱۰۳: ۲۲۰، ح ۲۳). همچنین سیرهٔ عملی آن بزرگوار و ائمهٔ اطهار^(ع) نشان می‌دهد که کوشش فراوانی از سوی آنان برای آسان کردن امر ازدواج، به‌ویژه از نظر رفع موانع فرهنگی موجود در این زمینه: ورت گرفته است (وسائل‌الشیعه، ج ۱۴: ۴۳ - ۵۰). نکوهش مجرد ماندن زنان (همان: ۱۱۷ - ۱۱۸) و تأکید بر ازدواج مجدد زنان مطلقه و اینکه نباید بی شوهر بمانند (ر. ک: همان، ج ۱۵: ۳۲۰ - ۳۲۱)، ابعاد دیگر توجه اسلام به این موضوع را نشان می‌دهد. بدیهی است که اولین قدم برای فعلیت بخشیدن به قابلیت‌های خانواده درخصوص کاهش انحرافات اجتماعی، اصل تشکیل خانواده است.

۲. اهمیت ارضای نیازهای جنسی و عاطفی در خانواده. نقش ارضای جنسی و عاطفی زن و شوهر در کاهش کجروی‌های اجتماعی، به‌ویژه تخلفات جنسی، امری است که به استدلال چندانی نیاز ندارد و نمونه‌ای از اعتراف‌های جامعه‌شناسان غربی در این باره در سخنان گیدنز ملاحظه گردید؛ از این رو، در اسلام تأکید ویژه‌ای بر این موضوع شده است. در شماری از آیات و روایات اسلامی از ازدواج با کلمهٔ «إحسان» تعبیر شده است که از ریشهٔ لغوی «حِصَن» به معنای دژ و قلعه، مشتق گردیده و اشاره‌ای تلویحی است به این مطلب که هریک از دو زوج برای دیگری به منزله دژ و قلعه‌ای است

که او را از خطر وقوع در انحرافات جنسی نگاه می‌دارد (ر. ک: نساء، ۲۴ و ۲۵؛ همچنین وسائل‌الشیعه، ج ۱۴: ۲۱ و ۳۳۳). روایات دیگری نیز بر این مطلب دلالت دارند که جلوگیری از طغیان شهوت و انحراف جنسی شخص از دیگر آثار ارزشمند ازدواج است (همان: ۱۹ و ۱۷۹ و ۲۶۵). آیه ۱۸۷ سوره بقره نیز که زنان را لباس مردان و مردان را لباس زنان معرفی می‌کند، احتمالاً به این نکته اشاره دارد که همان گونه که لباس، زشتی و شرمگاه‌های بدن انسان را می‌پوشاند و باعث زینت و حفظ آبروی وی می‌شود، زن و شوهر نیز به لحاظ ارضای متقابل غریزه جنسی و جلوگیری از انحرافات و زشتی‌ها همدیگر را می‌پوشانند و به این ترتیب، زینتی برای یکدیگر تلقی می‌شوند (قطب، ۱۴۰۸: ۱۷۴). ناگفته نماند تشریح ازدواج موقت در اسلام تا حد زیاد به همین مسئله مرتبط است. تردیدی نیست که همواره برخی محدودیت‌های اجتناب‌ناپذیر از قبیل کاستی‌های جسمانی، دوری مردان از خانه و مهیا نبودن شرایط تشکیل خانواده، وجود دارند که ارضای نیازهای جنسی در خانواده را نامقدور می‌سازند. ازدواج موقت، نوعی جایگزین قانونمند برای خانواده است که در صورت نهادینه شدن می‌تواند بخشی از کارکردهای خانواده در زمینه تنظیم رفتار جنسی و کنترل کجروی‌های اجتماعی را ایفا کند.

۳. تقویت روحیه غیرت ورزی جنسی. غیرت ورزی جنسی از اخلاق جنسی است که بروز و رشد آن بیش از هر جای دیگری در محیط خانواده به چشم می‌خورد. برخلاف دیدگاهی که غیرت را از مقوله سادت و تنها محصول عوامل فرهنگی و ناشی از گرایش مردان به تملک زنان می‌داند (کلاین برگ، ج ۱، ۱۳۶۸: ۱۶۵) روایات اسلامی ضمن ارزش گذاری مثبت در مورد این صفت،^۱ به منزله امری مؤثر در کاهش کجروی‌های جنسی،

۱. البته، تأکید اسلام بر غیرت‌ورزی مردان نباید به برداشتی افراطی منجر شود. مفاد روایات آن است که غیرت در شرایطی مورد ستایش قرار می‌گیرد که عفت اعضای خانواده در معرض خطر باشد؛ اما در فرض اطمینان مرد نسبت به پرهیزگاری و پاکدامنی همسر یا دختر خود و نبود تهدید بیرونی، غیرت ورزی، عملی نابه جا تلقی شده و افراد از پیامدهای منفی آن برحذر داشته شده اند (وسائل‌الشیعه؛ ج ۱۴: ۱۷۵؛ همچنین ر. ک: سنن ابن ماجه، ج ۱: ۶۴۳). چنین نگرشی مستلزم آن است که اسلام برای این صفت تنها جنبه حمایتی و حفاظتی قائل باشد. بر این اساس، احتمال می‌رود منشأ پیدایش دیدگاهی که غیرت را با گرایش مردان به تملک زنان مرتبط می‌سازد، این باشد که بعضی جلوه‌های افراط‌آمیز این صفت را در عمل مشاهده کرده و برپایه آن به فرضیه سازی و تعمیم ناموجه داده‌ها اقدام کرده‌اند.

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۴۱

غیرت و حسد را در دو حوزهٔ متباین ایمان و کفر طبقه بندی نموده و به این ترتیب، تمایز و تقابل آشکاری بین این دو صفت برقرار می‌کنند (ر. ک: وسائل الشیعه، ج ۱۴: ۱۰۷ - ۱۱۱).

۴. ضرورت تربیت دینی و اخلاقی فرزندان. تربیت دینی و اخلاقی فرزندان به معنی آشنا ساختن آنان با ارزش‌های دینی و فضایل اخلاقی، چه از حیث نظری و چه از حیث عملی، از وظایفی است که بیش از سایر عوامل جامعه‌پذیری برعهدهٔ والدین گذاشته شده است (همان، ج ۱۵: ۱۹۳ - ۱۹۵). واضح است که کودکان در خلال فرایند آموزش دینی و اخلاقی که دینداری و سلوک اخلاقی خود والدین بیشترین تأثیر را در آن به جا می‌گذارد، یک عامل نیرومند کنترل و خوشتن داری در برابر آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی را در خود درونی می‌سازند.

۵. نظارت والدین بر رفتار فرزندان. کنترل صحیح رفتار فرزندان از سوی والدین، افزون بر جنبهٔ عام آنکه شامل تمامی زمینه‌ها می‌شود (در ارتباط با جنبهٔ عام کنترل خانوادگی، ر. ک: سورهٔ تحریم، ۶)، از جنبه خاص یعنی امور جنسی نیز توجه ویژه‌ای به آن شده است. برحسب روایات اسلامی، والدین باید کودکان خود را از مشاهدهٔ صحنه ارتباط جنسی مطلقاً بازدارند، چراکه این امر تأثیر فوق‌العاده‌ای بر گرایش کودکان به انحرافات جنسی می‌گذارد (وسائل الشیعه، ج ۱۴: ۹۴ - ۹۵). تأکید بر آموزش آداب ورود به اتاق خواب والدین و سایر بزرگسالان به کودکان و نوجوانان، شدت اهتمام اسلام به این موضوع را بیش از پیش آشکار می‌سازد (ر. ک: سورهٔ نور، آیات ۵۸ - ۵۹؛ همچنین همان: ۱۵۸ - ۱۶۰). از این‌ها گذشته، والدین مسلمان موظف گردیده‌اند بستر کودکان خود به‌ویژه دختر و پسر را از دورهٔ پیش از بلوغ که در برخی روایات، حدّ ده سالگی برای آن معین شده، از یکدیگر جدا کنند (همان، ج ۱۵: ۱۸۲ - ۱۸۳).

۶. کمک به فرزندان برای تشکیل خانواده. اسلام بر کمک والدین و دیگر اعضای خانواده به فرزندان در انتخاب همسر و تشکیل خانواده، تأکید کرده است. تشویق والدین به فراهم نمودن زمینهٔ ازدواج فرزند به‌منزلهٔ یکی از حقوق وی به‌ویژه نسبت به پدر (همان: ۲۰۰، ج ۹)، سفارش اکید به والدین درخصوص آسان نمودن امر ازدواج و خودداری

از دشوار نمودن شرایط (همان، ج ۱۴: ۵۱ - ۵۲) و الزام پدران به انفاق بر فرزندان نیازمند (ر. ک: همان، ج ۱۵: ۲۳۷) از نکات شایان توجهی است که در روایات اسلامی به آنها برمی‌خوریم. در برخی روایات، مخالفت والدین با ازدواج فرزندان به سبب سخت‌گیری در شرایط، موجب فتنه و فساد بزرگ بر روی زمین معرفی شده است.

۷. اظهار محبت و ایجاد روابط گرم و دوستانه با فرزندان، ملایمت و میانه‌روی در امر تربیت و خودداری از بدرفتاری و برخوردهای اهانت‌آمیز با آنان نیز از توصیه‌های تربیتی مهمی هستند که در روایات اسلامی مورد توجه قرار گرفته‌اند (همان: ۱۹۴ - ۱۹۵ و ۱۹۹ - ۲۰۳) و پیروی از آنها می‌تواند کاهش میزان کجروی فرزندان را در پی داشته باشد (بستان، ۱۳۸۸: ۱۰۴ - ۹۶ با تخلص).

سن ازدواج

در اسلام سن مشخصی برای ازدواج مقرر نشده است؛ اما احادیث منقول از پیامبر اکرم و امامان معصوم^(ع) و سیره عملی آن بزرگواران، شواهد گویایی بر اهتمام ایشان در تعجیل در امر ازدواج بدست می‌دهد. بر طبق برخی روایات، روزی پیامبر اکرم^(ص) در مسجد فرمود:

«ای مردم! جبرئیل از سوی خداوند برای من این پیام را آورد که دوشیزگان همانند میوه‌های روی درختند؛ اگر زمانی که وقت چیدن میوه می‌رسد، میوه‌ها چیده نشوند، آفتاب آنها را فاسد کرده و بادها آنها را پراکنده می‌سازند. به همین سان، زمانی که دوشیزگان ویژگی‌های زنانه را پیدا کردند، هیچ دارویی جز ازدواج و شوهر کردن برای آنان وجود ندارد. در غیر این صورت، به دلیل بشر بودن آنان هیچ اطمینانی در کار نیست که دچار فساد و انحراف نشوند (وسائل‌الشیعه، ج ۱۴: ۳۹). در روایتی دیگر می‌خوانیم: یکی از حقوق فرزند بر پدر آن است که پس از بالغ شدن، او را به ازدواج درآورد (همان، ج ۱۵: ۲۰۰). بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که اسلام در الگوی مطلوب خود، پایین‌تر بودن سن ازدواج را هنجار برتر می‌داند، ضمن آنکه می‌توان امکان‌سازگار نمودن این هنجار با اوضاع اجتماعی معاصر را به صورت علمی مدلل کرد، زیرا

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۴۳

به نظر می‌رسد مشکلات ناشی از ازدواج‌های زودهنگام، اجتناب ناپذیر نیستند و با گسترش برنامه‌های آموزشی، بهداشتی و فرهنگی و نیز بهبود وضعیت اقتصادی مردم، تا حد زیاد قابل رفع‌اند» (بستان، ۱۳۸۸: ۱۷).

فاصلهٔ سنّی همسران

یکی از هنجارهای مهمّی که به سنّ دو زوج مربوط می‌شود و در بیشتر جوامع وجود دارد، این است که زن ترجیحاً باید از شوهر خود جوان‌تر باشد. عمومیت این هنجار در اغلب جوامع شرقی و غربی دیده می‌شود، ولی در میزان این فاصلهٔ سنّی، جوامع مختلف با هم متفاوتند و حتی در جامعهٔ واحد نیز در طول زمان دچار تغییراتی می‌شود. جهت گیری کلی دین اسلام که به تسهیل در امر ازدواج معطوف است، در این بحث نیز در شکل انعطاف پذیری نسبت به هنجار یاد شده، تجلّی می‌یابد و از این رو در متون اسلامی تأکیدی بر این هنجار، نفیاً یا اثباتاً، مشاهده نمی‌شود؛ بلکه می‌توان این ادعا را مطرح کرد که پدیدهٔ کاهش فاصلهٔ سنّی همسران یا گسترش ازدواج زنان با شوهران جوان‌تر از خود، ریشه در عوامل و زمینه‌های اجتماعی خاصی دارد که از مهم‌ترین آنها افزایش سن ازدواج است. از این رو اگر هنجار برتر اسلام مبنی بر پایین آمدن سن ازدواج تحقق یابد، با توجه به بلوغ سریع‌تر دختران نسبت به پسران، بین بیشتر زوج‌ها به‌طور طبیعی فاصلهٔ سنّی دو تا چندساله‌ای پدید خواهد آمد (بستان، ۱۳۸۸: ۲۰ - ۱۸).

همسان همسری (کفویت)

چه کسی با چه کسی ازدواج می‌کند؟ عموم صاحب‌نظران بر الگوی همسان همسری^۱ به‌منزلهٔ الگوی عامّ گزینش همسر در جوامع گوناگون، توافق دارند. همان همسری در مطالعات خانواده گاه به‌منزلهٔ یک مفهوم توصیفی و گاه به‌منزلهٔ یک معیار هنجاری مورد بحث قرار می‌گیرد. در اینجا به مهم‌ترین انواع همسانی اشاره می‌کنیم.

1. Homogamy

الف-همسانی در سن: در گذشته که دختران و پسران جوان آزادی کمتری برای انتخاب همسر داشتند، بسیار اتفاق می‌افتاد که والدین، دختر جوان و یا حتی نابالغ خود را به دلیل مصالح خانوادگی به ازدواج مردی درمی‌آوردند که فاصله سنی زیادی با دختر داشت و این امر در بسیاری از فرهنگ‌ها امری عادی تلقی می‌شد؛ اما امروزه در بیشتر جوامع، ازدواج‌ها اغلب میان افرادی انجام می‌گیرد که تفاوت سنی قابل توجهی ندارند. البته برحسب نتایج برخی پژوهش‌ها، همسانی سنی معمولاً در ازدواج‌های نخست آشکارتر است و در ازدواج‌های بعدی کاهش می‌یابد (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۵۲).

ب- همسانی در محل سکونت: عامل جغرافیایی نیز نقش مهمی در انتخاب همسر دارد، یعنی هرچه محل سکونت پسر و دختر به هم نزدیک‌تر باشد، احتمال ازدواج میان آنها در شرایط مساوی بیشتر خواهد بود و برعکس. مطالعه‌ای که در فرانسه انجام گرفته، نشان داده است که ۷۵ درصد همسران پیش از ازدواج هم محل بوده و ۸۱ درصد از این ۷۵ درصد اهل یک ولایت بوده‌اند (مندراس و گورویچ، ۱۳۶۹: ۲۳۷).

ج- همسانی در دین: همان‌گونه که پیش‌تر اشاره شد، بسیاری از ادیان، ازدواج پیروان خود به‌ویژه زنان را با پیروان ادیان دیگر مجاز نمی‌دانند. چون دین به‌منزله یک عامل مهم تمایز فرهنگی، موجب ناهمسانی افراد متعلق به ادیان مختلف می‌شود، حتی کسانی که نسبت به دستورهای دینی پایبندی ندارند نیز بیشتر با هم دینان خود ازدواج می‌کنند؛ البته هرچه دلبستگی دینی شدیدتر باشد، احتمال ازدواج با هم‌کیشان نیز بیشتر خواهد بود، و برعکس. محتوای آموزه‌های دینی نیز تأثیر زیادی بر این امر دارد. ادیانی که دید منفی‌تری درباره دیگر ادیان دارند، نگرش نامساعدی درباره آن‌ها در ذهن پیروان خود ایجاد می‌کنند. برحسب آمارهای مربوط به کشورهای غربی، یهودیان بیش از دیگران از ازدواج با غیر هم‌کیشان خود اجتناب می‌کنند و در میان مسیحیان، کاتولیک‌ها بیشتر به ازدواج درون‌گروهی روی می‌آورند. مطالعه هالینگشید^۱ در آمریکا، در آغاز نیمه دوم قرن بیستم، نشان داد که ۹۸ درصد مردان یهودی و ۱۰۰ درصد زنان آنان با هم‌کیشان خود ازدواج کرده‌اند. ۹۳ درصد

1. A.B. Hollingshead.

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۴۵

پیروان مذهب کاتولیک نیز با هم دینان خود وصلت نموده‌اند. پروتستان‌ها با درصد کمتر و تفاوت معکوس میان زن و مرد (۷۹ درصد مردان و ۷۴ درصد زنان) با هم کیشان خود ازدواج کرده بودند (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۶۵ - ۶۶). شایان ذکر است که موقعیت اجتماعی پیروان یک دین در جامعه‌ای معین مانند در اقلیت بودن یا نبودن نیز احتمالاً می‌تواند در نگرش آنان نسبت به سایر مردم آن جامعه، و در نتیجه، در میزان ازدواج آنان با پیروان دیگر ادیان، مؤثر باشد.

د- همسانی در نژاد و قومیت: هر چند در جهان امروز نژادپرستی به‌طور رسمی کمتر تأکید می‌شود، ولی نژاد همچنان از عوامل ایجاد تمایز است و از این بالاتر، نگرش‌های قوم مدارانه هنوز از تأثیر زیادی برخوردارند. تفاوت‌های قومی و نژادی غالباً با تعصب و پیش داوری همراهند و وجود همین قالب‌های ذهنی منفی، مانع از نزدیک شدن افراد متعلق به دو گروه قومی یا نژادی به یکدیگر شده، در نتیجه از برقراری روابط زناشویی بین آنان جلوگیری می‌کند.

ه- همسانی در طبقهٔ اجتماعی: ماکس وبر طبقه اجتماعی را برپایهٔ سه عامل ثروت، قدرت و منزلت تعریف کرد. هریک از این سه عامل، تأثیر فراوانی بر شکل‌گیری تمایزهای اجتماعی برجای می‌گذارد و از این رو، مشاهده می‌کنیم که هریک از طبقات اجتماعی، سبک زندگی خاص خود را دارد و هنجارهای طبقاتی فراوانی درکارند که برقراری روابط صمیمی میان افراد متعلق به دو طبقهٔ اجتماعی را دشوار می‌سازند. همین تمایزهای طبقاتی و فرهنگی که معمولاً با تمایزهای جغرافیایی نیز همراهند، بر همسرگزینی تأثیر می‌گذارند و احتمال وقوع ازدواج میان جوانان ناهمسان را به شدت کاهش می‌دهند.

ی- همسانی در تحصیلات: دنیای امروز دنیای دانش و اطلاعات است و معمولاً کسانی که از دانش بیشتری بهره‌مند باشند، به مزایا و امکانات اجتماعی و اقتصادی بیشتری دسترسی می‌یابند. چون تحصیلات، اغلب نیازمند تحمل محرومیت و صرف هزینه‌های فراوانی است، خود نوعی کالای باارزش محسوب می‌شود و کسانی که از سطوح عالی آن بهره‌مندند، خود را با کسانی که به میزان کمتری از آن برخوردارند،

متفاوت می‌بینند. افراد دارای تحصیلات عالی نسبت به بقیه مردم بینش‌ها و نگرش‌های متفاوتی دارند و در نتیجه، ترجیح می‌دهند بیشتر با کسانی رابطه برقرار کنند که در سطح تحصیلی مشابهی قرار دارند. بنابر مطالعه‌ای که در فرانسه انجام گرفته، در ۶۶ درصد ازدواج‌ها زن و شوهر از تحصیلات یکسانی برخوردار بوده‌اند و در ۸۸ درصد ازدواج‌ها زوجین تحصیلات نزدیک به هم داشته‌اند (همان: ۶۰). گذشته از انواع یاد شده، انواع دیگری از همسانی وجود دارد، هرچند نقش آن‌ها در فرایند همسرگزینی کمتر است و از جمله آن‌ها می‌توان به همسانی ذهنی یا هوشی و نیز همسانی در ویژگی‌های جسمانی، مانند قد و وزن، اشاره کرد. با این همه، همسان همسری استثناهایی نیز دارد که مورد توجه محققان قرار گرفته است. پژوهشگران بر شکل‌گیری برخی معیارهای همسرگزینی متفاوت بین مردان و زنان تأکید کرده‌اند؛ از جمله اینکه:

۱. «جاذبیت فیزیکی همسر برای هر دو طرف یک امتیاز محسوب می‌شود، ولی مردان به این موضوع بیشتر بها می‌دهند.
 ۲. زنان ترجیح می‌دهند شوهرانشان از آنان مسن‌تر باشند و برعکس، مردان ترجیح می‌دهند همسرانشان جوان‌تر باشند.
 ۳. زنان بیش از مردان به منابع اقتصادی همسر اهمیت می‌دهند، در حالی که مردان چه بسا ترجیح دهند همسرانشان شغل ثابتی نداشته باشند، یا از درآمدی کمتر و سطح تحصیلاتی پایین‌تر برخوردار باشند» (Taylor, et al., 2000: 248).
- به نظر می‌رسد مجموعه‌ای از عوامل زیستی، روانی، اجتماعی و فرهنگی در شکل‌گیری این معیارها و اولویتهای متفاوت، مؤثر بوده است که از این میان باید به تفاوت زن و مرد از حیث تمایلات جنسی، تفاوت‌های زیستی مربوط به قابلیت‌های تولیدمثل و تمایز نقش‌های اجتماعی زن و مرد در قالب نان‌آوری مردان و خانه‌داری زنان اشاره کرد. بر این اساس، پیش‌بینی می‌شود که تغییرات گسترده اجتماعی - فرهنگی در جوامع توسعه یافته یا در حال توسعه، اولویتهای برخاسته از عوامل اجتماعی - فرهنگی (مانند برخورداری شوهر از منابع اقتصادی افزون‌تر) را بسیار بیشتر

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۴۷

از اولویت‌های ناشی از عوامل زیستی و روانی (مانند جذابیت فیزیکی زن) تحت تأثیر قرار دهند. شایان ذکر است که در هر جامعه‌ای، همسانی بر اساس معیارهای فرهنگی آن جامعه ارزیابی و تعریف می‌شود. اسلام به‌منزلهٔ دینی فرهنگ‌ساز، به‌طور کلی همسان همسری هنجاری را می‌پذیرد؛ اما می‌کوشد الگوی جدیدی از آن ارائه دهد. بر طبق این الگو، همسانی اصولی زن و شوهر باید در ایمان و اخلاق باشد. وقتی از حضرت پیامبر^(ص) دربارهٔ افراد کفو و همسان پرسش می‌شود، ایشان می‌فرماید: «مؤمنان کفو و همسان یکدیگرند» (وسائل‌الشیعه، ج ۱۴: ۳۹). بنابراین، هرگاه این معیار فراهم بود، می‌توان معیارهای دیگر را نادیده گرفت؛ از این رو، رسول اکرم^(ص) در حدیث دیگری می‌فرماید: «هرگاه کسی به خواستگاری آمد که دین و اخلاقش مورد پسند بود، او را رد نکنید». وقتی از ایشان می‌پرسند که آیا حتی اگر از حیث نسب، دون پایه باشد، باز هم به او دختر بدهیم؟ حضرت بار دیگر فرمایش بالا را تکرار می‌نماید (همان: ۱۴، ۵۲) (بستان، ۱۳۸۸: ۳۳ - ۲۸ با تخلص). در اسلام بر اصل همسان همسری به‌منزلهٔ معیار همسرگزینی و ضامن انسجام خانواده، در ذیل عنوان «کفویت» تأکید شده است؛ اما دیدگاه‌های ارزشی اسلام به ارائهٔ تعریف خاصی از کفویت زن و شوهر انجامیده است. برخورد ایجابی با برخی جنبه‌های همسان همسری (همسانی دینی و اخلاقی) و برخورد سلبی با جنبه‌های دیگر (همسانی نژادی، قومی و طبقاتی) نشان دهندهٔ کوشش قانون‌گذار اسلام برای تغییر نگرش‌های فرهنگی نسبت به موضوع همسان همسری است. اسلام مبنای اصلی همسان همسری را ایمان و اسلام می‌داند («مرد مؤمن کفو زن مؤمن و مرد مسلمان کفو زن مسلمان است» (وسائل‌الشیعه، ج ۱۴: ۴۴). به این معنا که در جانب اثباتی قضیه، ایمان و اسلام را شرط کافی برای تحقق کفویت تلقی کرده است و در جانب سلبی قضیه، مرد یا زن بی‌ایمان را غیر کفو دانسته و بدین جهت، ازدواج مسلمان با غیرمسلمان را ممنوع ساخته است (بقره، ۲۲۱ و ممتحنه، ۱۰). در عین حال، اسلام به ایمان و اسلام رسمی اکتفا ننموده و پابندی عملی شخص به لوازم ایمان را نیز مورد اهتمام قرار داده است؛ برای مثال، در برخی روایات، پاکدامنی و امانت‌داری مرد در کفو

بودن او دخیل دانسته شده (وسائل الشیعه، ج ۱۴: ۵۱ - ۵۲) همان گونه که قرآن کریم نیز افراد پلید و زناکار را برای ازدواج، نامناسب معرفی کرده است (نور، ۳) و روایات دیگری نیز شراب خواری مرد را موجب سلب اهلیت وی برای ازدواج قلمداد کرده‌اند (همان: ۵۳). با توجه به بیان فوق، تمایز بین رویکرد اسلام و رویکرد علوم اجتماعی به مسئله همسان همسری تا حدودی آشکار می‌شود. متخصصان مسائل خانواده در حوزه‌های جامعه‌شناسی و روان‌شناسی معمولاً تأثیر منفی انواع گوناگون ناهمسانی دو همسر را به‌منزله واقعیتی اجتماعی، مفروض گرفته و بر این اساس، افراد را به احراز بالاترین سطوح همسانی توصیه و تشویق می‌کنند؛ اما در برابر این برخورد به نسبت محافظه کارانه، اسلام به‌منزله مکتب و دینی الهی، رویکردی اصلاحی را به نمایش گذاشته و برای تغییر پندارهای فرهنگی نادرستی مانند لزوم همسانی خانوادگی، قومی و طبقاتی، کوشیده است. در روایتی آمده است: شخصی برای امام جواد^(ع) نامه نوشت و در آن، نظر حضرت را درباره ازدواج دختران خود و اینکه هیچ‌کس را همانند خودش [و هم‌شان خودش] نمی‌یابد، جویا شد. حضرت در پاسخ چنین مرقوم فرمودند:

«آنچه را در مورد دخترانت بیان کردی و اینکه کسی را همانند خودت نمی‌یابی، دانستم؛ اما - خدایت رحمت کند - این امر را معیار و شرط ازدواج دخترانت قرار مده، زیرا رسول اکرم^(ص) فرمود: «هرگاه کسی که اخلاق و دیانت او را می‌پسندید به خواستگاری نزد شما آمد، به وی همسر دهید، چراکه در غیر این صورت، فتنه و فساد بزرگی زمین را دربر خواهد گرفت» (همان، ج ۱۴: ۵۱).

همچنین داستان جوان سیاه پوست، زشت قیافه، غریب و تهیدستی به نام جوبیر که با سفارش و وساطت پیامبر گرامی اسلام^(ص) با دلفاء دختر زیباروی زیاد بن لبید - یکی از اشراف برجسته مدینه - ازدواج کرد؛ ازدواج مقداد - غلام آزاد شده سیاه پوست - با ضباعه - دخترعموی پیامبر - که به خواست و تأکید خود حضرت صورت گرفت و ازدواج امام سجاد^(ع) با کنیز آزاد شده خود که نامه سرزنش آمیز خلیفه وقت و واکنش تند حضرت نسبت به آن نامه را در پی داشت، گوشه‌هایی از اهتمام اسلام به معرفی و جایگزینی

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۴۹

الگوی جدیدی برای همسان همسری را نشان می‌دهند (ر. ک: همان، ج ۱۴: ۴۴ - ۵۰). شواهد تاریخی فراوان از صدر اسلام و دوره‌های بعد و حتی شواهدی بسیار از دوران معاصر نشان دهندهٔ این واقعیت است که الگوی اسلامی همسان همسری از نظر تأمین ثبات و استحکام خانواده، الگویی موفق بوده است و همسران با ایمان و کاملاً پایبند به ارزش‌های دینی هیچ گاه به دلیل ناهمسانی‌های جانبی، دچار تعارضات و ستیزه‌های خانوادگی نمی‌شوند (بستان، ۱۳۸۸: ۴ - ۲۰۳).

تک همسری

از عوامل مؤثر بر بی‌ثباتی خانواده، پدیدهٔ چندهمسری است که البته میزان تأثیرگذاری آن بسته به درجهٔ سرزنش فرهنگی آن تغییر می‌کند. چندهمسری را زمینه‌ساز بروز مسائل ناخوشایند خانوادگی دانسته‌اند. اختلاف و ناسازگاری میان هُووها، پدیدهٔ شناخته شده‌ای در بسیاری از جوامع انسانی است. میل زن به جذب انحصاری عشق و محبت شوهر و ایفای انحصاری نقش آرامش بخشی و حفظ موقعیت کدبانویی و اقتدار بلامنازع در مدیریت خانه و از سوی دیگر، کمبود امکانات و ناتوانی مرد از اجرای عدالت متناسب با حد انتظار از مهم‌ترین مسائلی هستند که خانواده را در مسیر تثبیت نهادینه ساختن الگوی تک همسری سوق داده‌اند؛ از این رو، چندهمسری (چندزنی) هرچند مخالفط طبیعت مرد نیست و حتی احياناً انگیزه و تمایل مثبتی نیز بدان وجود دارد، اما ارضای این میل همواره به دلیل وجود موانع فردی و اجتماعی متعدد جز در شرایط خاص، تحقق خارجی نیافته است و چنین می‌نماید که چندهمسری نه الگوی متعارف که الگوی ضرورت هاست؛ ضمن آنکه کاهش ضرورت‌های اجتماعی و اقتصادی گذشته، در کاهش این پدیده بسیار مؤثر بوده است. البته گاهی در ارائهٔ تصویری نامناسب از الگوی خانوادهٔ چندزنی اغراق می‌شود و نمونه‌های موفق این الگو که تحقیقات مردم‌شناختی از آن‌ها پرده برداشته‌اند (Ingoldsby, 2006: 103؛ کلاین برگ، ۱۳۶۸، ج ۱: ۱۶۲) و یا تجربه‌های شخصی افراد از آن‌ها حکایت دارند، مورد غفلت قرار می‌گیرند. شکی نیست که چندهمسری در مواردی

۵۰ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

می‌تواند کلید حل برخی مشکلات جدی در خانواده‌ها باشد و از این رو، گاه به نمونه‌هایی برمی‌خوریم که در آن‌ها زن اول، خود برای فراهم کردن زمینه ازدواج دوم شوهر پیش قدم می‌شود؛ اما به هر حال، انکار نمی‌توان کرد که تک همسری زمینه و شرایط مناسب تری را برای همزیستی متقابل، مهار تعارضات و به‌طور کلی، بهره‌گیری بیشتر از آثار زندگی مشترک فراهم می‌سازد. در نظام حقوقی اسلام نیز چندهمسری با رعایت شرایط ویژه مجاز شمرده شده است؛ اما این الگوی مجاز در عمل چندان گسترش نیافته و به‌ویژه در دوران معاصر به دلیل تغییر شرایط اجتماعی و اقتصادی خانواده‌ها، روند امور در مسیر نهادینه شدن تک همسری پیش رفته است. در هر صورت، به نظر می‌رسد چندزنی در اسلام که به تمکن مالی و مراعات عدالت بین همسران مشروط شده است، چنانچه با رعایت ضوابط اخلاقی نیز صورت بگیرد، تأثیر منفی قابل توجهی بر انسجام خانواده نخواهد داشت. شهید مطهری(ره) در این باره می‌نویسد:

«مرد و زنی باهم زندگی می‌کنند و زندگی آن‌ها جریان عادی خود را طی می‌کند. در این بین آن مرد در یک برخورد فریفته زنی می‌شود و فوراً هوس چندهمسری به سرش می‌زند. پس از یک قول و قرار محرمانه، ناگهان زن دوم مثل اجل معلق پا به خانه و لانه زن اول می‌گذارد و شوهر و زندگی او را تصاحب می‌کند و درحقیقت به زندگی او شبیخون می‌زند. واضح است که عکس‌العمل روحی زن اول جز کینه و انتقام چیز دیگر نیست. برای زن هیچ چیزی ناراحت کننده تر از این نیست که مورد تحقیر شوهر قرار بگیرد. بزرگترین شکست برای یک زن این است که احساس کند نتوانسته قلب شوهر خود را نگهداری کند و ببیند که دیگری او را تصاحب کرده است. وقتی که مرد ژست خودسری و هوسرانی می‌گیرد و زن دوم ژست شبیخون زنی، انتظار تحمل و بردباری از زن اول انتظار بی جایی است؛ اما اگر زن اول بداند که شوهرش «مجوّز» دارد، از او سیر نشده است و رو آوردن به چندهمسری به معنی پشت کردن به او نیست، و مرد ژست استبداد و خودسری و هوسرانی را از خود دور کند و بر احترامات و عواطف خود نسبت به زن اول بیفزاید، و همچنین اگر زن دوم توجه داشته باشد که زن

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۵۱

اول حقوقی دارد و حقوق او محترم است و تجاوز به آن‌ها جایز نیست، به‌خصوص اگر همه توجه داشته باشند که در راه حل یک مشکل اجتماعی قدم برمی دارند، مسلماً از ناراحتی‌های داخلی کاسته می‌شود» (مطهری، ۱۳۶۹: ۴۰۴) (بستان، ۱۳۸۸، ۶ - ۲۰۵).

فرایند همسرگزینی تا ازدواج

الف- همسر یابی: از نظر تاریخی سه رویکرد عمده به همسرگزینی وجود داشته است: ازدواج مبتنی بر تسلط^۱ که ازدواج‌های ربایشی در گذشته از نمونه‌های بارز آن بوده‌اند؛ ازدواج ترتیب یافته^۲ و همسرگزینی مبتنی بر گزینش آزاد^۳ در جوامع اسلامی معاصر که زندگی شهری و صنعتی چهرهٔ اجتماع و بخشی از هنجارهای سنتی را دگرگون کرده است، شکل‌گیری الگویی برگرفته از سنت و تجدد را در امر انتخاب همسر شاهد هستیم. در این جوامع، ضمن آنکه جوانان در همسرگزینی نقشی فعال برعهده گرفته‌اند، والدین نیز در آن سهم ویژه‌ای دارند. در بسیاری از موارد، آشنایی اولیه و دلبستگی جوانان به یکدیگر در محیط اجتماعی از قبیل محل کار، محل تحصیلات و غیره صورت می‌گیرد. در مرحلهٔ بعد، پسر، والدین خویش را در جریان قرار می‌دهد و آنان نیز مورد را بررسی و ارزیابی می‌کنند و اگر دختر و خانواده‌اش را پسندیدند، به خواستگاری اقدام می‌نمایند؛ در غیر این صورت، می‌کوشند از طریق نصیحت و ارشاد، پسر را از تصمیم خود در ازدواج با دختر مورد نظر، منصرف سازند. با توجه به ارزش‌های دینی و فرهنگی جمع گرایانه در این گونه جوامع که فرزندان را موظف به رعایت خواسته‌های والدین می‌کنند، مخالفت با نظر آنان می‌تواند پیامدهای روانی و اجتماعی ناخوشایندی برای فرزند به دنبال داشته باشد. همچنین به دلیل اینکه مخالفت با والدین خطر محروم شدن از پشتیبانی و مساعدت مادی آنان در امر ازدواج را در پی دارد، جوانان برای آنکه این پشتوانه مالی را از دست ندهند، معمولاً ترجیح

-
1. Marriage by Capture
 2. Marriage by Arrangement
 3. Free-Choice Mate Selection

می‌دهند تا حد امکان، با نظر والدین خود مخالفت نکنند. برحسب برخی تحقیقات، بیش از ۹۰ درصد ایرانیان با لزوم جلب رضایت پدر و مادر با ازدواج به‌منزلهٔ یک هنجار موافقت و از هر صد نفر، تنها سه نفر با این امر مخالفت کرده‌اند (محسنی، ۱۳۷۹: ۹۰). با این همه، بروز تنش‌هایی بین والدین و فرزندان در این زمینه دور از انتظار نیست. در دیدگاه اسلام، آزادی جوانان در انتخاب همسر مورد تأکید قرار گرفته، از روایات متعدد به روشنی استفاده می‌شود که اسلام این آزادی را برای جوانان - خواه پسر و خواه دختر - به رسمیت شناخته است؛ برای نمونه بر اساس یکی از روایات، شخصی به امام جعفر صادق (ع) عرض می‌کند: «قصدم را با زنی ازدواج کنم، اما پدر و مادرم مایلند زنی دیگر را به همسری من درآورند». حضرت به وی می‌فرماید: «با زنی که خودت دوست داری، ازدواج کن و آن را که پدر و مادرت به او تمایل دارند، رها ساز!» (وسائل الشیعه، ج ۱۴: ۲۲) البته درخصوص دختر باکره به دلیل وجود برخی روایات معارض، بسیاری از فقها محدودیت قائل شده و ازدواج او را به رضایت پدر مشروط دانسته‌اند، ولی به هر تقدیر، خواه این شرط را الزامی بدانیم یا برای آن جنبهٔ رجحان و اولویت قائل شویم، بی‌تردید برای حفظ مصالح دختران نوجوان مقرر شده است؛ زیرا نظام اجتماعی مطلوب اسلام به‌منظور حفظ سلامت عمومی جامعه، برخی محدودیت‌ها را در تعامل اجتماعی زنان و مردان ایجاد می‌کند که این امر می‌تواند امکان آشنایی متقابل پیش از ازدواج را کاهش دهد. با توجه به این امر و با در نظر گرفتن این واقعیت که جوانان به سبب غلبه احساسات و شیفتگی نسبت به طرف مقابل، اغلب توان ارزیابی صحیح و واقع‌بینانه را در این خصوص از دست می‌دهند، اسلام کوشیده است از راه مشارکت دادن خویشاوندان در همسرگزینی، این نقص‌ها را تا حدی جبران کند. اهتمام بیشتر اسلام در مورد دختران باکره نیز به دلیل آسیب‌پذیری بیشتر آنان در برابر حوادث و مشکلات احتمالی است. بر این اساس، می‌توان الگوی اسلامی را حتی با مقتضیات جوامع جدید نیز متناسب دانست، زیرا با نفی فردگرایی افراطی و تخیل‌گرایی رمانتیک، امکان تلفیق آزادی جوانان در انتخاب همسر و نظارت مصلحت‌آمیز پدر و مادر در این زمینه وجود دارد.

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۵۳

ب- پیشنهاد ازدواج: یکی از واقعیت‌های مربوط به همسرگزینی در همهٔ جوامع گذشته و حال، این است که پیشنهاد ازدواج اغلب از سوی مردان صورت می‌گیرد. منشأ این امر چیست؟ در پاسخ به این پرسش باید گفت واقعیت تفاوت‌های جنسی طبیعی، احتمال دخالت عوامل زیستی در این امر تا حدّ زیادی تقویت می‌کند، زیرا تردیدی نیست که تمایل به جنس مخالف در مردان و زنان به صورت یکسان بروز نمی‌کند، بلکه با دو نوع تمایل متفاوت - تمایل انگیزشی یا فعالانه و تمایل پذیرشی یا منفعلانه - روبه رو هستیم. شایان ذکر است که در متون دینی اسلام توصیه صریح و اکیدی در مورد این رسم وارد نشده است، همان گونه که نسبت به زنان پیشنهاددهندهٔ ازدواج، نكوهشی صورت نگرفته است (وسائل الشیعه، ج ۱۴: ۱۹۵ و ۲۰۲)؛ بلکه برحسب منابع روایی و تاریخی، ازدواج پیامبر اکرم^(ص) و خدیجه^(س) با پیشنهاد خدیجه صورت گرفته است که برخی از تاریخ نویسان این پیشنهاد را بی واسطه و برخی دیگر آن را با واسطهٔ زنی دیگر دانسته‌اند (بحار الانوار، ج ۱۶: ۳ و الحمیری، ج ۱، ۱۹۸۵: ۱۸۹). بنابراین، پیشنهاد ازدواج توسط زن از نظر دینی ناهنجار تلقی نمی‌شود و اگر این شیوه با مکانیزم واسطه‌گری که در اسلام بر آن تأکید شده (وسائل الشیعه، ج ۱۴: ۲۶ - ۲۷) تلفیق گردد، به این صورت که زن پیشنهاد ازدواج را توسط برخی نزدیکان خود به اطلاع مرد مورد نظر برساند، شائبهٔ مغایرت با حیثیت و احترام زن نیز در کار نخواهد بود.

ج- جشن ازدواج: عروسی که در غالب فرهنگ‌ها نقطه اوج ازدواج است، مراسمی را شامل می‌شود که زن و شوهر جدید طی آن به‌طور رسمی آغاز زندگی مشترک خود را به دیگران اعلام می‌کنند. این مراسم در همه جا بسیار شاد و بانشاط برگزار می‌شود و افراد با پوشیدن جدیدترین و فاخرترین لباس‌های خود در آن شرکت می‌کنند. اهمیت جشن عروسی در کارکردهای اجتماعی آن ریشه دارد و تأکید بر اهمیت ازدواج به‌منزلهٔ نقطهٔ عطفی در زندگی زوج جوان، تحکیم نسبی پیوند ازدواج، فراهم کردن زمینهٔ ابراز شادی، تقویت پیوندهای دوستی و خویشاوندی و اعلان عمومی ازدواج به منظور زدودن هرگونه شائبه عدم مشروعیت، از مهم‌ترین این کارکردها هستند. در اسلام نیز این کارکردها

به‌ویژه کارکرد اخیر مورد توجه خاص قرار گرفته، در این راستا به رسم‌هایی مانند اطعام عمومی (ولیمه) توصیه شده است (وسائل‌الشیعه، ج ۱۴: ۶۵).

د- مهریه: در بسیاری از فرهنگ‌ها پیوند ازدواج با آداب و رسوم خاصی در باب مبادلهٔ اموال، کالاها و خدمات همراه است. مهریه که بیشتر در فرهنگ‌های شرقی مانند چین، ژاپن، جوامع اسلامی و بسیاری از ملل آفریقا رواج دارد، در مفهوم خاص آن مبلغی است که داماد در هنگام ازدواج به عروس یا خانواده‌اش می‌پردازد، یا برعهده می‌گیرد که در زمان دیگری بپردازد. مهریه در معنایی وسیع‌تر، پرداخت خدماتی به صورت کار و خدمت داماد برای خانوادهٔ عروس در طی یک مدت معین را نیز شامل می‌شود. در داستان ازدواج حضرت موسی^(ع) با دختر حضرت شعیب^(ع) که قرآن کریم آن را نقل کرده، به همین نوع مهریه اشاره شده است (قصص، ۲۷). برخی با استناد به یافته‌های قوم‌نگاری جهانی مورداد اظهار داشته‌اند که در ۶۲ درصد جوامع جهان، فرد موظف است برای ازدواج با یک زن پرداخت مالی یا خدماتی داشته باشد (Ingoldsby, 2006: 136). ویژگی نظام حقوقی اسلام در مقایسه با دیگر نظام‌های حقوقی آن است که ضمن پذیرش رسم مهریه، عروس را مالک بی قید و شرط مبلغ مذکور می‌داند و برای خانوادهٔ عروس سهمی در مهریه قائل نیست، هرچند در خانواده‌های بی بضاعت در عمل پدر عروس سهم بیشتری از مهریه را به خود اختصاص می‌داده است. همچنین برخلاف سنت رایج بعضی جوامع آفریقایی که خانوادهٔ عروس را ملزم می‌ساخت در صورت ادامه ندادن دختر به زندگی با شوهر مهریه را به شوهر مسترد نمایند، در نظام اسلامی تملک مهریه توسط زن قطعی تلقی می‌شود و طلاق یا مرگ شوهر تأثیری در این جهت ندارد. در تحلیل‌های جامعه‌شناسانه، معمولاً بر کارکردهای اجتماعی مهریه مانند تضمین امنیت اقتصادی زن پس از طلاق یا مرگ شوهر، و نیز افزایش امنیت و ثبات ازدواج تأکید می‌شود، چراکه در مواقع ضروری می‌تواند همچون اهرم فشاری علیه شوهر مورد استفاده قرار گیرد (Goode, 1964: 42-43). این گونه تحلیل‌ها از حقیقت بی بهره نیستند، ولی به نظر می‌رسد تبیین ناقصی از مسئلهٔ مهریه ارائه داده‌اند. از بررسی آیات و روایاتی که به گونه‌ای به موضوع میزان مهریه مربوط‌اند، چنین استفاده

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۵۵

می‌شود که اسلام در امضای رسم مهریه، کارکردهای اجتماعی یاد شده را اصل قرار نداده است، چراکه تحقق این کارکرد بدون اختصاص مبلغ قابل توجهی از ثروت به زن امکان پذیر نیست، در حالی که بالا بودن میزان مهریه در تعدادی از روایات مورد نکوهش قرار گرفته و در برخی روایات حتی مهریه‌هایی مانند تعلیم یک سورهٔ قرآن به زن ارزش اقتصادی چندانی نداشته، مورد تأیید قرار گرفته است (وسائل الشیعه، ج ۱۵: ۹ - ۱۲). بنابراین در تبیین رسم مهریه و دست کم مهریه در اسلام، باید عوامل دیگری را نیز مدنظر داشت. استاد شهید مطهری در این بحث نیز همانند بحث پیشنهاد ازدواج، نقش عوامل فطری و روان‌شناختی را برجسته می‌نماید. به تعبیر وی:

«مرد در مقابل غریزه [جنسی] از زن ناتوان‌تر است. این خصوصیت همواره به زن فرصت داده است که دنبال مرد نرود و زود تسلیم او نشود و برعکس، مرد را وادار کرده است که به زن اظهار نیاز کند و برای جلب رضای او اقدام کند. یکی از آن اقدامات این بوده که برای جلب رضای او و به احترام موافقت او هدیه‌ای نثار او می‌کرده است... زن به الهام فطری دریافته است که عزت و احترام او به این است که خود را رایگاه در اختیار مرد قرار ندهد و به اصطلاح، شیرین بفروشد. همین‌ها سبب شده که زن توانسته با همهٔ ناتوانی جسمی، مرد را برای خواستگاری به آستانهٔ خود بکشاند... و آنگاه که تن به ازدواج با مرد می‌دهد، عطیه و پیشکشی از او به منزلهٔ نشانه‌ای از صداقت او دریافت دارد» (مطهری، ۱۳۶۹: ۲۳۳).

با وجود این، باید اذعان کرد که تأثیر عوامل فطری و روان‌شناختی در شکل‌گیری رسم مهریه نسبت به رسم خواستگاری ابهام بیشتری دارد و فقدان رسم مهریه در بسیاری از جوامع، بر نقش محوری عوامل فرهنگی در شکل‌گیری و تداوم این رسم دلالت دارد.

ه-جهیزیه: رسم جهیزیه نیز مانند مهریه در بسیاری از جوامع رواج داشته و دارد. جهیزیه مبلغی پول یا کالا، به‌ویژه لوازم خانگی است که خانوادهٔ عروس به همراه وی به خانهٔ داماد می‌فرستند. در اینجا نیز در مورد دریافت‌کنندهٔ جهیزیه گاه با تفاوت‌های فرهنگی روبه‌رو هستیم. در حالی که در بیشتر فرهنگ‌ها، جهیزیه به‌طور مستقیم در

اختیار عروس و داماد قرار می‌گیرد، در برخی از مناطق روستایی اروپا، جهیزیه در اختیار پدر داماد قرار می‌گرفت و او نیز متقابلاً بخشی از زمین خود را در اختیار پسر و عروسش قرار می‌داد؛ اما خود جهیزیه معمولاً برای ازدواج خواهر داماد استفاده می‌شد (Goode, 1964: 41) در فرهنگ‌های اروپایی که رسم مهریه در آن‌ها پذیرفته نشده است، خانواده داماد در قبال جهیزیه عروس به‌طور سنتی مبلغی به عروس هدیه می‌داده‌اند. این مبلغ، به‌ویژه در دوره‌های پیشین، امنیت اجتماعی زن را پس از مرگ شوهر تضمین می‌کرده است؛ زیرا در نظام فئودالی زنان پس از مرگ شوهر حقی نسبت به اموال و دارایی‌های او نداشتند، ضمن آنکه در اموال خانواده پدری خود نیز سهمی نداشتند (Ibid: 42). امروزه در الگوی رایج ازدواج غربی که برپایه عشق متقابل زوجین استوار است، جهیزیه اهمیت و ضرورت خود را از دست داده است، هرچند می‌تواند راه ازدواج را هموارتر سازد. برعکس، در آن دسته از جوامع سنتی یا درحال توسعه که اهمیت خاصی برای این رسم قائلند، هرچه جهیزیه بیشتر و گران‌بهاتر باشد، در ارتقای موقعیت دختر در میان خانواده و خویشاوندان داماد مؤثرتر است، زیرا جهیزیه گران‌قیمت، نشانه عزت و احترام عروس در نزد خانواده پدری و علامت شأن و منزلت اقتصادی و اجتماعی بالای آنان به شمار می‌رود. از دیدگاه اسلام، رسم جهیزیه دادن برخلاف مهریه که بسیار به آن اهتمام شده، کمتر به آن تأکید شده است و حداکثر به‌منزله یک رسم عرفی و تنها برای تقویت بنیه اقتصادی خانواده تازه تأسیس اجرا می‌شود، تجویز شده است بدون آنکه الزام و تعهدی برای خانواده عروس در پی داشته باشد. برحسب روایات، جهیزیه ساده حضرت فاطمه زهرا^(س) از همان پولی تهیه شد که امیرمؤمنان علی^(ع) در قبال مهریه پرداخت کرده بود (بحارالانوار، ج ۴۳: ۱۲۹). ولی متأسفانه این رسم و رسم مهریه، مانند بسیاری از رسوم دیگر، به مرور زمان معانی اجتماعی جدیدی کسب کرده‌اند که به بروز پاره‌ای مشکلات انجامیده است. امروزه مهریه و جهیزیه سنگین و دیگر هزینه‌های مربوط، در تعدادی از کشورها از جمله ایران، به یکی از موانع ازدواج و عاملی برای بالا رفتن سن ازدواج مبدل شده است (بستان، ۱۳۸۸: ۴۶-۴۳).

مؤلفه‌های انتخاب آگاهانه

یکی از مراحل که نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای در سرنوشت خانواده دارد، مرحلهٔ انتخاب همسر است. کارشناسان امور خانواده بر این باورند که بسیاری از مشکلات و اختلالات خانوادگی از ضعف مجاری اطلاع رسانی، شتاب‌زدگی و عدم انجام مطالعات دقیق در مرحلهٔ گزینش، اعتماد بی‌مورد به اظهارنظرهای واسطه‌ها و اطرافیان، جدی نگرفتن برخی نقاط ضعف مهم یا توجیه آن‌ها، بزرگ‌نمایی برخی ویژگی‌های غیرمهم، کم‌توجهی به اوصاف بایسته و در مواردی فریبکاری اغفال آگاهانه نشئت می‌گیرند. در هر جامعه‌ای شیوه‌های کم‌وبیش مرسوم متناسب با اوضاع مادی و شرایط فرهنگی، برای عبور از این مرحله وجود دارد که افراد آن جامعه به فراخور حال در فرایند انتخاب همسر از آن‌ها سود می‌جویند؛ برای مثال، بسیاری از جوانان امروزی در غرب به شیوهٔ هم‌خانگی رو آورده‌اند و آن‌را یک دورهٔ آزمایشی و مقدماتی برای ورود به ازدواج تلقی می‌کنند. مفروض این است که این رابطهٔ آزمایشی جوانان را با واقعیت‌های زندگی زناشویی آشنا می‌سازد و آنان می‌توانند با کسب شناخت کافی از نگرش‌ها، رفتارها و خلق و خوی یکدیگر در خلال این دوره، ازدواج آتی خود را برپایهٔ انتخابی آگاهانه و کاملاً حساب شده رقم زنند و به این ترتیب، ثبات و موفقیت آن‌را تا حدود زیاد تضمین کنند (بستان، ۱۳۸۸: ۱۸۰ - ۱۷۹). شواهد عینی در جامعهٔ اسلامی ما نشان می‌دهند که فرایند انتخاب همسر با پاره‌ای از مشکلات روبه‌رو است و به موازات وقوع تغییرات ساختاری مستمر و پیچیده‌تر شدن جامعه، بر نوع و حجم این‌گونه مشکلات افزوده می‌شود. بسیاری از متقاضیان طلاق، دلیل تصمیم خود را وقوع اشتباه در مرحله انتخاب قلمداد می‌کنند و این خود دلیل‌گویایی بر اهمیت و حساسیت این مرحله است. این مشکلات در جامعه ما به دلیل بافت سنتی و مذهبی و انتظارات خاص فرهنگی، جلوه آشکارتری یافته و حساسیت‌های بیشتری را برانگیخته است. در تاریخ این جامعه، هیچ مقطعی را نمی‌توان یافت که در آن بخشی از جوانان تنها با دیدارهای لحظه‌ای در پارک‌ها و خیابان‌ها به ازدواج مادام‌العمر تصمیم گرفته باشند. آیا با گسترش و رواج

چنین شیوه‌های سست بنیادی می‌توان ثبات خانواده را انتظار داشت؟! مهم‌ترین اقدامات یا شیوه‌هایی که در جامعه ما کم و بیش به رغم تفاوت‌های موجود میان خرده فرهنگ‌های آن، برای انتخاب همسر مورد استفاده قرار می‌گیرند و کارآیی درخور توجهی نیز دارند، از این قرارند:

- بدست آوردن آشنایی اولیه از مجاری عادی و یا به‌طور تصادفی؛
 - مشورت با آشنایان و بستگان به منظور کسب راهنمایی؛
 - پرس‌وجو از همسایگان، خویشان، دوستان، معلمان و همکاران (با هدف اطلاع‌یابی از تدین، اخلاق، روحیات، تحصیلات، موقعیت خانوادگی، وضعیت شغلی و سایر شرایط کلی طرف مقابل)؛

- در مواردی ارسال پیک و واسطه یا ارسال نامه و تبادل عکس‌های دو طرف؛
 - گفتگوی مستقیم به منظور ارزیابی دختر و پسر از ویژگی‌های یکدیگر؛
 - بهره‌گیری از سیستم‌های مددکاری، مشاوره و راهنمایی و نیز انجام برخی آزمایش‌های جسمی و روحی در مرحله قبل از انعقاد پیمان زناشویی.^۱

نظام حقوقی اسلام نیز راه‌های یاد شده و دیگر راه‌های احتمالی را که موجب شناخت هرچه بیشتر افراد خواهان زناشویی از یکدیگر می‌شود، به صورت مشروط و با رعایت حدود و ضوابط خاص مجاز شمرده و احیاناً مورد تشویق قرار داده است. گذشته از اهمیتی که قرآن و احادیث به اصل مشورت به‌طور عام و مشاوره ازدواج به‌طور خاص دارند و در سیره عملی پیامبر و امامان معصوم^(ع) نیز به نمونه‌های فراوانی در این خصوص برمی‌خوریم، اسلام حتی اقدام‌هایی مانند ملاقات حضوری به منظور آگاهی یافتن از خصوصیات فیزیکی طرف مقابل را تجویز یا ترغیب نموده است (وسائل‌الشیعه، ج ۱۴: ۵۹ - ۶۱). از سوی دیگر توسل هر یک از دو طرف به هر شیوه و اقدامی که موجب تحریف واقعیات یا فریبکاری باشد، تحت عنوان «تدلیس» ممنوع گردیده و حق

۱. ارتباط دوره نامزدی نیز فی‌حقیقت در بالا بردن سطح شناخت طرفین از یکدیگر مؤثر است که البته باید برطبق موازین شرعی صورت گیرد.

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۵۹

فسخ ازدواج را برای طرف مقابل در پی دارد. افزون بر آن، با توجه به محدودیت نسبی دختران در کسب آگاهی‌های لازم، اسلام با هدف بالا رفتن ضریب اطمینان دختر در انتخاب همسر، ازدواج او را افزون بر رضایت و تمایل خود وی، به اذن ولی‌الپدر یا جد پدری) که طبق عادت مرجعی صالح و مورد اعتماد برای این کار است، مشروط ساخته است (وسائل‌الشیعه، ج ۱۴: ۲۰۵ و ۲۱۴). این تدبیر حقوقی نیز هرچند برخی فقها و حقوق‌دانان اسلامی به دلیل اختلاف مضامین مستندات روایی، در الزامی بودن آن مناقشه کرده‌اند، می‌تواند زمینه یک انتخاب معقول را فراهم سازد و احتمال خطا در فرایند گزینش همسر را تا حد زیاد کاهش دهد. این به دلیل امکان بهره‌گیری از آگاهی‌ها و تجربه‌های ذی‌قیمتی است که می‌تواند به عنوان یک سرمایه مطمئن مورد استفاده دختر که اغلب به واسطه محدودیت‌های اجتماعی، امکان کمتری برای تحصیل این سنخ تجربه‌ها را دارد، قرار گیرد؛ از این رو، بهره‌گیری درست از این تدبیر حمایتی و ایمنی بخش که مطابق فتوای بسیاری از فقها می‌باشد، می‌تواند دختر را در پایه‌گذاری یک زندگی مشترک بادوام یاری کند. شایان ذکر است که این حق بر اساس ضوابط شرعی، مشروط بوده، تا زمانی معتبر است که پدر یا جد پدری آن‌را در راستای تأمین مصالح کلی دختر و هدایت او در مسیر یک انتخاب صحیح اعمال کند؛ اما در صورتی که پدر یا جد بخواهند بدون در نظر گرفتن هیچ‌گونه مصلحتی دختر را از ازدواج با کسی که همسانی او شرعاً و عرفاً محرز است و دختر نیز به وی تمایل دارد، بازدارند، حق آن‌ها ساقط می‌شود و کسب اجازه از آنان لازم نیست (امام خمینی، تحریرالوسیله، ج ۲: ۳۹۳). این بحث را با سخنی از استاد شهید مطهری (ره) در توضیح این اصل حقوقی به پایان می‌بریم:

۱. «تدلیس» در نکاح آن است که با اعمال متقلبانه نقص یا عیبی را که در یکی از زوجین هست، پنهان کنند، یا او را دارای صفت کاملی معرفی کنند که فاقد آن است. چنانچه مرد خود را برخلاف واقع دارای ثروت و مقام معرفی کند، یا با ارائه گواهی نامه مجعول، خود را لیسانسه یا دکتر بخواند و از این راه، طرف دیگر را به قبول نکاح وادار کند، یا زن برخلاف حقیقت، خود را دختر فلان شخص معروف یا دارای هنر خیاطی یا آشپزی یا موسیقی جلوه دهد یا خویشتر را باکره معرفی کند، یا کجلی خود را با کلاه گیس بپوشاند و بدین طریق موافقت مرد را با ازدواج جلب نماید و بعد از عقد معلوم شود که طرف، فاقد وصف مقصود بوده یا عیبی داشته که با عملیات فریبندهٔ خود آن را مخفی کرده است، در این گونه موارد، فرد فریب خورده می‌تواند نکاح را نسخ کند (صفایی و امام، ۱۳۷۸: ۱۹۰. همچنین برای مطالعه منبعی فقهی در این زمینه ر. ک: الصدر، ۱۴۰۰ق، ج ۲: ۲۹۱).

۶۰ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

«فلسفه اینکه دوشیزگان لازم است، یا لاقلاً خوب است، بدون موافقت پدران با مردی ازدواج نکنند، ناشی از این نیست که دختر قاصر شناخته شده و به لحاظ رشد اجتماعی کمتر از مرد به حساب آمده است. اگر به این دلیل بود چه فرقی است میان بیوه و دوشیزه که بیوه شانزده ساله نیازی به موافقت پدر ندارد و دوشیزه هجده ساله طبق این قول نیاز دارد... این مطلب به قصور و عدم رشد عقلی و فکری زن مربوط نیست، به گوشه‌ای از روان‌شناسی زن و مرد مربوط است. مربوط است به حسّ شکارگری مرد از یک طرف و به خوش‌باوری زن نسبت به وفا و صداقت مرد از طرف دیگر... اینجاست که لازم است دختر «مردنا‌آزموده» با پدرش که از احساسات مردان بهتر آگاه است و پدران - جز در شرایط استثنایی - برای دختران خیر و سعادت می‌خواهند، مشورت کند و لزوماً موافقت او را جلب کند» (مطهری، ۱۳۶۹: ۶۱ - ۶۳).

ازدواج اختیاری

یکی از اموری که در فرهنگ‌های سنتی به نسبت رواج داشته، اجبار دختر و گاهی اجبار پسر به ازدواج بوده است. ساختارهای خاص جوامع سنتی به گونه‌ای بوده که با این نوع ازدواج‌های اجباری همخوانی داشته و گاه حتی به عنوان امر بهنجار آن‌ها را تقویت می‌کرده است (بهنام و راسخ، ۱۳۴۸: ۱۲۴ - ۱۲۶). این مسئله معمولاً هنگامی به صورت یک مشکل و مانع بر سر راه انسجام خانواده مطرح می‌شود که جامعه سنتی در مرحله انتقال به دوران تجدد باشد. در چنین مقطعی شاهد بروز تعارض‌هایی هستیم که از تمایل نسل‌های گذشته به حفظ باورها و رسوم گذشته و تمایل نسل جدید به کسب هویت مستقل و پیروی از معیارهای فردی نشئت می‌گیرند و در نتیجه، اگر دختر یا پسری برخلاف میل و رضایت درونی خود به ازدواج وادار شود، احتمال بروز ناسازگاری و کشمکش در چنین خانواده‌ای بسیار بالا خواهد بود، به‌ویژه اینکه طبق عادت اثری از عشق و محبت در این گونه ازدواج‌ها یافت نمی‌شود. از دیدگاه اسلام، پسر و دختر در امر ازدواج از اراده و اختیار برخوردارند و روایات فراوانی بر این مسئله تصریح دارند (وسائل‌الشیعه، ج ۱۴: ۲۰۱ - ۲۲۰). بسیاری از فقها نیز اختیار پسر و دختر را در صحت و

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۶۱

نفوذ ازدواج دخیل دانسته اند؛ البته درخصوص دختر باکره ممکن است از برخی روایات، ولایت پدر یا جدّ پدري بر ازدواج دختر استفاده شود، ولی با توجه به اینکه این ولایت بر فرض ثبوت آن مشروط به مراعات مصلحت دختر است (ر. ک: امام خمینی، تحریرالوسیله، ج ۲: ۳۹۳) و با نظر به پیامدهای بسیار منفی ازدواج‌های اجباری، می‌توان مطمئن بود که ازدواج اجباری در زمان کنونی به هیچ وجه ازدواجی مصلحت‌آمیز نخواهد بود؛ بنابراین، روایات اخیر نمی‌توانند توجیهی برای ازدواج اجباری قلمداد شوند (بستان، ۱۳۸۸: ۴ - ۱۸۳).

انتظارات از همسر مطلوب

تداوم و استحکام خانواده در مراحل مختلف نیازمند غلبهٔ عقلانیت بر ابعاد گوناگون زندگی مشترک است. پیش از این در مورد آگاهانه بودن گزینش همسر مطالبی بیان شد. در این قسمت مناسب است به موضوع انتظارات زوجین از یکدیگر و از زندگی زناشویی، اشاره‌ای داشته باشیم. بدون شک، هرچه این انتظارات معقول تر و واقع بینانه تر باشد، عواض پیش‌بینی شده یا پیش‌بینی نشده، کمتر به وحدت و انسجام خانواده لطمه می‌زنند و در مقابل، هر اندازه زوجین از یکدیگر و از رابطهٔ زناشویی انتظارات آرمانی و غیرعقلانه‌ای داشته باشند، اختلال خانواده احتمال بیشتری خواهد داشت. درواقع، یکی از وجوه تمایز بین ازدواج در جوامع غربی و ازدواج در جوامع سنتی در همین نکته نهفته است. غلبه نگرش رمانتیک به ازدواج در مغرب زمین، انتظارات بسیار بالا و نامعقولی را بر خانواده تحمیل می‌کند که اغلب برآورده نمی‌شوند و همین امر موجبات تزلزل و بی‌ثباتی روابط زناشویی را فراهم می‌آورد. به گفتهٔ ویلیام ج. گود:

«یک جوان غربی که از منظر عشق رمانتیک به ازدواج می‌نگرد، انتظارات بسیار بالایی دارد و از داشتن یک زندگی یکنواخت و خسته کننده، هرچند توأم با آسایش، ناخشنود است، در حالی که در بسیاری از جوامع به جوانان آموخته می‌شود که در بهترین حالت، از همسر خود توقع احترام داشته باشند و نمی‌توانند از او انتظار خوشبختی داشته

۶۲ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

باشند (Goode, 1964: 93) به همین دلیل است که بر طبق برخی برآوردها در امریکا، از هر صد ازدواج عشقی، نود و سه تای آن با شکست دردناک روبه رو شده‌اند و در فرانسه عمر متوسط هر ازدواج عشقی سه ماه و نیم بوده است (کی‌نیا، ۱۳۶۹، ج: ۲، ۸۰۸).

در بینش اسلامی، عقلانیت انتظارات به معنی واقع نگری و پرهیز از غلبه احساسات و اوهام به طرق گوناگون مانند توجه دادن به کارکردهای مادی و معنوی خانواده و ترغیب به کسب پاداش‌های اخروی، مورد تأکید قرار گرفته است. افزون بر این، توجه به مصالح و منافع ناپیدای رابطه زناشویی می‌تواند از بسیاری تصمیم‌های شتاب زده و غیرعقلانی که ممکن است در نتیجه برآورده نشدن برخی انتظارات نامعقول اتخاذ گردند، جلوگیری نماید. آیه ۱۹ از سوره نساء در همین راستا می‌فرماید:

«و با آنان [زنان] به‌طور شایسته رفتار کنید؛ پس اگر نسبت به آن‌ها [به دلیلی] کراهت پیدا کردید [فوراً تصمیم به جدایی نگیرید و به خاطر داشته باشید که] چه بسا چیزی خوشایند شما نباشد و [لیکن] خداوند خیر فراوانی در آن قرار دهد».

همچنین در راستای کاستن از برخی توقعات آرمانی، در بعضی احادیث به این نکته اشاره شده است که اصرار بیش از حد شوهر بر تغییر خلق و خوی ناپسند همسر (عکس آن نیز صادق است) می‌تواند آثار منفی بر روابط زن و شوهر در پی داشته باشد (وسائل الشیعه، ج ۱۴: ۱۲۳ - ۱۲۴) (بستان، ۱۳۸۸: ۵ - ۸۴).

زیبایی و آراستگی همسر

زیبایی و آراستگی ظاهری را نمی‌توان جزو عوامل اصلی استحکام خانواده قلمداد کرد، اما به جهت ارتباطی که با جاذبه و میل جنسی دارد، می‌توان برای آن نقش ثانوی قائل شد. البته در مورد چستی زیبایی و اینکه آیا واقعیتی فیزیکی است یا اعتباری فرهنگی، بحث‌هایی صورت گرفته است. بعضی با استناد به یافته‌های بسیار متفاوت مردم شناختی، رأی دوم را ترجیح داده‌اند؛ برای مثال در برخی جوامع، چاقی زن و در بعضی دیگر، لاغری زن ملاک زیبایی تلقی می‌شود و در برخی قبایل آفریقایی، زیبایی را منوط

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۶۳

به کشیدن دندان‌های جلو فک بالا می‌دانند، با اینکه در نگاه ما این امر چهرهٔ بسیار ناخوشایندی برای شخص ایجاد می‌کند و در برخی دیگر از جوامع ابتدایی جای زخم را در چهره یا بدن زن، دلیل زیبایی او می‌گیرند (کلاین برگ، ۱۳۶۸: ۱۵۹ - ۱۶۰). با این همه، همان طور که اشاره شد، زیبایی و آراستگی چیزی بیش از یک عامل فرعی و ثانوی در تحکیم رابطه زناشویی نیست و نباید در مورد آن مبالغه شود. با استفاده از روایات می‌توان نگاه اسلام به موضوع زیبایی را در همین راستا ارزیابی کرد. زیبایی از دیدگاه اسلام فی حدّ نفسه امری مطلوب تلقی می‌شود، اما هیچ گاه یک معیار اصلی برای همسرگزینی به شمار نیامده است، بلکه در مقام تعارض با دیگر معیارها معمولاً معیارهای دیگر مقدم دانسته شده‌اند؛ برای نمونه، زیبایی هیچ گاه با معیار دینداری که یکی از معیارهای اساسی همسرگزینی در اسلام است، برابری نمی‌کند. در بعضی روایات، ازدواج با زن تنها به دلیل زیبایی او موجب خسران و پشیمانی دانسته شده و به رعایت معیار دینداری توصیه شده است (وسائل الشیعه، ج ۱۴: ۳۰ - ۳۱). در روایتی دیگر، معیار تربیت اخلاقی بر معیار زیبایی مقدم دانسته شده است. به موجب این روایت، پیامبر گرامی اسلام^(ص) از ازدواج با زن زیبارویی که در خانواده‌ای فاسد تربیت شده، نهی فرموده‌اند (همان، ج ۱۴: ۲۹). با توجه به اهمیت فرزند در دیدگاه اسلام و نقش او در استحکام خانواده، در تعدادی از روایات نیز قابلیت باروری زن به عنوان یک معیار اصلی برای همسرگزینی و مقدم بر معیار زیبایی مورد تأکید قرار گرفته است. برحسب این دسته از روایات، زن فرزندزا حتی اگر زشت رو باشد بر زن نازا حتی اگر زیبارو باشد، رجحان دارد (همان، ج ۱۴: ۳۳ - ۳۴). از زیبایی‌های طبیعی که بگذریم، زیبایی و آراستگی مصنوعی نیز در روایات مورد توجه ویژه قرار گرفته و زنان و شوهران به رعایت این امر توصیه شده‌اند. در روایتی آمده است:

«شخصی گوید: امام موسی بن جعفر^(ع) را دیدم که خضاب کرده بود [موی سر و صورت را رنگ کرده بود] گفتم: «فدایت شوم، خضاب کرده‌ای؟» فرمود: آری، نظافت و آراستگی مردان از اموری است که بر عفت زنان می‌افزاید و عفت زنان از آن رو کاهش یافته که شوهران آن‌ها به سر و روی خود نمی‌رسند». سپس فرمود: «آیا مایلی

۶۴ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

همسرت را در وضعیت نامناسبی از حیث نظافت و آراستگی ببینی؟» گفتیم: «نه». فرمود: پس در مورد همسرت نیز این را نپسند [که تو را در وضعیت نامناسبی ببیند] آنگاه فرمود: «پاکیزگی، استفاده از بوی خوش، زدودن موهای اضافی و اهمیت دادن به رابطه جنسی، جزو اخلاق پیامبران است» (همان، ج ۱۴: ۱۸۳).

البته، در این موضوع نیز تفاوت‌های جنسی طبیعی بی تأثیر نبوده و باعث شده که تأکید بیشتری بر آراستگی زن در مقایسه با آراستگی مرد صورت گیرد (ر. ک: همان، ج ۱۴: ۱۴ و ۱۳۵).

صفات همسر مناسب

در تعالیم اسلام علاوه بر ملاک‌هایی که تاکنون برشمرده شده است، در عین حال، ملاک‌های دیگری نیز بیان شده است. صفات مناسب برای همسر(زن)، بر اساس تعالیم اسلام عبارت‌اند از:

۱. صفات جسمانی مانند سلامت، فرزندآوری و دوشیزه بودن، و زیبایی‌های ظاهری مانند زیبایی چهره، اندام، و موها؛ ولی اسلام، رنگ پوست و نژاد را ملاکی غالب و مسلط در نظر نیاورده است.
۲. صفات روان‌شناختی مانند هوشمندی در حد مناسب، و صفات اخلاقی، حالات و رفتارهای مناسب مانند فروتنی در برابر همسر، مهربانی و عشق به همسر و فرزندان، تسلیم و همراهی در روابط جنسی، و صبر و بردباری در مشکلات.
۳. توانایی‌ها و ابعاد اقتصادی؛ مانند مهارت‌های ویژه در اداره خانه، کم بودن مهریه، هزینه ازدواج و سایر مخارج شخصی و یاری کردن مرد در مسائل زندگی.
۴. صفات دینی که در اعتقادات به اموری مانند ایمان به خداوند و زندگی پس از مرگ، دین داری، تکیه و توکل بر خداوند در مشکلات زندگی بازمی‌گردد. توصیه همسر به صبر، تقوا و دوری از گناهان، رعایت عفاف و پوشش شرعی، و دوست داشتن اولیای دین^(۴) و پیروی از آنها، برخی نموده‌های عاطفی و رفتاری دین داری است.

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۶۵

۵. شرایط اجتماعی و فرهنگی که در این امور غالباً تشابه زوجین مورد نظر است. در برخی روایات توصیه شده است که با زنان برخی مناطق و اقوام ازدواج نکنید. این روایات را می‌توان نوعی تأکید بر همسانی فرهنگی زن و شوهر دانست. تبیین دقیق‌تر آن است که این روایات به شرایط اجتماعی و فرهنگی مناطق فوق اشاره دارد که خلاق و رفتارهای نامناسبی را پرورش داده است؛ در غیر این صورت، بر اساس تعالیم اسلام صرف زندگی در یک منطقهٔ خاص یا تعلق به قومیت و ملیتی خاص، موجب برتری یا کهنتری فرد نمی‌شود.

۶. از میان ملاک‌های مربوط به خانوادهٔ زن و مرد، خویشاوندی نیز می‌تواند ملاکی مناسب برای گزینش همسر باشد، هرچند در برخی روایات به احتمال بروز نقص‌هایی در فرزندان پدید آمده از این گونه ازدواج‌ها اشاره شده است. تعالیم اسلام بر مناسب بودن خانوادهٔ همسر بسیار تأکید دارد و تأثیرات خانوادهٔ زن و شوهر را بر فرزندان به عنوان یک رکن مهم در تربیت و پرورش آن‌ها در نظر می‌گیرد. ازدواج با فردی که خود ویژگی‌های مناسبی دارد ولی اعضای خانوادهٔ او از صفات اخلاقی، باورهای دینی و رفتارهای مناسب برخوردار نیستند، آشکارا نهی شده است. تأثیر خانواده بر فرزندان چه از بعد وراثت و چه تربیت، مهم‌ترین عامل شکل‌گیری شخصیت آن‌هاست؛ از این رو، هرچند فرد می‌تواند با اراده و پشتکار تا حدی بر این عوامل غالب شود، از آنجا که بیشتر افراد تحت تأثیر شدید این عوامل هستند، اولیای دین^(ع) به‌طور جدی توصیه می‌کنند که وضعیت خانوادگی فرد، ملاکی مهم محسوب گردد. افزون بر این، چگونگی برخورد خانوادهٔ دختر با وی و برخورداری او از احترام و عزتمندی مناسب درمیان اعضای خانواده، می‌تواند نشانه‌ای از رفتارها و صفات مناسب فرد باشد.

تعالیم اسلام برای گزینش یک مرد به عنوان همسر مناسب، افزون بر ملاک‌های یاد شده، بر نکات دیگری نیز تأکید دارد. به علت تأثیر بیشتر مرد بر زن در زندگی خانوادگی، برخورداری او از باورهای دینی و مذهبی استوار، بیشتر مورد تأکید قرار گرفته است. اولیای دین^(ع) حسن خلق را ملاکی اساسی در مرد اعلام نموده و توصیه می‌کنند که در صورت بداخلاقی مرد، ازدواج با وی صورت نگیرد. تقوا و پرهیزگاری نیز ملاک

مهمی است که بر زندگی خانوادگی و روابط مناسب، حتی در صورت اختلاف بین زن و شوهر، تأثیری بارز دارد. دوری از گناهانی مانند روابط نامشروع جنسی و شراب خواری، از ملاک‌های اساسی یک همسر مناسب است. در بعد اقتصادی نیز توانایی مرد در اداره خانواده، گشاده دستی و دوری از بخل، ملاک‌های اصلی یک همسر مناسب بیان شده است. اولیای دین^(ع) توجه به ثروت و طبقه اجتماعی و اقتصادی بالاتر را به صراحت نهی کرده‌اند. در مورد ملاک‌های خانوادگی، - افزون بر آنچه در مورد زنان گفته شد - روابط مناسب با والدین، برای مردان به عنوان یک ملاک در نظر گرفته شده است. بدهی است کسی که نتواند والدین خود را که بالاترین خدمت و فداکاری را در حق او انجام داده‌اند، خشنود سازد، در برقراری رابطه با همسر و فرزندان نیز مشکل خواهد داشت. تعالیم اسلام در گزینش همسر، بر اصل کفو به معنای همتایی و همانندی تأکید دارد؛ به عبارت دیگر، بهتر است زن و مرد در ویژگی‌های مناسب برای ازدواج، مشابه و تقریباً همتا باشند. این شرط که در سخنان اولیای دین^(ع) مورد تأکید قرار گرفته، بر قاعده همسان همسری قابل تطبیق است. البته این همسانی بیشتر در خصوص ایمان تأکید شده، و زن و مرد به سبب ایمان، همتای یکدیگر دانسته شده‌اند و ملاک‌های قومی، طبقاتی و اقتصادی، در همتایی در نظر گرفته نشده است. در نتیجه، افزون بر خورداری فرد از ویژگی‌های مناسب، همتایی زن و مرد نیز ملاکی مهم برای گزینش همسر است. پس از همانندی و تشابه زن و مرد در اصل ایمان و باورهای دینی، تشابه مراتب ایمان و ویژگی‌های اخلاقی نیز باید مورد توجه قرار گیرد. این که گفته شده اگر حضرت علی^(ع) نبود، همتا و همانندی برای ازدواج با حضرت زهرا^(س) در میان انسان‌ها یافت نمی‌شد، به همانندی در مراتب ایمان و اخلاق اشاره دارد. در تعبیری دیگر آمده است که برخی مؤمنان، همتا و همسان هم هستند، از این رو: رف ایمان باعث همتایی دو نفر نمی‌شود و باید مراتب ایمان و ویژگی‌های اخلاقی را نیز در نظر گرفت. تصریح قرآن به تعلق افراد پاک و وارسته به افراد پاک، دلیل دیگری بر همتایی زن و مرد در تقوا، دوری از گناهان و دین‌داری است. در یک نظرسنجی از دانشجویان، تفاهم

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۶۷

اخلاقی و تشابه در باورهای دینی، یکی از ملاک‌های همسر ایده آل اعلام شده است (سالاری فر، ۱۳۸۸: ۳۵ - ۳۰ با تخلص).

تولد فرزند

بسیاری از مطالعات و تجربه‌های عینی نشان می‌دهند که تولد فرزند، به‌مثابه بارزترین محصول پیوند زناشویی، در تحکیم و تثبیت خانواده نقش ممتازی ایفا می‌کند و در مقابل، ناتوانی از زادآوری، به‌ویژه در صورت اشتیاق وافر دو همسر و وجود حساسیت‌های محیطی مشوّق، در بسیاری موارد فروغ مهر و صفا را در روابط زناشویی ضعیف و پیوندهای متقابل را سست می‌گرداند. بدون شک، تأثیر فرزند بر استحکام خانواده تا حدّ زیاد به میل فرزندخواهی ارتباط دارد. شاید میل فرزندخواهی به میل جاودانگی بازگشت کند و چون میل به جاودانگی شخصی در این دنیای فانی و گذرا ارضادنی نیست، این عدم ارضای انسان‌ها را به تلاش برای تحصیل جاودانگی غیرشخصی از راه به یادگار نهادن آثار ماندگار سوق می‌دهد. بقای نسل اشخاص از راه فرزندان یکی از بارزترین مصادیق جاودانگی غیرشخصی است و از این رو، والدین استمرار وجود خویش را از راه فرزندان جستجو می‌کنند و حیات ایشان را دنبالهٔ حیات خویش می‌انگارند.

از دیدگاه اسلام این مطلب که فرزند در مراحل مختلف تکوّن تا رشد خود، مشکلاتی را بر والدین تحمیل می‌کند، مسلم است و از جمله در خود قرآن کریم به دشواری‌های جسمی و روحی مادران در دوران حمل و هنگام وضع حمل اشارت رفته (احقاف، ۱۵)، همان‌گونه که در بعضی روایات به فشارهای اقتصادی فرزندان بر خانواده‌های کم‌بضاعت (وسائل‌الشیعه، ج ۱۵: ۹۹) و نیز دشواری‌های تربیت فرزندان (همان، ج ۱۵: ۱۰۰ و ۱۹۸) اشاره شده است. با وجود این، در پاره‌ای از توصیه‌های دینی شاهد تدبیرهایی هستیم که اسلام از راه آن‌ها کوشیده است فرزندان را به جای آنکه عاملی برای سرخوردگی و نارضایتی والدین باشند، به عاملی برای افزایش رضایت خاطر آنان و در نتیجه، تحکیم پیوند زناشویی تبدیل کند. ترغیب و تشویق فراوان نسبت به

زادآوری و تربیت فرزندان و نسبت دادن ارزش بالا به این مقوله، نخستین گام برای تحقق این هدف بوده است. اسلام گذشته از یادآوری ارزش‌ها و منافع دنیوی فرزندان برای والدین - مانند اینکه فرزندان موجب انس پدر و مادر و خارج شدن آن‌ها از تنهایی‌اند و فرزندان یار و یاور پدر و مادر و یادگارهای آنان پس از مرگ ایشان خواهند بود (همان: ۹۶، ۹۹ و ۱۰۶) - بر ارزش‌های معنوی و اخروی فرزندان تأکید بسیار نموده است؛ از جمله می‌توان به احادیثی اشاره کرد که بر پاداش اخروی تولیدمثل، پاداش اخروی صبر بر دشواری‌های تربیت فرزند و پاداش‌هایی که در نتیجه کارهای نیک فرزند برای پدر و مادرش منظور می‌شود، تأکید دارند (همان: ۹۵، ۹۷، ۹۸، ۱۰۰ و ۲۱۱). به نظر می‌رسد نگرش آخرت - محور و جمع‌گرایانه اسلام به مقوله فرزند، جایی برای بروز ارزش‌های فردگرایانه افراطی که مشکلاتی مانند تضاد عشق و تربیت فرزند از درون آن‌ها برمی‌آید، باقی نمی‌گذارد. تدبیر مهم دیگری که اسلام عنایت ویژه‌ای به آن مبذول داشته، اصل نیکی و احسان به والدین است. توضیح این مطلب برحسب مفاهیم نظریه مبادله آن است که استحکام روابط خانوادگی دائرمدار پاداش‌هایی است که هریک از افراد از روابط خود دریافت می‌دارد، یعنی افزایش پاداش‌ها، افزایش تعهد و تعلق فرد به رابطه، و کاهش پاداش‌ها، کاهش تعهد و تعلق او را در پی خواهد داشت. احتمالاً با عنایت به این نکته بوده که اسلام کوشیده است از راه الزام یا تشویق فرزندان به فرمان برداری از والدین و نیکی کردن به آنان، پاداش‌های ملموس بیشتری را برای والدین فراهم کند و به این ترتیب، انگیزه‌های زادآوری و تربیت فرزند را در آنان تقویت نماید که این امر نیز خود، تأثیر انکارناپذیری بر تحکیم روابط خانوادگی برجای می‌گذارد (ر. ک: سوره‌های بقره، آیه ۸۳ و نساء، ۳۶ و انعام، ۱۵۱ و اسراء، ۲۳ - ۲۴ و عنکبوت، ۸ و لقمان، ۱۴ - ۱۵ و احقاف، ۱۵). نکته دیگری که در اسلام به آن سفارش شده، این است که پدر و مادر باید علی‌رغم محدودیت‌های ناشی از تولد فرزند، نیازهای جنسی و عاطفی متقابل را از یاد نبرند و برای برآوردن این نیازها در حدّ توان بکوشند. آیه ۲۳۳ سوره بقره، ضرر رساندن به مادران دارای فرزند شیرخوار را به بهانه

فصل دوم: مروری بر کلیات نظریهٔ هنجاری... / ۶۹

فرزند و نیز ضرر رساندن به پدران دارای فرزند شیرخوار را به بهانهٔ فرزند ممنوع کرده است. بر اساس برخی روایات، پیش از نزول این آیه، زنی که کودکی شیرخوار داشت، چه بسا از بیم آنکه بار دیگر باردار شود و در نتیجه، به کودک شیرخوار خود آسیب برساند، به درخواست جنسی شوهرش پاسخ نمی‌داد و مرد نیز گاهی به همین دلیل، درخواست جنسی همسر خود را رد می‌کرد؛ به همین جهت، خداوند ضرر رساندن مرد به زن و زن به مرد را ممنوع ساخت (وسائل الشیعه، ج ۱۵: ۱۸۰). در نهایت، تأکید اسلام بر اهمیت روابط و حقوق خویشاوندی و همسایگی می‌تواند در بردارندهٔ تدبیر دیگری برای کاستن از مشکلات تربیت فرزند قلمداد شود. هر چند امکان شکل‌گیری خانواده‌های گسترده در اوضاع و شرایط زندگی شهری جدید تقریباً از بین رفته است، خویشاوندان نزدیک، به‌ویژه بستگان درجهٔ اول مانند پدر بزرگ‌ها و مادر بزرگ‌ها، دست کم می‌توانند با حمایت‌ها و کمک‌های خود بخشی از بار مراقبت و تربیت فرزندان را از دوش پدر و مادرهای جوان بردارند. همچنین کمک همسایگان شیوه‌ای به نسبت کارآمد برای کاهش این گونه مشکلات است که هم از پشتوانهٔ دینی برخوردار است و هم با اوضاع جدید اجتماعی تا حد زیاد تناسب دارد و طبق گزارش‌های رسمی حتی در کشورهای غربی مورد توجه عده‌ای از مردم قرار گرفته است؛ برای مثال، بخشی از والدین امریکایی تعاونی‌های همسایگی برای مراقبت روزانه از فرزندان تشکیل داده‌اند که در آن‌ها هریک از اعضا مراقبت از فرزندان همهٔ اعضا را در روزهای مشخصی از هر ماه به عهده می‌گیرد (Despres and Griffin, 2005: 30) (بستان، ۱۳۸۸: ۲۱۷ - ۲۱۱ با تخلص).

سوم

مؤلفه‌های نشانه‌شناختی ازدواج
در سینمای ایران

مقدمه

۱. ازدواج برساخته سینمای ایران به چه میزان از نوع دایم و به چه میزان از نوع موقت است؟ چنانچه از جدول ۲ تحقیق برمی آید میزان توجه به ازدواج موقت در سینمای ایران بسیار اندک (۱/۶ درصد) است.
۲. «داماد»های برساخته سینمای ایران به چه میزان در حال ازدواج اول خود هستند و به چه میزان ازدواج دوم یا بیشتر را تجربه می کنند؟ چنانچه از جدول ۳ تحقیق برمی آید مقوله ازدواج دوم در سینمای ایران جایگاه به نسبت قابل توجهی دارد و بیش از ۱۵ درصد دامادهای آن در حال ازدواج دوم بازنمایی می شوند.
۳. چقدر از عروس های بازنمایی شده در سینمای ایران در حال ازدواج اول خود هستند و به چه میزان ازدواج دوم یا بیشتر را تجربه می کنند؟ چنانچه از جدول ۵ برمی آید «عروس ها» حتی بیش از «داماد»ها در سینمای ایران در حال ازدواج دوم به بعد نشان داده می شوند. در حدود ۲۰ درصد ازدواج «عروس»های سینما از نوع ازدواج دوم به بعد است. این در حالی است که فقط حدود ۱۵ درصد از دامادهای قاب سینما ازدواج دوم را تجربه می کنند.

۴. عروس‌ها و دامادهای قاب سینما به چه میزان درخصوص ازدواج خود پنهان کاری می‌کنند و چقدر ازدواج آشکار دارند؟ چنانچه از جدول‌های شماره (۶) و (۷) برمی‌آید ۷/۳ درصد دامادها و ۶ درصد عروس‌ها ترجیح می‌دهند که ازدواجشان مکتوم بماند.
۵. در چه مقدار از ازدواج‌های قاب سینمای ایران پدیده عشق متداخل (عشق مثلث) دیده می‌شود؟ چنانچه از جدول (۸) برمی‌آید، در بیش از ۳۰ درصد روایت‌های ازدواجی سینمای ایران ردپای عشق متداخل قابل ملاحظه است. فقط در ۷۰ درصد فیلم‌ها داستان ازدواج لزوماً در بستر روابط یک زن و یک مرد شکل می‌گیرد.
۶. «عروس» یا «داماد» قبل از آشنایی و ازدواج آیا نسبت یا قربتی با هم داشته‌اند؟ اگر داشته‌اند چگونه بوده است؟ فامیل، همکلاسی، همکار؛ همسایه یا...؟ چنانچه از جدول (۹) برمی‌آید اغلب آشنایی‌های ازدواجی سینمای ایران (در حدود ۵۰ درصد) در «فضای عمومی» و بصورتی کاملاً اتفاقی رخ می‌دهد، لذا در ۵۰ درصد موارد طرفین ازدواج هیچ نوع سابقه آشنایی اعم از همکاری، همکلاسی، همسایگی و فامیلی ندارند. ۱۷/۱ درصد از ازدواج‌ها به پشتوانه آشنایی ناشی از فامیل بوئدن زوجین رخ می‌دهد؛ ازدواج ناشی از آشنایی در محل تحصیل و محل سکونت (همسایگی) هر کدام با ۱۰/۶ درصد رتبه سوم را به خود اختصاص می‌دهند و ازدواج ناشی از همکار بودن با ۹/۸ درصد در رتبه بعدی قرار دارد. در قاب سینمای ایران ازدواج ناشی از آشنایی بر اساس واسطه‌گری یا معرفی نفر سوم بسیار اندک (۱/۶ درصد) است و در نهایت اینکه در بیش از ۱۱ درصد ازدواج‌ها نحوه آشنایی طرفین به نمایش درنیامده است.
۷. در قاب سینمای ایران چه کسانی «دختر» را به «پسر» معرفی می‌کنند؟ به عبارتی اولین آشنایی پسر با دختر چگونه است؟ چنانچه از جدول (۱۰) برمی‌آید اصولاً در سینمای ایران پدیده معرفی دختری به یک پسر یا زنی به یک مرد برای ازدواج بسیار کم دیده می‌شود و در نزدیک به ۸۸ درصد ازدواج‌ها اصلاً چنین مولفه‌ای وجود ندارد. مابقی موارد بین بستگان (۴/۱ درصد)، دوستان و همکاران (۴/۱ درصد)، همسایگان (۲/۴ درصد) و موسسات و افراد موجه اجتماعی (۱/۶ درصد) تقسیم شده است.

فصل سوم: مؤلفه‌های نشانه شناختی ازدواج در... / ۷۵

۸. در قاب سینمای ایران چه کسانی «پسر» را به «دختر» معرفی می‌کنند؟ به عبارتی اولین آشنایی دختر با پسر چگونه رخ می‌دهد؟ چنانچه از جدول (۱۱) برمی‌آید همانند فقدان معرفی دختر به پسر؛ پدیده معرفی «پسر» به «دختر» نیز در سینمای ایران اندک است و آشنایی دختران با پسران یا زنان با مردان در ۸۵ درصد ازدواج‌های بازنمایی شده کاملاً بلاواسطه و مستقیم صورت می‌پذیرد. جالب اینکه در ۱۵ درصد مابقی که معرف وجود دارد در دختران برخلاف پسران، دوستان و همکاران و آشنایان بیش از بستگان دختر در مقام آشنایی دهنده پسر به دختر ظاهر می‌شوند.

۹. آیا در بازنمایی سینمای ایران از ازدواج، دغدغه همسانی (کفویت) همسران در خصوص «سن»، «منش فرهنگی و منزلت اقتصادی» و «وجه اعتقادی و مذهبی» وجود دارد؟ چنانچه از جدول (۱۲) برمی‌آید فقط در حدود ۴۰ درصد ازدواج‌های بازنمایی شده از قاب سینما، کفویت به‌مثابه یک دغدغه مشاهده می‌شود و اصولاً در اکثریت فیلم‌های ازدواجی سینما (۶۰ درصد) مقوله کفویت همسران در محاق است. در این میان «کفویت سنی» دغدغه ۵/۷ درصد ازدواج‌ها، (نگاه کنید به جدول ۱۷) «کفویت فرهنگی - طبقاتی» دغدغه در حدود ۳۱ درصد ازدواج‌ها، (نگاه کنید به جدول ۱۸) و «کفویت اعتقادی و مذهبی» تنها دغدغه کمتر از ۷ درصد ازدواج‌هاست. (نگاه کنید به جدول ۱۹)

۱۰. در بازنمایی سینمای ایران از ازدواج، دغدغه کفویت به چه میزان مسئله «دختر» یا «پسر» یا «خانواده‌ها» یا «دیگران» است؟ چنانچه از جدول‌های شماره (۱۳)، (۱۴)، (۱۵) و (۱۶) برمی‌آید، کفویت به‌طور کلی در ۲۷/۶ درصد ازدواج‌ها دغدغه خانواده‌های زوجین، فقط در ۱۳/۸ درصد ازدواج‌ها دغدغه «دختر» و فقط در ۷/۳ درصد ازدواج‌ها دغدغه «پسر» است. «دیگران» با ۶/۵ درصد رده آخر را به خود اختصاص داده‌اند.

۱۱. در قاب سینمای ایران چقدر از ازدواج‌ها دارای مخالف است؟ چنانچه از جدول (۲۱) برآمد حداقل حدود ۶۰ درصد از ازدواج‌های قاب سینما با مخالفت همراه است و فقط ۴۳ درصد ازدواج‌ها در بستری فاقد مخالفت جدی رخ می‌دهد.

۷۶ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

۱۲. در قاب سینیمای ایران، مخالفان ازدواج چه کسانی هستند؟ چنانچه از جدول‌های (۲۲)، (۲۳) و (۲۴) برمی‌آید، فامیل‌های درجه یک (پدر، مادر، برادر، خواهر، پدر بزرگ و مادر بزرگ) با ۳۸ درصد رتبه اول مخالفان را به خود اختصاص داده‌اند و پس از آن‌ها «دیگران» مخالف ازدواج با ۱۸/۷ درصد و فامیل‌های درجه دو (خاله، عمه، عمو، دایی و فرزندان ایشان) با ۹/۸ درصد رتبه دوم و سوم را به خود اختصاص داده‌اند.

۱۳. چه میزان ازدواج‌های قاب سینما واجد مقوله «مشورت طرفین ازدواج» (دختر یا پسر) در تصمیم‌گیری برای زندگی مشترک است و این مشورت بیشتر با چه کسانی صورت می‌پذیرد؟ چنانچه در جدول ۲۵، ۲۶ و ۲۷ برمی‌آید، فقط در ۲۱/۱ درصد ازدواج‌ها پدیده مشورت پسر با فامیل درجه یک (پدر، مادر، برادر، خواهر، پدر بزرگ و مادر بزرگ) ملاحظه می‌شود و این میزان در دختران با ۱۰ درصد افزایش در حدود ۳۱/۷ درصد است. همچنین پسران و دختران به ترتیب فقط در ۳/۳ و ۱۰/۶ درصد ازدواج‌های قاب سینما با فامیل درجه دو (عمو، عمه، دایی، خاله و فرزندان آن‌ها) مشورت می‌کنند. جالب اینکه «دیگران» طرف مشورت پسران با (۳۲/۵ درصد) و دختران با (۳۰/۹ درصد) بصورت مساوی و حتی بیش از فامیل‌های درجه یک مورد اطمینان و اعتماد طرفین ازدواج بوده‌اند. مثلاً پسران در حالیکه فقط در ۲۱/۱ درصد ازدواج‌ها پدر، مادر یا برادر و خواهر خود را طرف مشورت قرار داده‌اند، اما در ۳۲/۵ درصد موارد با «دیگران» مشورت کرده‌اند و دختران در حالی که در ۳۱/۷ درصد ازدواج‌ها پدر و مادر یا برادر و خواهر خود را طرف مشورت قرار می‌دهند، تقریباً به همان میزان (۳۰/۹ درصد) علاقه‌مند به مشورت با دیگران بوده‌اند.

۱۴. آیا زوجین روابط صمیمی و نزدیک قبل از عقد داشته‌اند؟ در قاب سینما این نوع روابط تحت چه عنوانی معرفی شده است؟ چنانچه از جدول‌های شماره ۳۱ و ۳۲ برمی‌آید طرفین اغلب (۷۸ درصد) ازدواج‌های قاب سینیمای ایران دارای روابط مستمر: میمی و نزدیک بیش از عقد بوده‌اند و فقط ۲۲ درصد ازدواج‌ها بدون حواشی و نابهنجاری‌های اخلاقی بازنمایی شده است. جالب اینکه فقط ۲۲/۷ درصد از روابط

فصل سوم: مؤلفه‌های نشانه شناختی ازدواج در... / ۷۷

بیش از ازدواج تحت عنوان «نامزدی» معرفی شده و مابقی (۳/۷۷ درصد) در قالب دوستی دختر و پسر یا زن و مرد نامحرم بازنمایی شده است.

۱۵. در قاب سینمای ایران، بستر داستانی روایت ازدواج «آرام و روان» است یا «مشوئش و پرتنش»؟ چنانچه از جدول (۳۴) برمی‌آید ۸۷ درصد روایت‌های ازدواجی سینمای ایران با تنش و تشویش هم‌نشین است و فقط ۱۳ درصد در بستری آرام و روان روایت می‌شود. همچنین جدول (۲۱) نشان داد که اغلب ازدواج‌های سینمای ایران (۹/۶ درصد) با مخالفت جدی روبروست. به عنوان مثال در (۲/۳۸ درصد) موارد، فامیل درجه یک عروس و داماد با ازدواج آن‌ها مخالفت جدی دارند که این واقعیت به نوبه خود در تشویش روانی فضای ازدواج موثر است. از طرف دیگر جدول (۳۵) نشان می‌دهد که فقط کمتر از ۵ درصد ازدواج‌های قاب سینما با موانع جدی از قبیل عدم کفویت، فقر و بی پولی، عشق دوم، مخالفت‌های کور، هنجارهای خانوادگی و سنت‌های قومی و اتفاقات عجیب برخورد نمی‌کند و در مقابل ۸۵ درصد ازدواج‌ها در کشمکش مستمر و جدی با موانع گوناگون قرار دارد. در این میان اگرچه ۷۵ درصد موانع از نوع مشکلاتی است که زوجین بالاخره از آن‌ها عبور می‌کنند اما حداقل ۵ درصد آن‌ها از موانعی هستند که امکان رسیدن زوجین را به یکدیگر از بین می‌برند و آن‌ها را در نهایت ناکام می‌گذارند. بدیهی است که این دست از موانع به صورت طبیعی بستر ازدواج را از مسیری آرام و روان به سنگلاخی خطرناک و پر از استرس تبدیل می‌کنند.

۱۶. چقدر از ازدواج‌های بازنمایی شده در سینما در مسیر تحقق خود با مانع جدی برخورد می‌کنند؟ آیا موانع می‌تواند اصل تحقق ازدواج را به خطر بیندازد یا فقط منجر به تأخیر آن می‌شود؟ چنانچه از جدول (۳۵) برمی‌آید فقط کمتر از ۵ درصد ازدواج‌های سینما با مانع جدی مواجه نیستند اما ۸۵ درصد مابقی موانعی را از جنس بازدارنده (۵ درصد) یا مشکل ساز (۷۵ درصد) پیش رو دارند.

۱۷. در قاب سینمای ایران بیشترین موانع ازدواج در چه طیف گونه‌شناسانه قرار می‌گیرند؟ جدول‌های شماره (۳۶)، (۳۷)، (۳۸)، (۳۹)، (۴۰) و (۴۱) نشان می‌دهند که موانع ازدواج در

۷۸ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

سینمای ایران به ترتیب عبارت‌اند از، اتفاقات عجیب و غریب (۴۳/۱ درصد)، عدم کفویت (۲۴/۴ درصد)، عشق دوم (۸/۷ درصد)، فقر و بی پولی (۱۳/۸ درصد)، مخالفت‌های کور (۱۲/۲ درصد) و درنهایت هنجارهای خانوادگی و سنت‌های قومی (۴/۱ درصد)

۱۸. انگیزه آغازین «پسر» و «دختر» یا «زن» و «مرد» از ازدواج خود ازدواج است یا استفاده ابزاری از آن برای مقاصد دیگر؟ چنانچه از جدول‌های شماره (۳۹) و (۵۰) برمی‌آید، هدف در حدود ۱۵ درصد از «پسرها» و ۱۸ درصد از «دخترها» نه خود ازدواج بلکه استفاده ابزاری از آن برای رسیدن به اهداف دیگر است.

۱۹. در قاب سینمای ایران آیا عروس و داماد از زندگی مشترک پس از ازدواج خود رضایت دارند؟ چنانچه از جدول (۵۵) و (۵۶) برمی‌آید در بیش از ۶۰ درصد ازدواج‌های بازنمایی شده از قاب سینما، رضایت یا عدم رضایت عروس و داماد بدلیل عدم روایت فیلم نامشخص است. اما در موارد مشخص ۳۰ درصد از عروس‌ها و ۲۵ درصد از دامادها از زندگی پس از ازدواج خود رضایت ندارند.

۲۰. در قاب سینمای ایران آیا ازدواج «جلسه خواستگاری» داشته است؟ چنانچه از جدول (۴۲) برمی‌آید بیش از ۵۶ درصد ازدواج‌های قاب سینما فاقد جلسه خواستگاری است و فقط حدود ۴۴ درصد همنشین با خواستگاری دیده می‌شود.

۲۱. در قاب سینمای ایران کیفیت جلسه خواستگاری چگونه است؟ چنانچه از جدول (۴۳) برمی‌آید ۵۱ درصد خواستگاری‌ها در خانه و با حضور خانواده، ۳۳ درصد خارج از خانه و با حضور دوستان و آشنایان و ۱۴ درصد نیز خارج از خانه و با حضور خانواده بوده است. بدین ترتیب فقط ۶۵ درصد خواستگاری‌ها حالت رسمی و سنتی داشته و ۳۳ درصد مابقی از فضای غیرخانوادگی و خارج از خانه بوده است.

۲۲. در بازنمایی سینمایی ازدواج به مهریه پرداخته شده است؟ کیفیت آن چگونه است؟ چنانچه از جدول‌های شماره (۴۴) و (۴۵) برمی‌آید قریب به ۹۲ درصد ازدواج‌های سینمای ایران فاقد مهریه است و از اندک مهریه بازنمایی شده ۴۰ درصد جنبه تشریفاتی و ۶۰ درصد جنبه معمولی داشته است.

فصل سوم: مؤلفه‌های نشانه شناختی ازدواج در... / ۷۹

۲۳. در قاب سینمای ایران بازنمایی ازدواج به چه میزان با «جشن ازدواج» هم‌نشین بوده است؟ کیفیت جشن ازدواج چگونه است؟ چنانچه از جدول (۴۶) برمی‌آید حداقل ۶۰ درصد ازدواج‌های برساخته سینمای ایران فاقد جشن است و فقط ۳۸ درصد آن‌ها با جشن ازدواج آغاز شده است. از میان جشن‌های بازنمایی شده، «عقد و عروسی با هم» با ۶۶ درصد رتبه اول، «عقد بدون جشن» با ۲۷ درصد رتبه سوم و «جشن عقد» با ۶ درصد در رتبه سوم قرار دارند.

۲۴. در قاب سینمای ایران مکان عروسی کجاست؟ چنانچه از جدول (۴۷) برمی‌آید در قاب سینمای ایران ۷۴ درصد ازدواج‌ها فاقد جشن عروسی است و از ۲۶ درصد باقیمانده ۵۰ درصد عروسی‌ها در باغ، ۴۶ درصد در خانه و تنها ۴ درصد در تالار برگزار می‌شود.

۲۵. در قاب سینمای ایران کیفیت عروسی از حیث رعایت مسائل شرعی و روابط محرم و نامحرم چگونه است؟ چنانچه از جدول (۴۸) برمی‌آید ۷۴ درصد عروسی‌ها در محیطی مختلط و فقط ۱۶ درصد آن‌ها غیرمختلط برگزار می‌شود.

۲۶. در قاب سینمای ایران آیا جشن ازدواج با «ماه عسل» هم‌نشین است؟ کیفیت ماه عسل چگونه است؟ چنانچه از جدول (۵۷) و (۵۸) برمی‌آید اصولاً بیش از ۹۲ درصد ازدواج‌ها فاقد «ماه عسل» است و از آن تعداد باقیمانده همه موارد «سفرهای سیاحتی» و «سفرهای داخلی» هستند؛ بنابراین در قاب سینمای ایران «ماه عسل زیارتی» یا «ماه عسل سفر خارجی» بالکل مفقود است.

۲۷. در قاب سینمای ایران آیا مکان استقرار زوجین پس از ازدواج دیده می‌شود؟ کیفیت آن چگونه است؟ چنانچه از جدول (۵۹) برمی‌آید، در بیش از ۸۱ درصد از ازدواج‌های سینما، محل استقرار پس از ازدواج زوجین ملاحظه نمی‌شود. از میان ازدواج‌های که محل استقرار پس از ازدواج زوجین مشهود است ۷۸ درصد خانه معمولی، ۱۳ درصد خانه تشریفاتی و ۸ درصد مکانی غیر از خانه است.

۲۸. در قاب سینمای ایران شغل «عروس» و «داماد» چیست؟ چنانچه از

۸۰ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

جدول‌های شماره (۵۲) و (۵۳) برمی‌آید دامادهای قاب سینمای ایران به ترتیب در حدود ۳۰ درصد دارای شغل آزاد، ۳۰ درصد بیکار، ۱۱/۴ درصد کارگر، ۸/۹ درصد دانشجو و دانش آموز و به همین میزان ۸/۹ درصد هم هنرمند هستند. در این میان کارمندان (۷/۳ درصد)، فرهنگیان (۲/۴ درصد) و نظامیان (۱/۶ درصد) رده‌های بعدی را به خود اختصاص داده‌اند. از طرف دیگر قریب ۳۰ درصد عروس‌های سینمای ایران فاقد شغل و فعالیت مشخص، ۲۵ درصد دانشجو یا دانش آموز و ۱۳ درصد دارای شغل آزاد هستند. همچنین عروس‌های کارمند (۸/۱ درصد)، کارگر (۶/۵ درصد)، هنرمند (۴/۱ درصد) و در نهایت فرهنگی (۳/۳ درصد) رده‌های بعدی را به خود اختصاص داده‌اند.

۲۹. در قاب سینمای ایران سن عروس و داماد چقدر است؟ چنانچه از جدول‌های شماره (۵۳) و (۵۴) برمی‌آید اغلب دامادها (۷۴/۸ درصد) و عروس‌های سینمای ایران (۷۵/۶ درصد) در سنین جوانی هستند و پس از آن‌ها داماد و عروس‌های میان سال به ترتیب با (۱۹/۵) و (۱۴/۶) درصد قرار دارند. اما درخصوص فراوانی نوجوانان عروس و داماد اندکی تفاوت وجود دارد. چنانچه در دامادها تعداد پیرسالان (۴/۱ درصد) حتی از نوجوانان داماد (۱/۶ درصد) بیشتر است اما در عروس‌ها تعداد نوجوانان (۷/۳ درصد) از عروس‌های پیرسال (۲/۴ درصد) فروتر است.

۳۰. در قاب سینمای ایران تعداد فیلم‌های ازدواجی به تفکیک دوره‌های مدیریتی دولت اصلاحات و دولت اصولگرا به چه میزان بوده است؟ چنانچه از جدول (۶۰) برمی‌آید، از سال ۱۳۷۶ به این سو ۵۹ درصد فیلم‌های ازدواجی در دوره اصلاحات و حدود ۴۱ درصد در دوره اصولگرایی تولید شده است. البته، با توجه به اینکه سینمای دو سال آخر دولت اصولگرا موضوع مطالعه نبوده است، پائین‌تر بودن درصد فیلم‌های ازدواجی آن قابل انتظار و طبیعی است.

فصل چهارم

بررسی تطبیقی بازنمایی ازدواج در
سینمای دوره اصلاحات
و سینمای دوره اصولگرایی

مقدمه

بررسی جدول‌های دو بعدی مربوط به مقایسه فیلم‌های تولیدشده در مقاطع زمانی دولت‌های «اصلاحات» و «اصولگرا» نشان می‌دهد که روند عمومی بازنمایی ازدواج در این دو دوره به غیر از برخی موارد جزئی تفاوت معناداری نداشته است. چنانچه درخصوص همه ۵۷متغیر بررسی شده، غیر از دو متغیر (۱. دغدغه کفویت فرهنگی طبقاتی و ۲. ماه غسل) روند عمومی دوران اصلاحات و اصولگرایی مشابه و یکسان است:

۱. چنانچه از جدول (۷۷) برمی‌آید مسئله کفویت فرهنگی - طبقاتی زوجین فقط در ۲۳/۳ درصد از ازدواج‌های سینمای دوران اصلاحات به تصویر کشیده شده و ۷۶/۷ درصد از ازدواج‌های قاب سینمای این دوران فاقد این دغدغه بوده‌اند. این میزان درخصوص سینمای ازدواجی دولت اصولگرا با حدود رشد ۹ درصدی به ۴۲ درصد ازدواج‌های دارای دغدغه کفویت فرهنگی - طبقاتی رسیده است. در دوران عدالت نیز حدود ۵۸ درصد از ازدواج‌های سینما فاقد دغدغه کفویت فرهنگی - طبقاتی است. در مجموع با توجه به اینکه ضریب معناداری بین دو متغیر کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص بازنمایی دغدغه «کفویت فرهنگی - طبقاتی» زوجین تفاوت معنادار وجود دارد.

۲. چنانچه از جدول (۱۱۶) و (۱۱۷) برمی‌آید ۸۷ درصد ازدواج‌های قاب سینمای اصلاحات و ۱۰۰ درصد ازدواج‌های قاب سینمای دوره اصولگرایی فاقد ماه عسل است. این جدول همچنین نشان می‌دهد که به ترتیب ۱۲/۳ درصد و ۶/۵ درصد از ماه عسل ازدواج‌های قاب سینمای دوره اصلاحات به سفر داخلی و سیاحتی اختصاص دارد. در این دوره، سفر ماه عسل خارجی و زیارتی بالکل مفقود است. در هر حال با توجه به اینکه ضریب معناداری بین دو متغیر کمتر از (۰/۰۵) است؛ بنابراین بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص بازنمایی ماه عسل تفاوت معنادار وجود دارد.

بر این اساس، فصل چهارم کتاب ضمن تأکید مجدد بر مشابهت روند عمومی بازنمایی ازدواج در سینمای دوران اصلاحات و دوران اصولگرایی، به تفکیک متغیرهای تحقیق، به توضیح معنادار نبودن تفاوت در آن‌ها می‌پردازد:

۱. چنانچه از جدول (۶۱) برمی‌آید، در دولت اصلاحات ۹۸/۶ درصد از ازدواج بازنمایی شده در سینما از نوع دایم و فقط ۱/۴ درصد از نوع موقت بوده است. این مسئله درخصوص دولت اصولگرا هم تقریباً به همان نسبت بوده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص میزان بازنمایی ازدواج دایم و موقت وجود ندارد.

۲. چنانچه از جدول (۶۲) برمی‌آید در دولت اصلاحات ۸۳/۶ درصد از دامادهای قاب سینما در حال ازدواج اول و ۱۶/۴ درصد از آن‌ها در حال ازدواج دوم خود هستند. این مسئله در سینمای دوران دولت اصولگرا هم علی‌رغم چند درصد بالاتر از ازدواج دایم (۸۶ درصد)؛ اما باز به همان نسبت است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص میزان بازنمایی ازدواج اول، دوم و بیشتر داماد وجود ندارد.

۳. چنانچه از جدول (۶۴) برمی‌آید در دولت اصلاحات ۷۵/۳ درصد از عروس‌های قاب سینما در حال ازدواج اول و ۲۴/۷ درصد در حال ازدواج دوم خود هستند. این مسئله در سینمای دوران دولت اصولگرا متفاوت است، به نحوی که در این

فصل چهارم: بررسی تطبیقی بازنمایی ازدواج در سینمای... / ۸۵

دوران فقط ۱۲ درصد عروس‌ها در حال ازدواج دوم یا بیشتر هستند و ۸۸ درصد آن‌ها درصد در حال ازدواج اول خود می‌باشند. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵+ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در خصوص میزان بازنمایی ازدواج اول، دوم و بیشتر عروس وجود ندارد.

۴. چنانچه از جدول (۶۵) برمی‌آید ۱۱ درصد دامادهای قاب سینما در دوران اصلاحات بدنبال پنهان کردن ازدواج خود بوده‌اند. این درصد در خصوص دامادهای قاب سینمای دوران اصولگرایی فقط ۲ درصد است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵+ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در خصوص میزان بازنمایی ازدواج آشکار و پنهان داماد وجود ندارد.

۵. چنانچه از جدول (۶۶) برمی‌آید ۸/۲ درصد عروس‌های قاب سینما در دوران اصلاحات بدنبال پنهان کاری در خصوص ازدواج خود بوده‌اند. این درصد در خصوص عروس‌های قاب سینمای دوران اصولگرایی فقط ۱/۶ درصد است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵+ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در خصوص میزان آشکار و پنهان بودن ازدواج عروس وجود ندارد.

۶. چنانچه از جدول (۶۷) برمی‌آید حداقل ۳۰ درصد از ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصلاحات دارای عشق متداخل است و نوعی عشق مثلث را بازمی‌نمایاند. این درصد در ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصولگرایی نیز دقیقاً تکرار شده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵+ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در خصوص میزان بازنمایی عشق متداخل در قاب سینما وجود ندارد.

۷. چنانچه از جدول (۶۸) برمی‌آید بیشترین نحوه آشنایی زوجین در دوران اصلاحات و اصولگرایی به ترتیب ذیل است:

ردیف	محل آشنایی زوجین	اصلاحات	اصولگرایی
۱	فضای عمومی	۳۹ درصد	۳۸ درصد
۲	فضای خانوادگی	۲۰/۵ درصد	۱۲ درصد
۳	محل تحصیل	۱۱ درصد	۱۰ درصد

۸۶ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

ردیف	محل آشنایی زوجین	اصلاحات	اصولگرایی
۴	نامعلوم	۱۱درصد	۱۲درصد
۵	فضای همسایگی	۹/۶درصد	۱۲درصد
۶	محل کار	۶/۸درصد	۱۴درصد
۷	از طریق معرف	۱/۴درصد	۲درصد

آنچه بیش از بقیه در دو دوران متفاوت می‌نماید آشنایی در فضای خانوادگی (اصلاحات ۲۰/۵ درصد/اصولگرایی ۱۲درصد) و آشنایی در محل کار (اصلاحات ۶/۸درصد/اصولگرایی ۱۴درصد) است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵+ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص بازنمایی نحوه آشنایی زوجین وجود ندارد.

۸. چنانچه از جدول (۶۹) برمی‌آید در ۸۶درصد از ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصلاحات هیچ‌کس به‌مثابه «معرف دختر به پسر» به تصویر کشیده نشده است. این میزان درخصوص سینمای دوران اصولگرایی با ۴درصد رشد به ۹۰درصد رسیده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵+ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

۹. چنانچه از جدول (۷۰) برمی‌آید در قریب به ۸۵درصد از ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصلاحات هیچ‌کس به‌منزله «معرف پسر به دختر» به تصویر کشیده نشده است. این میزان درخصوص سینمای دوران اصولگرایی با ۱درصد افزایش به ۸۶درصد رسیده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵+ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

۱۰. چنانچه از جدول (۷۱) برمی‌آید بیش از ۶۴درصد از ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصلاحات بطور کلی فاقد دغدغه کفویت است و فقط ۳۵درصد از ازدواج‌ها با مقوله کفویت هم‌نشین می‌نماید. هم‌نشینی ازدواج با کفویت در قاب سینمای دوران اصولگرایی با ۱۰درصد افزایش به حدود ۴۶درصد رسیده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵+ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص میزان بازنمایی دغدغه کفویت وجود ندارد.

فصل چهارم: بررسی تطبیقی بازنمایی ازدواج در سینمای... / ۸۷

۱۱. چنانچه از جدول (۷۲) برمی آید فقط حدود ۲۲ درصد از فیلم‌های ازدواجی دوران اصلاحات، کفویت زوجین را به عنوان دغدغه همه یا برخی از اعضای خانواده‌های ایشان به تصویر کشیده است و در مقابل ۷۸ درصد از فیلم‌های ازدواجی این دوران فاقد دغدغه کفویت خانواده‌های عروس و داماد است. این نسبت در دوران اصولگرایی به ۳۶ درصد خانواده دارای دغدغه و ۶۴ درصد خانواده فاقد دغدغه تبدیل شده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در خصوص میزان بازنمایی دغدغه خانواده‌ها در خصوص کفویت زوجین وجود ندارد.

۱۲. چنانچه از جدول (۷۳) برمی آید فقط ۱۱ درصد از فیلم‌های ازدواجی دوران اصلاحات، کفویت زوجین را به عنوان دغدغه دختر به تصویر کشیده است و ۸۹ درصد از عروس‌های قاب سینمای دوران اصلاحات دغدغه کفویت با همسر آینده خود را نداشته‌اند. این نسبت در دوران اصولگرایی با ۷ درصد رشد به ۱۸ درصد عروس دارای دغدغه کفویت و ۸۲ درصد عروس فاقد دغدغه کفویت تبدیل شده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

۱۳. چنانچه از جدول (۷۴) برمی آید فقط ۶/۸ درصد از فیلم‌های ازدواجی دوران اصلاحات، کفویت زوجین را به عنوان دغدغه پسر به تصویر کشیده است و ۹۳/۲ درصد از دامادهای قاب سینمای دوران اصلاحات دغدغه کفویت با همسر آینده خود را نداشته‌اند. این نسبت در دوران اصولگرایی با رشدی بسیار اندک به ۸ درصد داماد دارای دغدغه کفویت و ۹۲ درصد داماد فاقد دغدغه کفویت تبدیل شده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

۱۴. چنانچه از جدول (۷۵) برمی آید «دیگران» (غیر از دختر و پسر و خانواده هایشان) در ۶/۸ درصد از فیلم‌های ازدواجی دوران اصلاحات و ۶ درصد از فیلم‌های

۸۸ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

ازدواجی دوران اصولگرایی دغدغه کفویت عروس و داماد را داشته‌اند. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

۱۵. چنانچه از جدول (۷۶) برمی‌آید مسئله کفویت سنی زوجین در ۹۳/۲ درصد از فیلم‌های ازدواجی دوران اصلاحات و ۹۶ درصد از فیلم‌های ازدواجی دوران اصولگرایی مطرح نبوده است. در این دو دوراندرد فیلم‌هایی که در آن‌ها دغدغه کفویت سنی زوجین مطرح است بسیار اندک می‌نماید. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

۱۶. چنانچه از جدول (۷۸) برمی‌آید مسئله کفویت اعتقادی - مذهبی زوجین به میزان ناچیز در حد ۵/۵ درصد ازدواج‌های سینمای دوران اصلاحات به تصویر کشیده شده و ۹۴ درصد از ازدواج‌های قاب سینما در این دوران فاقد دغدغه همسانی مذهبی هستند. این نسبت تقریباً در دوران اصولگرایی نیز با یکی دودرصد تغییر تکرار شده است. چنانچه فقط ۸ درصد از ازدواج‌های قاب سینمای این دوران واجد مسئله کفویت اعتقادی مذهبی است و مابقی ازدواج‌ها (۹۲ درصد) در فضایی خارج از این دغدغه به تصویر کشیده شده‌اند. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در میزان بازنمایی «دغدغه کفویت اعتقادی- مذهبی» وجود ندارد.

۱۷. چنانچه از جدول (۷۹) برمی‌آید فاصله سنی ۸۷/۷ درصد از زوجین قاب سینمای دوران اصلاحات کمتر از ۸ سال و ۱۲/۳ درصد از آن‌ها بالای ۸ سال فاصله سنی دارند. این نسبت در ازدواج سینمای دوران اصولگرایی ۹۲ درصد کمتر از ۸ سال در قبال ۸ درصد بالای ۸ سال فاصله سنی رسیده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

فصل چهارم: بررسی تطبیقی بازنمایی ازدواج در سینمای... / ۸۹

۱۸. چنانچه از جدول (۸۰) برمی‌آید اندکی بیش از نیمی از ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصلاحات (۵۳/۴ درصد) دارای مخالف و ۴۶/۶ درصد بدون مخالف بوده است. این میزان در ازدواج‌های سینمای دوران اصولگرایی با حدود ۱۰ درصد افزایش در تعداد مخالفان به ۶۲ درصد دارای مخالف و ۳۸ درصد بدون مخالف رسیده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

۱۹. چنانچه از جدول (۸۱) برمی‌آید در قاب سینمای اصلاحات قریب به ۳۳ درصد از فامیل‌های در یک عروس یا داماد مخالف ازدواج آن‌ها هستند و فقط ۶۷/۱ درصد با ازدواج آن‌ها موافقت. جدول مذکور همچنین نشان می‌دهد که ۴۶ درصد ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصولگرایی با مخالفت فامیل درجه یک عروس یا داماد مواجه بوده‌اند و فقط ۵۴ درصد ازدواج‌ها فاقد مخالف است. علی‌رغم رشد ۱۳ درصدی فامیل درجه یک مخالف ازدواج در سینمای دوران اصولگرایی نسبت به سینمای دوران اصلاحات است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

۲۰. چنانچه از جدول (۸۲) برمی‌آید در قاب سینمای اصلاحات ۸/۲ درصد از فامیل‌های درجه یک عروس یا داماد مخالف ازدواج آن‌ها هستند. این میزان در قاب سینمای دوران اصولگرایی به ۱۲ درصد رسیده است. با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

۲۱. چنانچه از جدول (۸۳) برمی‌آید در قاب سینمای اصلاحات ۲۳/۳ درصد از «دیگران» (غیر از فامیل‌های درجه ۱ و ۲ عروس و داماد) با ازدواج آن‌ها مخالفت. این میزان افول قریب ۱۰ درصدی به ۱۲ درصد از قاب سینمای دوران اصولگرایی است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

۲۲. چنانچه از جدول (۸۴) برمی‌آید طرف مشورت ۷۸/۱ درصد دامادهای

۹۰ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

سینمای دوران اصلاحات و ۸۰ درصد دامادهای سینمای دوران اصولگرایی، فامیل درجه یک آن‌ها نبوده‌اند. فقط ۲۱/۹ درصد دامادهای سینمای دوران اصلاحات و ۲۰ درصد دامادهای سینمای دوران اصولگرایی با فامیل درجه یک خویش درخصوص ازدواجشان مشورت کرده‌اند. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵-تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

۲۳. چنانچه از جدول (۸۵) برمی‌آید طرف مشورت ۹۷/۳ درصد دامادهای سینمای دوران اصلاحات و ۹۶ درصد دامادهای سینمای دوران اصولگرایی، فامیل درجه دو آن‌ها نبوده‌اند. فقط ۲/۷ درصد دامادهای سینمای دوران اصلاحات و ۴ درصد دامادهای دوران اصولگرایی با افراد درجه دو فامیل درخصوص ازدواج خود مشورت کرده‌اند. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵-تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

۲۴. چنانچه از جدول (۸۶) برمی‌آید «دیگران» (غیر از فامیل‌های درجه ۱ و ۲) در ۲۶ درصد از ازدواج‌های سینمای دوران اصلاحات و ۴۲ درصد از ازدواج‌های سینمای دوران اصولگرایی، طرف مشورت پسر(داماد) بوده‌اند که علی‌رغم جهش ۱۴ درصدی در دوران اصولگرایی است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵-تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

۲۵. چنانچه از جدول (۸۷) برمی‌آید، طرف مشورت ۷۴ درصد عروس‌های قاب سینمای دوران اصلاحات و ۶۰ درصد عروس‌های قاب سینمای دوران عدالت، فامیل درجه یک آن‌ها نبوده‌اند. فقط ۲۶ درصد عروس‌های دوران اصلاحات و ۴۰ درصد عروس‌های قاب سینمای دوران اصولگرایی با فامیل‌های درجه یک خود درخصوص ازدواجشان مشورت کرده‌اند که جهش ۱۴ درصدی را در دوران اصولگرایی نشان می‌دهند. با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵-تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

فصل چهارم: بررسی تطبیقی بازنمایی ازدواج در سینمای... / ۹۱

۲۶. چنانچه از جدول (۸۸) برمی‌آید طرف مشورت ۹۰/۴ درصد عروس‌های قاب سینمای دوران اصلاحات و ۸۸ درصد عروس‌های سینمای دوران اصولگرایی، فامیل درجه ۲ آن‌ها نبوده‌اند. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در خصوص بازنمایی مشورت دختر با فامیل‌های درجه دو وجود ندارد.

۲۷. چنانچه از جدول (۸۹) برمی‌آید «دیگران» (غیر از فامیل‌های درجه ۱ و ۲) در ۳۰/۲ درصد ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصلاحات و ۳۲ درصد قاب سینمای دوران اصولگرایی طرف مشورت دختر بوده‌اند. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در بازنمایی مشورت دختر با «دیگران» در خصوص ازدواجش وجود ندارد.

۲۸. چنانچه از جدول (۹۰) برمی‌آید در بیش از ۷۲ درصد از ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصلاحات و در ۸۶ درصد ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصولگرایی، «روابط قبل از ازدواج» وجود داشته است. در این میان فقط ۲۷/۴ درصد از ازدواج‌های سینمای دوران اصلاحات و ۱۴ درصد از ازدواج‌های دوران اصولگرایی فاقد این روابط بوده‌اند. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در خصوص وجود داشتن یا نداشتن روابط قبل از ازدواج وجود ندارد.

۲۹. چنانچه از جدول (۹۱) برمی‌آید در سینمای دوران اصلاحات فقط ۲۱/۴ درصد و در سینمای دوران اصولگرایی فقط ۲۴/۴ درصد از روابط نزدیک قبل از ازدواج «نامزدی» معرفی می‌شود. این در حالی است که ۷۹/۶ درصد از روابط قبل از ازدواج در سینمای اصلاحات و ۷۴/۶ درصد از روابط قبل از ازدواج در سینمای اصولگرا حتی تحت عنوان «نامزدی» هم معرفی نشده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

۳۰. چنانچه از جدول (۹۲) برمی‌آید که در سینمای دوران اصلاحات و دوران اصولگرایی فقط ۷۳/۵ درصد و ۷۳/۴ درصد از روابط قبل از ازدواج به ازدواج منتهی شده است و روابط قبل از ازدواج به میزان ۲۶/۴ درصد در دوران اصلاحات و ۲۶/۵ درصد در دوران اصولگرایی اصلاً به ازدواج منتهی نشده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵، تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص منتهی شدن روابط قبل از ازدواج به ازدواج وجود ندارد.

۳۱. چنانچه از جدول (۹۳) برمی‌آید روایت بیش از ۸۳/۶ درصد ازدواج‌های قاب سینما در دوران اصلاحات و ۹۲ درصد ازدواج‌های قاب سینما در دوران اصولگرایی در زمینه داستانی پرتنش و نگران کننده قرار داشته است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵، تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص میزان آرام یا پرتنش بودن بستر داستانی ازدواج وجود ندارد.

۳۲. چنانچه از جدول (۹۴) برمی‌آید در روند ازدواج فقط در ۱۵/۱ درصد از قاب سینمای اصلاحات و ۱۴ درصد از قاب سینمای دوره اصولگرایی روان و بدون مشکل و مانع بوده است. این جدول همچنین نشان می‌دهد که دوران‌های اصلاحات و اصولگرایی از حیث کمیت نوع موانع ازدواج نیز حالات مشابهی با هم داشته‌اند. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵، تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

۳۳. چنانچه از جدول (۹۵) برمی‌آید «عدم کفویت» در ۲۴/۷ درصد ازدواج‌های قاب سینمای اصلاحات و ۲۴ درصد ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصولگرایی به مانعی برای رسیدن زوجین به یکدیگر تبدیل شده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵، تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در این خصوص وجود ندارد.

۳۴. چنانچه از جدول (۹۶) برمی‌آید «فقر و بی پولی» فقط در ۱۳/۷ درصد از ازدواج‌های قاب سینمای اصلاحات و ۱۴ درصد ازدواج قاب سینمای اصولگرایی به‌عنوان

فصل چهارم: بررسی تطبیقی بازنمایی ازدواج در سینمای... / ۹۳

مانع ازدواج معرفی شده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از $0/05$ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در خصوص میزان بازنمایی فقر و بی پولی که مانع ازدواج باشد، وجود ندارد.

۳۵. چنانچه از جدول (۹۷) برمی آید «عشق دوم» در $20/5$ درصد قاب سینمای اصلاحات و در 16 درصد از قاب سینمای اصولگرا به عنوان مانع ازدواج معرفی شده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از $0/05$ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در خصوص میزان بازنمایی عشق دوم که مانع ازدواج باشد، وجود ندارد.

۳۶. چنانچه از جدول (۹۸) برمی آید «مخالفت کور» به ترتیب در $13/7$ درصد از قاب سینمای اصلاحات و 10 درصد از قاب سینمای دوران اصولگرایی به عنوان مانع ازدواج معرفی شده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از $0/05$ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در خصوص میزان بازنمایی مخالفت کور به منزله مانع ازدواج وجود ندارد.

۳۷. چنانچه از جدول (۹۹) برمی آید «هنجارهای خانوادگی و سنت‌های قومی» فقط در $4/1$ درصد ازدواج‌های قاب سینمای اصلاحات و 4 درصد ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصولگرایی به عنوان مانع ازدواج معرفی شده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از $0/05$ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در خصوص میزان بازنمایی هنجارهای خانوادگی و سنت‌های قومی که مانع ازدواج باشد، وجود ندارد.

۳۸. چنانچه از جدول (۱۰۰) برمی آید «اتفاقات عجیب» در $38/4$ درصد از ازدواج‌های قاب سینمای اصلاحات و 50 درصد از ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصولگرایی به عنوان مانع ازدواج معرفی شده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از $0/05$ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در خصوص میزان بازنمایی اتفاقات عجیب به منزله مانع ازدواج وجود ندارد.

۹۴ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

۳۹. چنانچه از جدول (۱۰۱) برمی‌آید در بیش از ۵۶ درصد از ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصلاحات، خواستگاری وجود ندارد. این‌درصد درخصوص ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصولگرایی نیز تکرار می‌شود. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص میزان بازنمایی جلسه خواستگاری وجود ندارد.

۴۰. چنانچه از جدول (۱۰۲) برمی‌آید بیشترین نحوه برگزاری جلسه خواستگاری در دوران اصلاحات و اصولگرایی به ترتیب ذیل است:

ردیف	محل خواستگاری	اصلاحات	اصولگرایی
۱	در خانه و با حضور خانواده	۴۸ درصد	۵۰ درصد
۲	خارج از خانه با حضور دختر و پسر	۳۰ درصد	۳۳ درصد
۳	خارج از خانه با حضور خانواده	۱۲ درصد	۱۶/۶ درصد

بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص بازنمایی کیفیت جلسه خواستگاری وجود ندارد.

۴۱. چنانچه از جدول (۱۰۳) برمی‌آید بیش از ۹۰ درصد ازدواج‌های بازنمایی شده در قاب سینمای دوران اصلاحات و ۹۴ درصد از ازدواج‌های قاب سینمای دوره اصولگرایی فاقد مهریه است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص میزان بازنمایی مهریه وجود ندارد.

۴۲. چنانچه از جدول (۱۰۴) برمی‌آید ۳۳ درصد از مهریه بازنمایی شده در قاب سینمای اصلاحات و ۵۰ درصد از مهریه بازنمایی شده در قاب سینمای دوره اصولگرایی از نوع تشریفاتی و تجملاتی بوده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص میزان بازنمایی میزان مهریه وجود ندارد.

۴۳. چنانچه از جدول (۱۰۵) برمی‌آید بیش از ۶۴ درصد ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصلاحات و ۵۸ درصد ازدواج‌های قاب سینمای دوره اصولگرایی فاقد جشن ازدواج است. این جدول همچنین نشان می‌دهد که در سینمای دوره اصلاحات و دوره

فصل چهارم: بررسی تطبیقی بازنمایی ازدواج در سینمای... / ۹۵

اصولگرایی، برگزاری با هم «عقد و عروسی» با بالاترین رده در کیفیت برگزاری جشن را به خود اختصاص داده است. نکته جالب دیگر بالا بودن فراوانی عقد بدون جشن نسبت به عقد به همراه جشن در هر دو دوره است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص کیفیت بازنمایی جشن ازدواج وجود ندارد.

۴۴. چنانچه از جدول (۱۰۶) برمی آید بیش از ۷۹ درصد ازدواج‌های قاب سینمای دوره اصلاحات و ۶۶ درصد ازدواج‌های قاب سینمای دوره اصولگرایی فاقد جشن عروسی است. همچنین برگزاری جشن عروسی در «تالار» هم در دوران اصلاحات و هم در دوران اصولگرایی از کمترین فراوانی برخوردار بوده است. در این دو دوره همچنین فراوانی برگزاری عروسی در «باغ» و «خانه» تقریباً برابر است. با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص کیفیت بازنمایی مکان عروسی وجود ندارد.

۴۵. چنانچه از جدول (۱۰۷) برمی آید ۷۱ درصد عروسی‌ها در قاب سینمای دوران اصلاحات و ۷۶ درصد عروسی‌ها در قاب سینمای دوره اصولگرایی مختلط برگزار شده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص چگونگی بازنمایی عروسی از حیث روابط محرم و نامحرم وجود ندارد.

۴۶. چنانچه از جدول (۱۰۸) برمی آید در انگیزه آغازین پسر از ازدواج فقط در ۸۳/۶ درصد از ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصلاحات و ۸۶ درصد از ازدواج‌های قاب سینمای دوره اصولگرایی مربوط به خود ازدواج بوده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص میزان ابزاری یا اصیل بودن انگیزه آغازین «پسر» از ازدواج وجود ندارد.

۴۷. چنانچه از جدول (۱۰۹) برمی آید انگیزه آغازین دختر(یا زوجه) از ازدواج فقط در ۷۸/۱ درصد از ازدواج‌های قاب سینمای دوران اصلاحات و ۸۸ درصد از ازدواج‌های قاب

۹۶ آسیب‌شناسی بازنمایی از دواج در...

سینمای دوران اصولگرایی مربوط به خود از دواج بوده است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵/ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص میزان ابزاری یا اصیل بودن انگیزه آغازین «دختر» از ازدواج وجود ندارد.

۴۸. چنانچه از جدول (۱۱۰) برمی‌آید بیشترین درصد اشتغال داماد در دوران

اصلاحات و اصولگرایی به ترتیب ذیل است:

ردیف	شغل داماد	اصلاحات	اصولگرایی
۱	آزاد	۲۴/۷ درصد	۳۸ درصد
۲	دانشجو یا دانش آموز	۱۲/۳ درصد	۴ درصد
۳	کارگر	۱۱ درصد	۱۲ درصد
۴	هنرمند	۱۱ درصد	۶ درصد
۵	کارمند	۸/۲ درصد	۶ درصد
۶	فرهنگی	۰ درصد	۶ درصد
۷	بیکار	۰ درصد	۴ درصد

بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵/ تفاوت معناداری بین

سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص گونه‌های شغل داماد وجود ندارد.

۴۹. چنانچه از جدول (۱۱۱) برمی‌آید بیشترین درصد اشتغال عروس در دوران

اصلاحات و اصولگرایی به ترتیب ذیل است:

ردیف	محل خواستگاری	اصلاحات	اصولگرایی
۱	بیکار	۳۲/۹ درصد	۲۴ درصد
۲	دانشجو یا دانش آموز	۲۴/۷ درصد	۲۶ درصد
۳	آزاد	۱۶ درصد	۸ درصد
۴	کارمند	۹/۶ درصد	۶ درصد
۵	هنرمند	۴/۱ درصد	۴ درصد
۶	کارگر	۲/۷ درصد	۱۲ درصد
۷	فرهنگی	۱/۴ درصد	۶ درصد

تفاوت اصلی دو دوره را می‌توان در نسبت عروسی‌های بیکار ملاحظه کرد که در

دوران اصلاحات در حدود ۱۱ درصد بیشتر است. همچنین دامادهای کارگر در دوران

اصولگرایی در حدود ۱۰ درصد بیشتر شده‌اند. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب

فصل چهارم: بررسی تطبیقی بازنمایی ازدواج در سینمای... / ۹۷

معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در خصوص گونه‌های شغل عروس وجود ندارد.

۵۰. چنانچه از جدول (۱۱۲) برمی‌آید بیشترین دامادهای قاب سینما چه در دوران اصلاحات (۷۶/۷ درصد) و چه در دوران اصولگرایی (۷۲ درصد) از نسل جوان (۳۰-۲۰ سال) هستند. در رده بعدی هر دو دوره (اصلاحات ۴/۱ درصد / عدالت ۴ درصد) دامادهای پیرسال (۵۰+) قرار دارند و جالب اینکه نوجوانان (۲۰-۱۵) در هر دو دوره (اصلاحات ۲/۷ درصد / اصولگرایی ۰ درصد) کمترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در خصوص «سن داماد» وجود ندارد.

۵۱. چنانچه از جدول (۱۱۳) برمی‌آید بیشترین عروس‌های قاب سینما در هر دو دوره (اصلاحات ۷۴ درصد / اصولگرایی ۷۸ درصد) از نسل جوان (۳۰-۲۰ سال) هستند. پس از جوانان باز در هر دو دوره (اصلاحات ۱۵ درصد / اصولگرایی ۱۴ درصد) عروس‌های میان سال (۵۰-۳۰) بیشترین فراوانی برخوردارند. پس از میان سالان عروس‌های نوجوان (۲۰-۱۵) در هر دو دوره (اصلاحات ۸/۲ درصد / اصولگرایی ۲/۴ درصد) در رده سوم قرار دارند و بعد از ایشان پیرسالان (۵۰+) در هر دو دوره (اصلاحات ۱/۶ درصد / اصولگرایی ۰/۸ درصد) رده آخر را به خود اختصاص داده‌اند. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی در خصوص «سن عروس» وجود ندارد.

۵۲. چنانچه از جدول (۱۱۴) برمی‌آید رضایت یا نارضایتی عروس از زندگی مشترک تازه آغاز شده در ۶۰ درصد قاب سینمای دوره اصلاحات و ۶۸ درصد قاب سینمای دوره اصولگرایی به تصویر کشیده نمی‌شود؛ اما درصد ازدواج‌هایی که نوع رضایت یا نارضایتی عروس به تصویر کشیده شده است، در دو دوره متفاوت است. چنانچه؛ ۴۰ درصد عروس‌های قاب سینمای دوره اصلاحات از زندگی مشترک تازه آغاز کرده راضی نیستند. این در حالی است که رقم مذکور در خصوص قاب سینمای دوره

۹۸ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

اصولگرایی فقط ۱۲/۵ درصد است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵+ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص بازنمایی میزان «رضایت عروس از زندگی مشترک» وجود ندارد.

۵۳. چنانچه از جدول (۱۱۵) برمی‌آید رضایت یا ناراضایتی داماد از زندگی مشترک تازه آغاز شده در ۵۹ درصد قاب سینمای دوره اصلاحات و ۶۶ درصد قاب سینمای دوره اصولگرایی به تصویر کشیده نمی‌شود. اما در چند ازدواج‌هایی که نوع رضایت یا ناراضایتی داماد به تصویر کشیده شده است در دو دوره متفاوت است، چنانچه ۳۰ درصد دامادهای قاب سینمای دوره اصلاحات از زندگی مشترک تازه آغاز کرده راضی نیستند. این در حالی است که رقم مذکور درخصوص قاب سینمای دوره اصولگرایی ۱۸ درصد است. بدین ترتیب، با توجه به بالا بودن ضریب معناداری از ۰/۰۵+ تفاوت معناداری بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص بازنمایی میزان «رضایت داماد از زندگی مشترک» وجود ندارد.

۵۴. چنانچه از جدول (۱۱۸) برمی‌آید به ترتیب ۸۰/۸ درصد و ۸۲ درصد ازدواج‌های قاب سینمای اصلاحات و اصولگرایی، مکانی برای زیست زوجین پس از ازدواج به تصویر کشیده نمی‌شود. همچنین جدول مذکور نشان می‌دهد که بیشترین مکان زیست زوجین هم در دوره اصلاحات و هم در دوره اصولگرایی «خانه معمولی» است و پس از آن در هر دو دوره به ترتیب «خانه تشریفاتی» و «مکانی غیر از خانه» قرار گرفته است. در هر حال با توجه به اینکه ضریب معناداری بین دو متغیر کمتر از (۰/۰۵) است؛ بنابراین بین سینمای دو دوران مدیریتی درخصوص بازنمایی مکان زیست پس از ازدواج زوجین وجود ندارد.

فصل
پنجم

آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در سینمای
با تأکید بر نظریهٔ هنجاری اسلام

مقدمه

در این فصل که مهم‌ترین فصل کتاب است، ضمن بازگشت به «چارچوب نظری»، دستاوردهای توصیفی فصل‌های گذشته را در جایگاه تبیینی و تشریحی خود قرار می‌دهد و غنای معنایی بیشتری بدان‌ها می‌بخشد. در ادامه شش روند اصلی بازنمایی ازدواج که از خلال آمارهای توصیفی پیشین استخراج شده است، در بازگشت به چارچوب نظری (مندرج در فصل دوم) و با رویکردی آسیب‌شناسانه تشریح خواهد کرد. آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در سینمای ایران بر مبنای نظریه هنجاری اسلام، حضور حداقل شش روند نامطلوب را نشان می‌دهد.

ازدواج به‌مثابه مقوله‌ای غیرجدّی (تفَنّنی، تفریحی، سرگرمی)

چنانچه از چارچوب نظری تحقیق مشخص است، ازدواج در نگاه اسلام، مقوله‌ای راهبردی و سرنوشت‌ساز است که در کنار جذابیت‌های ناشی از تعامل و تعاطی زوجین، اهداف بسیار جدّی و بلندی را تعقیب می‌کند؛ و ورود به این عرصه و تصمیم‌گیری درخصوص آن در صدر جدّی‌ترین و حساس‌ترین فعالیت‌ها و تصمیم‌های انسان قرار دارد؛ پس هر نوع سهل‌انگاری، سطحی‌نگری و بی‌تفاوتی در این خصوص مذموم است. این در حالی است که آنچه از روند عمومی بازنمایی سینمایی برمی‌آید، ازدواج در قاب

سینمای ایران بیش از اینکه مقوله‌ای جدّی باشد، شوخی است؛ و بیش از اینکه مقوله‌ای راهبردی باشد، امری مقطعی و برای همین الآن است. این واقعیت از خلال «آشنایی‌های به‌طور عمده تصادفی»، «فقدان دغدغه کفویت در اکثر زوجین و اطرافیانشان» و نیز کم‌رنگ بودن مقوله «مشورت برای ازدواج» قابل ملاحظه است:

۱. آشنایی‌های زوجین ازدواج در سینمای ایران در اکثر موارد (۳۹ درصد) به‌صورت اتفاقی و در فضای عمومی صورت می‌پذیرد. این در حالی است که آشنایی‌های از طریق واسطه و معرف فقط ۱/۶ درصد است (جدول ۹). به‌این ترتیب روییدن عشق‌های لحظه‌ای و مبتنی بر جلب توجه‌های آنی، بخش مهمی از پیکره آشنایی زوجین را در سینمای ایران به خود اختصاص داده است و در این میان سهم روش‌های آشنایی معتبرتر و جدی‌تر کمتر است. در کنار قریب به ۸۸ درصد از ازدواج‌ها که در آن «آشنایی دختر از پسر» و در قریب به ۸۵ درصد از ازدواج‌هایی که در آن «آشنایی پسر از دختر» بلاواسطه و بدون معرف است، بستگان پسر و دختر به ترتیب فقط در ۴/۱ و ۴/۹ درصد موارد اقدام به معرفی کسی برای ازدواج کرده‌اند (جدول‌های شماره ۱۰ و ۱۱).

۲. دغدغه‌مندی درخصوص «کفویت زوجین» یکی از مهم‌ترین نشانه‌های جدیت امر ازدواج است. به نحوی که به میزان افزایش یا کاهش این دغدغه‌محوری، ازدواج در نسبت دور یا نزدیک با تفنن یا جدّیت قرار می‌گیرد. در بازنمایی بیش از ۶۰ درصد از ازدواج‌های سینمای ایران دغدغه‌ای ناظر به کفویت زوجین مشاهده نمی‌شود (جدول ۱۲) فقط ۲۷/۶ درصد خانواده‌ها، ۱۳/۸ درصد زوجه‌ها و ۳/۷ درصد زوجها واجد دغدغه کفویت هستند (جدول‌های شماره ۱۳-۱۴-۱۵). فقط در ۳/۳ درصد از ازدواج‌ها دختر و پسر به صورت هم‌زمان واجد دغدغه همسانی هستند، و در عوض در ۸۲ درصد ازدواج‌ها هیچ‌یک از دختر و پسر به این مسئله فکر نمی‌کنند (جدول ۱۲۰). جالب اینکه فقط در ۶/۵ درصد از ازدواج‌ها کفویت مسئله هم‌زمان دختر و خانواده‌اش است و در ۶۵ درصد موارد اصلاً دغدغه هیچ‌یک از آنها نیست. در بیش از ۷۶ درصد از ازدواج‌هایی که کفویت دختر با پسر دغدغه خانواده دختر است، دختر دغدغه‌ای نسبت به کفویت با پسر ندارد (جدول ۱۲۱).

فصل پنجم: آسیب شناسی ... با تأکید بر نظریهٔ هنجاری اسلام / ۱۰۳

در این میان فقط در ۲/۴ درصد از ازدواج‌ها همراهی دغدغهٔ کفویت پسر و خانواده‌اش در خصوص ازدواج با دختر مورد نظر دیده می‌شود و در مقابل، در بیش از ۶۷ درصد از ازدواج‌ها فارغ از دغدغهٔ کفویت همزمان پسر و خانواده‌اش بازنمایی می‌شود (جدول ۱۲۲) بسیار جالب است، که در بیش از ۹۱ درصد از مواردی که کفویت پسر با دختر دغدغهٔ خانواده‌اش است، او هیچگونه مسئولیت و دغدغه‌ای در این خصوص احساس نمی‌کند (جدول ۱۲۲).

۳. «مشورت» در خصوص ازدواج از برجسته‌ترین علایم جدی گرفته شدن آن از سوی زوجین است. در ازدواج‌های بر ساخته سینمای ایران قریب به ۷۹ درصد پسرها و ۶۸ درصد دخترها هرگز با پدر، مادر، خواهر، برادر، پدربزرگ یا مادربزرگ خود مشورت نمی‌کنند (جدول‌های ۲۵ و ۲۸). این نسبت در خصوص فامیل درجه ۲ پسران و دختران حدود ۳/۳ و ۱۰/۶ درصد است (جدول‌های ۲۶ و ۲۹). جالب اینکه در مواردی هم که دغدغهٔ کفویت وجود دارد، و این دغدغهٔ به صورت طبیعی باید همنشین با «مشورت گرفتن» باشد، ملاحظه می‌شود که پسران دارای این دغدغه نزدیک به ۶۷ درصد و دختران دغدغه‌مند کفویت نزدیک به ۷۰ درصد با فامیل درجه یک خود مشورت نمی‌کنند (جدول‌های ۱۲۶ و ۱۲۵).

حتی در مواردی که ازدواج مخالف جدی دارد و این مخالفت اصولاً باید زوجین را به سوی بهره‌مندی از مزایای گفت‌وگو و مشورت سوق دهد، باز ملاحظه می‌شود، که در قریب ۷۶ درصد موارد فامیل درجه یک طرف مشورت پسر و در ۶۴ درصد موارد فامیل درجه یک طرف مشورت دختر نیست (جدول‌های ۱۲۷ و ۱۲۸). در این موارد پسران و دختران حتی با «فامیل‌های درجه دو» و با «دیگران» نیز به دشواری مشورت می‌کنند. چنانچه پسران در ۹۵ درصد و دختران در ۸۸/۶ درصد از موارد که با مخالف فامیل‌های درجه دو خود مواجه می‌شوند، هرگز مشورت نمی‌کنند؛ به همان نحو که پسران در ۶۰ درصد و دختران در ۶۷/۷ درصد از موقعیت‌هایی از این دست با افراد غیرفامیل هم مشورت نمی‌کنند (جدول‌های ۱۳۲ و ۱۳۱ و ۱۳۰ و ۱۲۹).

کمرنگ شدن مرزهای معنایی روابط پیش و بعد از ازدواج زوجین (تقلیل وجه شرعی ازدواج)

چنانچه در چارچوب نظری تحقیق آمد، یکی از اصلی‌ترین وجوه ازدواج «مشروع» بودن و ترتیب یافتن آن در چارچوب ضوابط شرعی است. این فقط نظم و ترتیب مذهبی است که می‌تواند «نامحرمان» را به «محرمان» تبدیل گرداند و روابط رسمی و فاصله‌دار آنها را به صمیمیت و نزدیکی تبدیل کند. بر این اساس وارد شدن متغیر شرعی «ازدواج» در روابط میان فردی دو جنس مخالف، تغییرات نشانه‌شناختی فراوانی را در مرادوات ایشان به وجود می‌آورد؛ به نحوی که فضای ارتباطی قبل و بعد از ازدواج آنها را به کلی متمایز و دگرگون می‌کند. حال اگر دو جنس مخالف در شرایطی به فضای ازدواج وارد شوند، که قبلاً بدون مجوز شرعی به روابط مستمر، صمیمی و نزدیک دست یازیده‌اند، روشن است که پیامدهای نشانه‌شناختی ازدواج در میان آنها بسیار اندک خواهد بود. آنها بسیاری از رفتارها، همنشینی‌ها، همراهی‌ها، صمیمیت‌های کلامی و غیرکلامی را که قرار بوده با ازدواج شروع کنند، پیش از آن تجربه کرده‌اند. بازنمایی ازدواج در سینمای ایران به دلیل وجود روابط صمیمی و محرم‌وار زوجین در تاریخ قبل از ازدواج گرفتار چنین معضله‌ای است؛ بنابراین ازدواج نمی‌تواند به‌مثابه مرزی تمام‌عیار و پررنگ میان مرحله قبل و بعد از خود تجلی کند. ۷۸ درصد از ازدواج‌های سینمای ایران مسبوق به روابط نزدیک زوجین هستند (جدول ۳۱). استمرار این وضعیت ناهنجار، حداقل در دو دهه اخیر، به‌غیر از خارج کردن بازنمایی ازدواج از بستر شرعی خود، تمایز نشانه‌شناختی روابط کلامی و غیرکلامی قبل و بعد را بسیار تقلیل داده است، و بلکه در کمرنگ شدن مرزهای معنایی خود ازدواج نیز بسیار موثر بوده است. جالب اینکه روابط قبل از ازدواج زوجین در بیش از ۷۷ درصد موارد حتی از عنوان عرفی «نامزدی» نیز برخوردار نیست و بصورت آشکاری فضای «دوست دختری» - دوست پسری» را تداعی می‌کند. جالب‌تر اینکه روابطی از این دست فقط مخصوص آشنایی‌های اتفاقی در فضای عمومی نیست، بلکه در حوزه‌های دیگری نیز به وفور

فصل پنجم: آسیب شناسی ... با تأکید بر نظریهٔ هنجاری اسلام / ۱۰۵

پراکنده است. به این ترتیب، در کنار ۳۸/۵ درصد از روابط قبل از ازدواج مربوط به آشنایی‌هایی در فضای عمومی، ۱۱/۵ درصد آن‌ها در محل کار، ۱۱/۵ درصد در محل تحصیل، ۱۷/۷ درصد در فضای خانواده، ۸/۳ درصد در فضای همسایگی ملاحظه شده است (جدول ۱۲۷). این نوع روابط حتی در ازدواج‌های جدی با استاندارد کیفی بالا نیز تقریباً به همان میزان ازدواج‌های تفننی‌تر وجود دارد:

مثلاً ۴۱/۷ درصد از ازدواج‌های دارای روابط قبل از ازدواج اتفاقاً دارای دغدغهٔ کفویت هستند (جدول ۱۲۸). این نوع روابط به نسبت‌های کمابیش نزدیک در مراودات انواع دامادها و عروس‌ها وجود دارد؛ چنانچه ۱/۴ درصد از دامادهای دانش‌آموز ۷/۳ درصد کارمند، ۱۱/۵ درصد کارگر، ۸/۳ درصد هنرمند در کنار ۳/۱۳ درصد دامادهای با شغل آزاد جزو کسانی محسوب می‌شوند، که از روابط پیش از ازدواج برخوردارند. جالب اینکه سهم دامادهایی با اشتغال فرهنگی و معلمی فقط ۲/۱ درصد است (جدول ۱۲۹). به همین ترتیب، از عروس‌هایی که پیش از ازدواج با زوج، با او مثل محارم خود رفتار کرده‌اند، قریب به ۲ درصد دانشجو یا دانش‌آموز، ۳۲ درصد بیکار (غیرخانه‌دار و شاغل)، ۱۲/۵ درصد آزاد، ۷/۳ درصد هنرمند، ۷/۳ درصد کارگر و ۵/۲ درصد هنرمند بوده‌اند. جالب اینکه سهم فرهنگیان (۴/۳ درصد) نیز در میان عروس‌ها بسیار اندک است (جدول ۱۳۰). روابط قبل از ازدواج زوجین در سینمای ایران، البته فقط محدود به عروس و دامادهای جوان نیست، بلکه میان‌سالان و حتی پیرسالان را نیز در بر گرفته است. اگرچه از مجموع دامادهای دارای روابط پیش از ازدواج ۷۴ درصد جوان بوده‌اند، اما میان‌سالان با ۹/۱۸ درصد و حتی پیرسالان با ۴/۳ درصد در کنار جوانان ایستاده‌اند (جدول ۱۳۱). همچنین اگرچه ۴ درصد عروس‌ها دارای روابط قبل از ازدواج جوان هستند، اما در کنار آن‌ها ۴/۶ درصد میان‌سال، ۷/۳ درصد نوجوان و حتی ۳/۱ درصد پیرسال ایستاده‌اند (جدول ۱۳۲).

ازدواج به‌مثابه مقوله‌ای غیر خانوادگی

چنانچه در چارچوب نظری تحقیق آمد، مکتب اسلام با دخالت دادن مستقیم پدران

و مادران در امر ازدواج فرزندان دختر و پسر، مقوله ازدواج را به‌نوعی زمینه خانوادگی پیوند زده است و ازدواج و خانواده را همنشین ساخته است. بنابراین، ازدواج اگرچه نوعی تفکیک از خانواده سابق و تشکیل خانواده جدید است؛ اما انشعاب از خانواده خود فرایندی خانوادگی است و در بستر روابط درون خانوادگی رخ می‌دهد. دستاوردهای این تحقیق نشان می‌دهد که سینمای ایران در بازنمایی این وجه مهم از فرهنگ ازدواج ایرانی - اسلامی دچار آسیب است و فاصله اغلب ازدواج‌های سینمای ایران با خانواده به‌نسبت زیاد می‌نماید. در این خصوص موارد ذیل قابل توجه است:

۱. اولین آشنایی‌های دختر و پسر بیشتر در بی ارتباطی با خانواده رخ می‌دهد (جدول ۹) و فعالیت بستگان دختر و پسر در این حوزه بسیار کم و یا بسیار کم‌تأثیر است (جدول ۱۰ و ۱۱).

۲. کفویت دختر و پسر فقط دغدغه ۲۷/۶ درصد خانواده‌ها است (جدول ۱۳).

۳. حداقل در ۸/۳۲ درصد موارد نقش سلبی و مخالف خانواده‌ها در ازدواج زوجین برجسته‌تر از نقش ایجابی آن‌ها است (جدول ۲۲) چنانچه بیش از ۲۱ درصد فامیل‌های درجه یک طرف مشورت پسر و بیش از ۳۱ درصد آن‌ها طرف مشورت دختر نیستند (جدول‌های ۲۸-۲۵).

۴. فقط قریب ۳۰ درصد خواستگاری‌های قاب سینما در خانه یا خارج خانه و با حضور خانواده صورت می‌پذیرد. ۵۳ درصد از ازدواج‌ها فاقد خواستگاری و قریب ۱۵ درصد باقی‌مانده در خارج از خانه و بدون خانواده برگزار می‌شود (جدول ۴۳).

۵. در بیش از ۸۱ درصد از ازدواج‌ها زیست خانوادگی و زندگی همسری زوجین به‌ویژه در خانه به تصویر کشیده نمی‌شود (جدول ۵۹).

۶. بخش عمده‌ای از روابط زوجین و خانواده‌هایشان در سینمای ایران در بستر اختلاف نظرهای بین ایشان بازنمایی شده است. چنانچه در ۵۲/۹ درصد از مواردی که «کفویت با پسر» دغدغه دختر است، این مسئله اصلاً دغدغه خانواده دختر نبوده است (جدول ۱۳۳). جالب اینکه در ۷۰/۶ درصد مواردی که کفویت مسئله دختر است، او اصلاً

فصل پنجم: آسیب شناسی ... با تأکید بر نظریهٔ هنجاری اسلام / ۱۰۷

با خانواده خود مشورت نمی‌کند (جدول ۱۲۵). درخصوص پسران نیز در ۶۷/۶ درصد از مواردی که «کفویت با دختر» دغدغهٔ آنهاست، به هیچ وجه با خانواده خود مشورت نمی‌کنند (جدول ۱۳۵).

همنشینی با تنش و تضعیف آرامش بخشی و سکینه ازدواج

آرامش بخشی و ایجاد امنیت خاطر از کارکردهای اصلی ازدواج است و رضایت حاصل از تولید مودت و رحمت از مهم‌ترین ثمرات روحی و عاطفی آن به شمار می‌آید؛ چه اینکه دورشدن از آرامش و سکینه به سرعت به تضعیف ارکان هویتی آن می‌انجامد. یکی از روند عمومی سینمای ایران در بازنمایی ازدواج دور کردن آن از مدار تسکین و نزدیک کردن به مدار تنش و اضطراب است. حداقل ۸۷ درصد بستر داستانی ازدواج پرتنش و مشوش است (جدول ۳۴). یکی از دلایل اصلی در همنشین شدن ازدواج و تنش در قاب سینمای ایران به نقش‌هایی از قصه مربوط است که به صورت سنتی مخالف ازدواج هستند. حداقل ۵۶ درصد ازدواج‌های سینمای ایران واجد «مخالف» است (جدول ۲۱). در این میان فامیل درجه یک ۸/۳۲ درصد واجد بیشترین مخالفت و پس از او «دیگران» و «فامیل درجه دو» به ترتیب با ۱۸/۷ و ۹/۸ درصد قرار دارند. مواجه بودن ۸۵ درصد ازدواج‌ها با موانع گوناگون که حداقل ۲۱/۱ درصد از آنها به کلی منجر به عقیم ماندن فرایند ازدواج می‌شوند، از دلایل دیگر افول جنبه آرامش بخشی ازدواج در سینمای ایران است (جدول ۳۵). کارکرد اصلی موانعی مثل «مخالفت‌های کور» (۱۲/۲ درصد)، اتفاق‌های عجیب (۴۳/۱ درصد)، عشق دوم (۱۸/۷ درصد) معمولاً ایجاد هیجان‌ات کاذب و استرس زا است. (جدول‌های ۴۱ و ۴۰ و ۳۹) به‌ویژه اینکه با حضور بیش از ۳۰ درصدی «عشق متداخل» در بازنمایی فرایند ازدواج بدیهی است که این بستر تنش خیز همواره فعال بماند (جدول ۸). روندهای تنش خیز بازنمایی ازدواج فقط به مراحل آغازین پیوند مشترک محدود نمانده، بلکه گاهی مدت‌های مدیدی از آن را نیز در بر می‌گیرد. عدم رضایت حداقل ۳۰ درصد عروس‌ها (جدول ۵۵) و حداقل ۲۶ درصد

۱۰۸ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

دامادها (جدول ۵۶) از زندگی مشترک پس از ازدواج، بیانگر ابعادی از تنش در زندگی ایشان است. همچنین در بیش از ۲۴ درصد موارد تبدیل شدن «عدم کفویت زوجین» به مانع ازدواج، خود زمینه‌های کثیری از تنش را به وجود می‌آورد (جدول ۳۶).

تضعیف وجود آئینی ازدواج

«تضعیف وجوه آئینی» و عریان‌نمایی فرهنگی ازدواج یکی از روندهای قابل توجه در بازنمایی ازدواج از قاب سینما است. اغلب ازدواج‌های سینمای ایران فاقد حداقل‌هایی از آیین‌های سنتی و مرسوم آن است. بیش از ۵۶ درصد از ازدواج‌های سینما فاقد آیین خواستگاری است (جدول ۴۲)؛ قریب به ۹۲ درصد آن فاقد مناسبات مربوط تعیین مهریه است (جدول ۴۴)؛ حدود ۶۲ درصد ازدواج‌ها فاقد جشن ازدواج است (جدول ۴۶)؛ ۷۴ درصد آن بدون عروسی است (جدول ۴۷)؛ بیش از ۹۲ درصد ازدواج‌ها بدون ماه عسل بازنمایی شده است (جدول ۵۷)؛ در بیش از ۸۱ درصد از ازدواج‌ها آیین‌های مربوط به حضور زوجین در خانه جدید دیده نمی‌شود (جدول ۵۹)؛ ازدواج‌ها به دلیل نداشتن معرف (دختر به پسر یا پسر به دختر) در بیش از ۸۵ درصد موارد بکلی عاری از آیین‌های معارفه است (جدول‌های ۱۰ و ۱۱) و حداقل ۶۸ درصد ازدواج‌ها فاقد آیین‌های مشاوره بین خانوادگی برای تصمیم‌گیری است (جدول ۲۸).

بازنمایی غیرواقعی از ازدواج

بخش‌هایی از بازنمایی سینمای ازدواج به صورت آشکاری غیرواقعی است و از فضای واقعی ازدواج‌های در حال اجرا در کشور فاصله دارد:

۱. اینکه تعداد عروس‌های میان‌سال (۱۴/۶) همچنان از عروس‌های نوجوان (۷/۳) بالاتر است، تأمل‌برانگیز است.
۲. اینکه فقط ۰/۸ درصد (۱ مورد از ۱۲۳ مورد) عروسی‌های قاب سینما در تالار برگزار شده باشد، به هیچ‌وجه با واقعیت مطابقت ندارد (جدول ۴۷).

فصل پنجم: آسیب شناسی ... با تأکید بر نظریهٔ هنجاری اسلام / ۱۰۹

۳. اینکه ۱۴/۶ درصد خواستگاری‌ها در خارج از خانه با حضور دوستان و آشنایان و بدون خانواده برگزار شود، تأمل برانگیز است (جدول ۴۳).

۴. اینکه در ۴۳ درصد فیلم‌ها «اتفاقات عجیب و غیرمنتظره» مانع از ازدواج می‌شود، تأمل برانگیز است (جدول ۴۱).

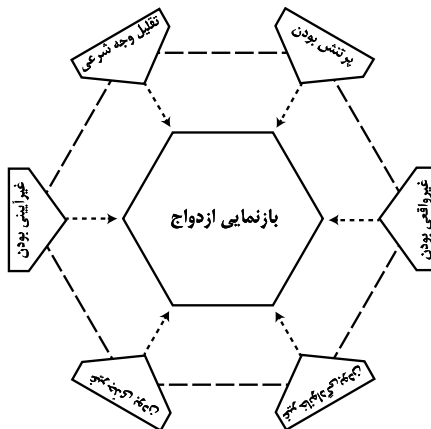
۵. اینکه کفویت اعتقادی - مذهبی فقط در ۵/۶ درصد از ازدواج‌ها مسئله زوجین یا اطرافیان آن‌ها باشد، محل تأمل است (جدول ۱۹).

۶. اینکه حدود ۴۰ درصد آشنایی زوجین در فضای عمومی رخ دهد، محل تأمل است (جدول ۹).

۷. اینکه بیش از ۳۰ درصد ازدواج‌ها مواجه با عشق متداخل است، تأمل برانگیز است (جدول ۸).

۸. و...

این تحقیق نشان می‌دهد که بازنمایی ازدواج در سینما بیش از هر چیز تحت تأثیر شش عامل اساسی است؛ شکل زیر روابط عوامل شش‌گانه را اینگونه ترسیم کرده است:

هریک از این عوامل به نسبت‌هایی از زیاد تا کم از یکدیگر متأثرند که روابط غلیظ با خط و روابط رقیق با نقطه نشان داده شده است. در مجموع به نظر می‌رسد، بر خلاف

۱۱۰ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

جوان بودن جمعیت کشور و وجود زمینه زیاد برای پرداخت قوی به مقوله ازدواج در سینما، ازدواج در سینمای ایران هرگز به یک متغیر مستقل و مؤثر تبدیل نشده و همواره از گفتمان‌ها و دلالت‌های نشانه‌شناختی دیگر متأثر بوده است. بدیهی است که جذابیت‌ها و قابلیت‌های ذاتی این مقوله و نیز انعطاف‌پذیری آن در راستای هم‌گرایی به نسبت سهل و ساده با انواع داستان‌ها و روایت‌های سینمایی، بسیاری از سینماگران را وسوسه می‌کند تا علی‌رغم بهره‌برداری از مزیت‌های نشانه‌شناختی و گفتمانی ازدواج، تلاش کمتری را مصرف بازنمایی به نسبت کم‌آسیب، واقعی و جدی از آن کنند. اینگونه است، که طی دو دهه گذشته و به مرور، ازدواج به یکی از متغیرهای به‌شدت وابسته و متأثر از سایر فضاها، گفتمان‌ها و رمزگان‌ها تبدیل شده است. مؤلفه‌های آسیب‌زای پیش گفته ابعادی از وضعیت وابسته امروز ازدواج را در قاب سینمای ایران توضیح می‌دهد. به نظر می‌رسد، ارتقا و بهبود سطوحی از فرهنگ ازدواج ایرانیان وابستگی تامی به بهبود و ارتقای بازنمایی ازدواج در سینما (و نیز تلویزیون) و عبور از این چالش‌های شش‌گانه داشته باشد.

پیوست‌ها

پیوست اول: توضیحات روش شناختی

۱. روش مطالعه پیش رو از نوع تحلیل محتوا (content anylise) است. «گرینگر» تحلیل محتوا را روشی برای مطالعه و تحلیل ارتباطات به شیوه‌ای نظام‌مند، عینی و کمی با هدف اندازه‌گیری متغیرها می‌داند (دومینینگ، ۱۳۸۴: ۲۱۷)

۲. شیوه جمع‌آوری اطلاعات: از نوع اختصاص دادن واحدهای خاص از یک فراورده ارتباطی (در اینجا فیلم) به رده‌های خاصی از یک متغیر (مقوله) است.

۳. پایایی تحقیق: برای اثبات پایایی چنین تخصیصی از فرمول ضریب اسکات استفاده می‌کنیم. به عبارت دیگر نظارت فرایند کدگذاری از طریق ضریب اسکات (Pi) یکی از راه‌هایی است که رعایت اصل عینیت را در اختصاص واحدهای تحلیل به مقوله‌های تحقیق تضمین می‌کند (بدیعی، ۱۳۷۵: ۲۸). بر اساس «فرمول اسکات» ضریب پایایی باید حداقل (۷۰ درصد) باشد وگرنه عینیت تحقیق زیر سوال است (همان: ۳۰). در این تحقیق بدلیل آشکار بودن تعاریف عملیاتی و در نتیجه سهولت علمی و عملی کدگذاری در متغیرهای X1، X2 و X3 ضریب پایایی برای متغیرهای X4 الی X61 محاسبه شد. بدین منظور حداقل ۰ درصد از فیلم‌ها در ۵۸ متغیر به‌وسیله دو کدگذار، به رده‌های متغیرها تخصیص یافت.

با توجه به اینکه در مجموع ۱۱۶ فیلم تحلیل شده است و ۱۰ درصد از این مقدار در حدود ۱۳ فیلم را دربر می‌گیرد برای اطمینان بیشتر نسبت به نتیجه‌گرفتن ضریب اسکات در مرحله اول (۱۵ (۲+۱۳) فیلم را با نمونه‌گیری تصادفی از فیلم‌های هر سال در اختیار دو کدگذار قرار دادیم که طی آن ضریب بالای ۷۰ درصد برای اکثر متغیرها استخراج شد. در مرحله بعد برای محاسبه ضریب متغیرهایی که بار اول به حد نصاب ۷۰ درصد نرسیده بودند پس از اصلاح و تکمیل کدنامه مجدداً ۲۰ فیلم جدید را با نمونه‌گیری تصادفی از فیلم‌های هر سال در اختیار دو کدگذار قرار دادیم که نصاب ۷۰ درصد برای همه متغیرها بغیر از یکی (X17) کسب شد. در ادامه گزارش استخراج ضریب اسکات هریک از متغیرها ارائه می‌شود.

میزان توافق مشاهده شده دو کدگذار

قصد ازدواج X4 = ۱ =

نوبت ازدواج اول X5 = ۱ =

نوبت ازدواج دوم X6 = ۱ =

۱۱۲ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

۱=	X7 =	نوبت ازدواج عروس
۰/۹۳=	X8 =	ازدواج آشکار یا پنهان
۰/۱=	X9 =	ازدواج عروس آشکار
۰/۹۳=	X10 =	عشق متداخل
۰/۹=	X11 =	نحوه آشنایی
۰/۹۵=	X12 =	معرف دختر به پسر
۰/۹۵=	X13 =	معرف پسر به دختر
۰/۹۵=	X14 =	دغدغه کفویت
۰/۹۳=	X15 =	کفویت مسئله خانواده
۰/۹۳=	X16 =	مسئله دختر
۰/۹۳=	X17 =	مسئله پسر
۱=	X18 =	دیگران
= 0/86	X19 =	کفویت سنی
۰/۹۳=	X20 =	فرهنگی و طبقاتی
۱=	X21 =	اعتقادی
۰/۶/۸=	X22 =	میزان تفاوت سنی
۰/۹۳=	X23 =	مخالف ازدواج
۰/۶/۸=	X24 =	فامیل درجه (۱)
۰/۹۳=	X25 =	فامیل درجه (۲)
۰/۹۳=	X26 =	دیگران
۱=	X27 =	طرف مشورت پسر(۱)
۰/۹۳=	X28 =	طرف مشورت پسر(۲)
۰/۶/۸=	X29 =	طرف مشورت دیگران پسر
۰/۹۳=	X30 =	طرف مشورت دختر(۱)
۰/۹۳=	X31 =	طرف مشورت دختر(۲)
۱=	X32 =	طرف مشورت دختر(۳)
۰/۹=	X33 =	روابط قبل از ازدواج
۱=	X34 =	نامزدی
۱=	X35 =	منتهی شدن روابط
۰/۹۵=	X36 =	بستر داستانی
۰/۹۳=	X37 =	نوع مانع
۰/۹۳=	X38 =	عدم کفویت

۰/۹۳=	X39 =	فقر و بی پولی
۰/۹۳=	X40 =	عشق دوم
۱=	X41 =	مخالف های کور
۰/۹۳=	X42 =	هنجارهای خانوادگی
۱=	X43 =	اتفاقات عجیب
۰/۹=	X44 =	جلسه خواستگاری
۱=	X45 =	کیفیت جلسه خواستگاری
۱=	X46 =	مهریه
۱=	X47 =	میزان مهریه
۱=	X48 =	کیفیت جشن
۱=	X49 =	مکان عروسی
۱=	X50	اختلاط
۱=	X51 =	انگیزه آغازین پسر
۰/۹۵=	X52 =	انگیزه آغازین دختر
۱=	X53 =	شغل داماد
۰/۹=	X54 =	شغل عروس
۰/۹=	X55 =	سن داماد
۱=	X56 =	سن عروس
۰/۹=	X57 =	رضایت عروس
۱=	X58 =	رضایت داماد
۱=	X59 =	ماه عسل داخلی
۱=	X60 =	سیاحتی
۱=	X61 =	مکان زیست

متغیرهای (X4, X5, X6, X7, X9, X18, X21, X27, X32, X34, X35, X41, X43, X45, X46, X47, X48, X49, X50, X51, X53, X55, X56, X58, X59, X60, X61) بدلیل توافق مشاهده شده صددرصد میان دو کدگذار احتیاجی به ادامه محاسبات مربوط به ضریب پایایی را نداشت؛ بنابراین این ضریب فقط درخصوص مابقی متغیرها محاسبه شد. بدین منظور در مرحله دوم میزان توافق تصادفی (EA) به این ترتیب محاسبه شد:

میزان توافق تصادفی دو کدگذار:

$$X8: EA = + = -0.64 + 0.04 = -0.68$$

$$X10: EA = + = -0.44 + 0.11 = -0.55$$

$$X11: EA = + + + + = 0.2375$$

$$X12: EA = + -0.04 + 0.025 + 0.5625 = 0.60$$

$$X13: EA = + = 0.0225 + 0.025 + 0.48 = 0.225$$

۱۱۴ آسپب شناسی بازنمایی ازدواج در...

- X14: EA = + = $-.۲۲۵+.۳۶=-.۵۶$
X15: EA = + = $-.۷۴+.۰۱۷=-.۷۵۷$
X16: EA = + = $-.۷۴+.۰۱۷=-.۷۵۷$
X17: EA = + = $-.۸۶۸+.۰۰۳۶=8/07$
X19: EA = + = $-.۳۶+.۰۱۶=-.۵۲$
X20: EA = + = $-.۷۴+.۰۱۷=-.۷۵۷$
X22: EA = + = $-.۳۶+.۰۱۶=-.۵۲$
X23: EA = + = $-.۸۶۸+.۰۰۳۶=8/07$
X24: EA = + = $-.۳۶+.۰۱۶=0/52$
X25: EA = + = $0/64+0/04= 0/68$
X26: EA = + = $-.۷۴+.۰۱۷=0/757$
X28: EA = + = $0/74+0/017=0/757$
X29: EA = + = $0/49$
X30: EA = + = $0/36+0/16=0/52$
X31: EA = + = $0/53+0/06=0/59$
X33: EA = + = $0/56+0/625=0/622$
X36: EA = + = $0/58$
X37: EA = + = $0/53+0/06=0/59$
X38: EA = + = $0/74+0/017=0/757$
X39: EA = + = $0/64+0/04= 0/68$
X40: EA = + = $0/64+0/04= 0/68$
X42: EA = + = $0/44+0/11=0/55$
X44: EA = + = $0/505$
X50: EA = + + = $0/0225+0/01+0/5625=0/595$
X52: EA = + = $0/68$
X54: EA = + + = $0/0625+0/0225+0/0025+0/3025=0/39$
X55: EA = + + = $0/0025+0/25+0/1225+0/01=0/385$
X57: EA = + + = $0/0625+0/01+0/4225=0/495$

پس از بدست آمدن نسبت توافق مشاهده شده و نسبت توافق تصادفی دوگدگذار اینک با قراردادن مقادیر مذکور در فرمول ضریب اسکات هریک از متغیرها به شرح ذیل محاسبه می‌شود:

ضریب اسکات تک تک متغیرها:

- X8: Pi = $\times 100= 0/78$
X10: Pi = $\times 100= 0/84$
X11: Pi = $\times 100= 0/87$
X12: Pi = $\times 100= 0/87$
X13: Pi = $\times 100= 0/94$
X14: Pi = $\times 100= 0/77$
X15: Pi = $\times 100= 0/71$
X16: Pi = $\times 100= 0/71$
X17: Pi = $\times 100= 0/46$
X19: Pi = $\times 100= 0/70$
X20: Pi = $\times 100= 0/71$
X22: Pi = $\times 100= 0/70$
X23: Pi = $\times 100= 0/70$

پیوست‌ها / ۱۱۵

- X24: $P_i = \times 100 = 0/70$
- X25: $P_i = \times 100 = 0/78$
- X26: $P_i = \times 100 = 0/71$
- X28: $P_i = \times 100 = 0/71$
- X29: $P_i = \times 100 = 0/72$
- X30: $P_i = \times 100 = 0/85$
- X31: $P_i = \times 100 = 0/82$
- X33: $P_i = \times 100 = 0/73$
- X36: $P_i = \times 100 = 0/88$
- X37: $P_i = \times 100 = 0/82$
- X38: $P_i = \times 100 = 0/71$
- X39: $P_i = \times 100 = 0/78$
- X40: $P_i = \times 100 = 0/78$
- X42: $P_i = \times 100 = 0/84$
- X44: $P_i = \times 100 = 0/79$
- X52: $P_i = \times 100 = 0/84$
- X54: $P_i = \times 100 = 0/83$
- X55: $P_i = \times 100 = 0/83$
- X57: $P_i = \times 100 = 0/80$

۴. واحد تحلیل: در تحقیق پیش رو از «واحد فحوا» استفاده کرده‌ایم. به عبارت دیگر بزرگترین واحد قابل تصور (کل فیلم) برای اختصاص به رده‌های متغیرها، واحد تحلیل تحقیق را به وجود آورده است.

پیوست دوم: جدول‌های مربوط به متغیرها

متغیرها، رده‌های هر متغیر، تعاریف عملیاتی و قواعد کدگذاری

تعریف عملیاتی	رده‌های متغیر	نام متغیر	
ندارد	۱۳۷۶	سال تولید فیلم	X1
	۱۳۷۷		
	۱۳۷۸		
	۱۳۷۹		
	۱۳۸۰		
	۱۳۸۱		
	۱۳۸۲		
	۱۳۸۳		
	۱۳۸۴		
	۱۳۸۵		
	۱۳۸۶		
	۱۳۸۷		
	۱۳۸۸		
	۱۳۸۹		

ادامه متغیرها، رده‌های هر متغیر، عاریف عملیاتی و قواعد کدگذاری

تعریف عملیاتی	رده های متغیر	نام متغیر	
ندارد		تهیه کننده	X2
ندارد		کارگردان	X3
ندارد	دایم	قصد ازدواج	
ندارد	موقت		
<p>قاعده(۱):اگر بیش از یک ازدواج بصورت مستقل، همسان و پررنگ در یک فیلم روایت شود، آن فیلم دوبار و یا بیشتر و برای هر یک از ازدواج‌ها جداگانه کدگذاری می‌شود.</p> <p>قاعده(۲):اگر در تصویرگری ازدواج به موقت بودن آن تصریح نشود اصل بر این است که ازدواج در رده دائم کدگذاری شود.</p> <p>قاعده(۳):اگر ازدواج در بستر چند عشق متداخل روایت شود، رابطه‌ای ملاک است که در آن طرفین دختر و پسر(زن و مرد) هر دو انگیزه رسیدن به هم را دارند.</p>		X4	
ندارد	اول دوم و بیشتر	نوبت ازدواج داماد	X5
	هم زمان نا هم زمان ندارد	نوع ازدواج دوم داماد	X6
ندارد	اول دوم و بیشتر	نوبت ازدواج عروس	X7
این که پسر(مرد) از علنی شدن ازدواج، نزد هر کس به‌ویژه خانواده به هر دلیل واهمه داشته باشد.	آشکار است پنهان است	ازدواج داماد	X8
این که دختر(زن) از علنی شدن ازدواج، نزد هر کس به‌ویژه خانواده به هر دلیل واهمه داشته باشد.	آشکار است پنهان است	ازدواج عروس	X9
	دارد ندارد	عشق متداخل	X10
	در فضای عمومی(اتفاقی) در محل کار در محل تحصیل در فضای خانوادگی در فضای همسایگی از طریق واسطه و معرف نحوه آشنایی را نشان نمی‌دهد	نحوه آشنایی زوجین	X11

ادامه متغیرها، رده‌های هر متغیر، تعاریف عملیاتی و قواعد کدگذاری

تعریف عملیاتی	رده های متغیر	نام متغیر	
معرفی اولیه به منظور از افراد موجه اجتماعی کسانی مانند روحانی، استاد، معلم و... است.	۱. بستگان ۲. دوستان و همکاران و آشنایان ۳. همسایگان ۴. مؤسسات یا افراد موجه اجتماعی ۵. ندارد	معرف دختر به پسر	X12
معرفی اولیه منظور از افراد موجه اجتماعی کسانی مانند روحانی، استاد، معلم و... است.	۱. بستگان ۲. دوستان و همکاران و آشنایان ۳. همسایگان ۴. مؤسسات یا افراد موجه اجتماعی ۵. ندارد	معرف پسر به دختر	X13
اینکه در دوران جستجو برای ازدواج یا آشنایی با همسر احتمالی و در حین تأمل یا گفت‌وگو با او یا دربارہ او، کفویت و همسانی به‌مثابه دغدغه اصلی یا حداقل یکی از دغدغه‌ها مطرح است.	۱. هست	دغدغه کفویت	X14
	۱. نیست		
<p>قاعده(۱): کفویت اصولاً مقوله‌ای است که از مقایسه بدست می‌آید پس هرگاه یکی از شخصیت‌ها در مقام مقایسه زوجین با هم یا در مقام مقایسه هر کدام از آنان با شخص ثالث نظری درخصوص ازدواج اعلام کند، به معنای وجود دغدغه کفویت است.</p> <p>قاعده(۲): این قاعده درخصوص متغیرهای ۱۱ و ۱۲ نیز صادق است.</p> <p>قاعده(۳): اگر شخصیتی حتی با استفاده ابزاری از کفویت آن‌را به بهانه‌ای برای ابراز موافقت یا مخالفت با ازدواج تبدیل کند نیز شامل دغدغه کفویت می‌شود.</p>			
اینکه پدر، مادر یا دیگر مؤثران ازدواج زوجین درخصوص همسانی فرهنگی - طبقاتی، سنتی و اعتقادی طرفین دغدغه داشته باشند	هست	کفویت مسئله خانواده‌ها؟	X15
	نیست		
اینکه دختر(زن) درخصوص مقوله همسانی با طرف مقابل دغدغه داشته باشد.	هست	کفویت مسئله دختر؟	X16
	نیست		
اینکه پسر(مرد) درخصوص مقوله همسانی با طرف مقابل دغدغه داشته باشد.	هست	کفویت مسئله پسر؟	X17
	نیست		

ادامهٔ متغیرها، رده‌های هر متغیر، عاریف عملیاتی و قواعد کدگذاری

تعریف عملیاتی	رده‌های متغیر	نام متغیر	
آشنایان، دوستان، همکاران و...	هست	کفویت مسئله دیگران؟	X18
	نیست		
اینکه خانواده‌ها یا دختر و پسر یا افراد مذکور در ردهٔ غیره مربوط به متغیر X11 درخصوص فاصله سنی متناسب همسران دارای دغدغهٔ باشند و یا به بحث و نظر و تأمل بپردازند.	هست	مسئله کفویت سنی؟	X19
	نیست		
اینکه خانواده‌ها یا دختر و پسر یا افراد مذکور در ردهٔ غیره مربوط به متغیر X11 درخصوص تناسب تحصیلی / منطقه‌ای و قومی / زبانی / تناسب اقتصادی / طبقه اجتماعی و مواردی از این دست دارای دغدغهٔ باشند و یا به بحث و نظر و تأمل بنشینند	هست	مسئله کفویت فرهنگی - طبقاتی	X20
	نیست		
اینکه خانواده‌ها یا دختر و پسر یا افراد مذکور در ردهٔ غیره مربوط به متغیر X11 درخصوص تناسب اعتقادی و مذهبی با یکدیگر دارای دغدغهٔ باشند.	هست	مسئله کفویت اعتقادی و مذهبی	X21
	نیست		
اینکه زوجین هر دو به صورت همزمان در یکی از گروه‌های جوان، میان سال، یا پیر قرار گیرند.	زیر ۸ سال	میزان تفاوت سنی	X22
	بالای ۸ سال		
اگر زوجین هر دو به صورت همزمان در یکی از گروه‌های جوان / میان سال / پیر قرار بگیرند در این رده جای می‌گیرند.	دارد ندارد	مخالف ازدواج؟	X23
پدر(پدربزرگ)، مادر(مادربزرگ)، برادر، خواهر	هست نیست	فامیل درجه ۱ مخالف ازدواج؟	X24
عمه، عمو، خاله، دایی و فرزندان ایشان	هست نیست	فامیل درجه ۲ مخالف ازدواج؟	X25

ادامه متغیرها، رده‌های هر متغیر، تعاریف عملیاتی و قواعد کدگذاری

تعریف عملیاتی	رده های متغیر	نام متغیر	
آشنایان، دوستان، همکاران و...	هست نیست	دیگران، مخالف ازدواج؟	X26
قاعده (۱) مخالف کسی است که به هر طریقی می‌خواهد از فرایند ازدواج جلوگیری کند. قاعده (۲) اقوام و بستگان ناتنی در حکم تنی هستند.			
پدر (پدر بزرگ)، مادر (مادر بزرگ)، برادر، خواهر	هست نیست	فامیل درجه ۱، طرف مشورت پسر؟	X27
عمه، عمو، خاله، دایی و فرزندان ایشان	هست نیست	فامیل درجه ۲، طرف مشورت پسر؟	X28
آشنایان، دوستان و همکاران و...	هست نیست	دیگران، طرف مشورت پسر؟	X29
پدر (پدر بزرگ)، مادر (مادر بزرگ)، برادر، خواهر	هست نیست	فامیل درجه ۱، طرف مشورت دختر؟	X30
عمه، عمو، خاله، دایی و فرزندان ایشان	۱. هست ۲. نیست	فامیل درجه ۲، طرف مشورت دختر؟	X31
آشنایان، دوستان و همکاران و...	۱. هست ۲. نیست	دیگران، طرف مشورت دختر؟	X32
قاعده (۱) گفت‌وگوهای جنبی و مواردی از قبیل «دردودل» که زوجین با برخی افراد دل‌سوز یا مورد اعتماد و یا... در مورد ازدواج انجام می‌دهند تحت عنوان مشورت کدگذاری می‌شود. قاعده (۲) این قاعده شامل متغیرهای ۲۲ تا ۲۷ می‌شود. قاعده (۳) اقوام و بستگان ناتنی در حکم تنی محسوب می‌شوند.			
روابط قبل از ازدواج به دو معنی مد نظر است: ۱. اینکه دختر و پسر بعد از آشنایی با یکدیگر و اراده ازدواج به روش‌ها و بهانه‌هایی روابط و مراودات صمیمی و نزدیک قبل عقد دارند ۲. اینکه روابط نزدیک و مستمر دختر و پسر قبل از به‌وجود آمدن نیت و انگیزه ازدواج آنها با هم در بخش‌های زیادی از فیلم روایت شود، اگرچه از فرایند روابطشان علاقه‌ای به‌وجود آید، آن علاقه به نیت ازدواج تبدیل شود و در نهایت به ازدواج خواهد انجامید.	دارد ندارد	روابط قبل از ازدواج	X33

۱۲۰ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

ادامهٔ متغیرها، رده‌های هر متغیر، عاریف عملیاتی و قواعد کدگذاری

تعریف عملیاتی	رده های متغیر	نام متغیر	
قاعده: مقوله «انتظار برای ازدواج» با پسر یا دختر مورد علاقه اگر در بستر روابط نزدیک، صمیمی و مستمرشان روایت نشود به معنای روابط قبل از ازدواج نیست			
نامزدی موقعیتی است که خانواده‌ها یا آشنایان در جریان آشنایی و در معرض خواستگاری رسمی بوده‌اند و در تدارک مقدمات عقد و محرمیت هستند	هست نیست ندارد	نامزدی عنوان روابط قبل از ازدواج	X34
قاعده: اگر به منزلهٔ روابط قبل از ازدواج در فیلم اشاره نشود، در رده دوم قرار می‌گیرد.			
	می‌شود نمی‌شود ندارد	منتهی شدن روابط قبل از ازدواج به ازدواج	X35
قاعده: منظور از منتهی شدن این نیست که خود ازدواج به تصویر کشیده شود، بلکه اگر از آمارها و نشانه‌هایی این مطلب آشکار باشد کفایت می‌کند			
اینکه فرایند ازدواج به صورت روان و عادی انجام شود و زوجین آرامش روحی و روانی داشته باشند.	آرام	بستر داستانی روایت ازدواج	X36
اینکه فرایند ازدواج بدلیل برخورد با برخی موانع یا همزمانی با برخی وقایع دچار اعوجاج و تنش شود و داستان ازدواج را هم نشین با تنش، اضطراب و تشویش گرداند.	پر تنش		
مانع بازدارنده موجب عقیم ماندن فرایند ازدواج و به ثمر نرسیدن انگیزه زوجین برای رسیدن به یکدیگر می‌شود/ مانع مشکل‌ساز اگرچه فرایند ازدواج را طولانی یا دشوار می‌کند اما در نهایت جلوی تحقق آن را نمی‌گیرد	۱. بازدارنده ۲. مشکل‌ساز ۳. ندارد	مانع ازدواج از حیث میزان تاثیرگذاری	X37
	هست نیست	عدم کفویت مانع ازدواج؟	X38
	هست نیست	فقر و بی‌پولی مانع ازدواج؟	X39
	هست نیست	عشق دوم مانع ازدواج؟	X40
	هست نیست	مخالفت‌های کور مانع ازدواج؟	X41

ادامه متغیرها، رده‌های هر متغیر، تعاریف عملیاتی و قواعد کدگذاری

تعریف عملیاتی	رده های متغیر	نام متغیر	
	هست نیست	X42	هنجارهای خانوادگی و سنت‌های قومی، مانع ازدواج؟
	هست نیست	X43	اتفاقات عجیب، مانع ازدواج؟
موقعیتی است که پسر یا دختر به‌طور واضح درخواست ازدواج را مطرح می‌کنند.	دارد ندارد	X44	جلسه خواستگاری
	در خانه و با حضور خانواده خارج از خانه با حضور خانواده خارج از خانه با حضور دوستان و آشنایان خارج از خانه با حضور دختر و پسر غیره ندارد	X45	کیفیت جلسه خواستگاری
	دارد ندارد	X46	مهریه
قاعده: برای کدگذاری در رده اول، عنوان مهریه باید در فیلم وجود داشته باشد و هر هدیه‌ای مهریه محسوب نمی‌شود.			
حداکثر تا بالاترین عدد مذهبی به نیت ۳۱۳ نفر یاران امام زمان (ع)	معمولی	X47	میزان مهریه
بیش از اعداد مذهبی مثل سن تولد دختر و...	تشریفاتی		
	ندارد		
	عقد و عروسی جشن عقد عقد بدون جشن غیره ندارد	X48	کیفیت جشن ازدواج
	نالار باغ خانه ندارد	X49	مکان عروسی
قاعده ۱: اگر مکان عروسی در خانه-باغ است در رده باغ در نظر گرفته می‌شود. قاعده ۲: منظور از عروسی مراسم آیینی جشن با حضور میهمانان و مؤلفه‌های دیگر است.			
	۱. مختلط ۲. غیر مختلط ۳. ندارد	X50	عروسی از حیث روابط محرم و نامحرم

ادامه متغیرها، رده‌های هر متغیر، عاریف عملیاتی و قواعد کدگذاری

تعریف عملیاتی	رده های متغیر	نام متغیر	
	۱. مربوط به خود ازدواج ۲. مربوط به استفاده ابزاری از ازدواج	انگیزه آغازین پسر از ازدواج	X51
	۱. مربوط به خود ازدواج ۲. مربوط به استفاده ابزاری از ازدواج	انگیزه آغازین دختر از ازدواج	X52
کارمند کسی است که حقوق‌بگیر دولت یا بخش عمومی است مثل پرستار. کارگر کسی است که برای دیگری کار یدی می‌کند. آزاد کسی است که در رده کارگر یا کارمند نباشد و برای خود کار می‌کند.	۱. دانشجو یا دانش‌آموز ۲. کارمند ۳. آزاد ۴. کارگر ۵. فرهنگی (معلم - استاد) ۶. هنرمند ۷. نظامی ۸. غیره و بیکار	شغل داماد	X53
<p>قاعده ۱: اگر داماد شاغل به نظر می‌رسد ولی نوع شغلش معلوم نیست در صورتی که شخصیتی سالم بوده و لایالی به نظر نرسد در رده «آزاد» و اگر لایالی باشد در رده «بیکار» کد می‌خورد.</p> <p>قاعده ۲: دانشجویی که کار و درآمد دارد بر اساس نوع کارش کد می‌خورد.</p> <p>قاعده ۳: رزیدنت پزشکی به عنوان دانشجو کد می‌خورد.</p>			
	دانشجو یا دانش‌آموز کارمند آزاد کارگر فرهنگی (معلم - استاد) هنرمند بیکار غیره	شغل عروس	X54
	نوجوان (۱۵-۲۰) جوان (۲۰-۳۰) میان سال (۳۰-۵۰) پیر سال (۵۰ به بالا)	سن داماد	X55
	نوجوان (۱۵-۲۰) جوان (۲۰-۳۰) میان سال (۳۰-۵۰) پیر سال (۵۰ به بالا)	سن عروس	X56
قاعده: در صورت شک بین دو رده سنی برای دختر اولویت با رده پایین‌تر و برای پسر با رده بالاتر است.			

پیوست‌ها / ۱۳۳

ادامه متغیرها، رده‌های هر متغیر، تعاریف عملیاتی و قواعد کدگذاری

تعریف عملیاتی	رده های متغیر	نام متغیر	
	مطلوب نامطلوب نامشخص	رضایت عروس از زندگی مشترک	X57
قاعده ۱: اگر به مقوله رضایت در فیلم اشاره نشد در رده مطلوب است. قاعده ۲: آخرین وضعیت عروس ملاک رضایت است.			
	مطلوب نامطلوب نا مشخص	رضایت داماد از زندگی مشترک	X58
قاعده ۱: اگر به مقوله رضایت در فیلم اشاره نشد در رده مطلوب است. قاعده ۲: آخرین وضعیت عروس ملاک رضایت است.			
	۱. سفر خارجی ۲. سفر داخلی ۳. ندارد	ماه غسل	X59
	۱. زیارتی ۲. سیاحتی ۳. ندارد	ماه غسل	X60
	۱. خانه معمولی ۲. خانه تشریفاتی ۳. مکانی غیر خانه ۴. ندارد	مکان زیست زوجین پس از ازدواج	X61
قاعده: بزرگ بودن خانه اگر با چیدمان معمولی باشد، دلیل بر اشرافی بودن آن نیست.			

۱۲۴ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

پیوست سوم: جدول‌های مربوط به نتایج مطالعه

بخش اول - جدول‌های فراوانی متغیرها

جدول (۱)

سال تولید فیلم				
درصد تجمعی	درصد معتبر	درصد	فراوانی	سال تولید
۳/۳	۳/۳	۳/۳	۴	۱۳۷۶
۶/۵	۳/۳	۳/۳	۴	۱۳۷۷
۱۳/۰	۶/۵	۶/۵	۸	۱۳۷۸
۲۲/۸	۹/۸	۹/۸	۱۲	۱۳۷۹
۳۶/۶	۱۳/۸	۱۳/۸	۱۷	۱۳۸۰
۴۴/۷	۸/۱	۸/۱	۱۰	۱۳۸۱
۴۸/۸	۴/۱	۴/۱	۵	۱۳۸۲
۵۹/۳	۱۰/۶	۱۰/۶	۱۳	۱۳۸۳
۶۵/۹	۶/۵	۶/۵	۸	۱۳۸۴
۸۰/۵	۱۴/۶	۱۴/۶	۱۸	۱۳۸۵
۸۴/۶	۴/۱	۴/۰	۵	۱۳۸۶
۹۴/۳	۹/۸	۹/۸	۱۲	۱۳۸۷
۹۸/۴	۴/۱	۴/۱	۵	۱۳۸۸
۱۰۰/۰	۱/۶	۱/۶	۲	۱۳۸۹
	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۲۳	جمع

جدول (۲)

قصد ازدواج				
درصد تجمعی	درصد معتبر	درصد	فراوانی	مقادیر متغیر
۹۸/۴	۹۸/۴	۹۸/۴	۱۲۱	دایم
۱۰۰/۰	۱/۶	۱/۶	۲	موقت
	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۲۳	جمع

پیوستہا / ۱۲۵

جدول (۳)

نوبت ازدواج داماد				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
اول	۱۰۴	۸۴/۶	۸۴/۶	۸۴/۶
دوم و بیشتر	۱۹	۱۵/۴	۱۵/۴	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۴)

نوع ازدواج دوم داماد				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هم زمان	۹	۷/۳	۷/۳	۷/۳
نا هم زمان	۱۹	۱۵/۴	۱۵/۴	۲۲/۸
ندارد	۹۵	۷۷/۲	۷۷/۲	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۵)

نوبت ازدواج عروس				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
اول	۹۹	۸۰/۵	۸۰/۵	۸۰/۵
دوم و بیشتر	۲۴	۱۹/۵	۱۹/۵	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۶)

ازدواج داماد				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
آشکار	۱۱۴	۹۲/۷	۹۲/۷	۹۲/۷
پنهان	۹	۷/۳	۷/۳	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

۱۲۶ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

جدول (۷)

ازدواج عروس				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
آشکار	۱۱۵	۹۳/۵	۹۳/۵	۹۳/۵
پنهان	۸	۶/۵	۶/۵	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۸)

عشق متداخل				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
دارد	۳	۳۰/۱	۳۰/۱	۳۰/۱
ندارد	۸۶	۶۹/۹	۶۹/۹	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۹)

نحوه آشنایی زوجین				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
فضای عمومی	۴۸	۳۹/۰	۳۹/۰	۳۹/۰
محل کار	۱۲	۹/۸	۹/۸	۴۸/۸
محل تحصیل	۱۳	۱۰/۶	۱۰/۶	۵۹/۳
فضای خانوادگی	۲۱	۱۷/۱	۱۷/۱	۷۶/۴
فضای همسایگی	۱۳	۱۰/۶	۱۰/۶	۸۷/۰
واسطه و معرف	۲	۱/۶	۱/۶	۸۸/۶
نشان نمی‌دهد	۱۴	۱۱/۴	۱۱/۴	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۱۰)

معرف دختر به پسر				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
بستگان	۵	۴/۱	۴/۱	۴/۱
دوستان و همکاران و آشنایان	۵	۴/۱	۴/۱	۸/۱
همسایگان	۳	۲/۴	۲/۴	۱۰/۶

پیوست‌ها / ۱۲۷

ادامه جدول (۱۰)

معرف دختر به پسر				
۱۲/۲	۱/۶	۱/۶	۲	مؤسسات یا افراد موجه اجتماعی
۱۰۰/۰	۸۷/۸	۸۷/۸	۱۰۸	ندارد
	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۲۳	جمع

جدول (۱۱)

معرف پسر به دختر				
درصد تجمعی	درصد معتبر	درصد	فراوانی	مقادیر متغیر
۴/۹	۴/۹	۴/۹	۶	بستگان
۱۱/۴	۶/۵	۶/۵	۸	دوستان و همکاران و آشنایان
۱۳/۰	۱/۶	۱/۶	۲	همسایگان
۱۴/۶	۱/۶	۱/۶	۲	مؤسسات یا افراد موجه اجتماعی
۱۰۰/۰	۸۵/۴	۸۵/۴	۱۰۵	ندارد
	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۲۳	جمع

جدول (۱۲)

دغدغه کیفیت				
درصد تجمعی	درصد معتبر	درصد	فراوانی	مقادیر متغیر
۹/۳۸	۹/۳۸	۹/۳۸	۴۹	هست
۱۰۰/۰	۶۰/۲	۶۰/۲	۷۴	نیست
	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۲۳	جمع

جدول (۱۳)

کیفیت مسئله خانواده‌ها				
درصد تجمعی	درصد معتبر	درصد	فراوانی	مقادیر متغیر
۲۷/۶	۲۷/۶	۲۷/۶	۳۴	هست
۱۰۰/۰	۲/۷۴	۲/۷۴	۸۹	نیست
	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۲۳	جمع

جدول (۱۴)

کفویت مسئله دختر				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۱۷	۱۳/۸	۱۳/۸	۱۳/۸
نیست	۱۰۶	۸۶/۲	۸/۲	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۱۵)

کفویت مسئله پسر				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۹	۷/۳	۷/۳	۷/۳
نیست	۱۱۴	۹۲/۷	۹۲/۷	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۱۶)

کفویت مسئله دیگران				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۸	۶/۵	۶/۵	۶/۵
نیست	۱۱۵	۹۳/۵	۹۳/۵	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۱۷)

مسئله کفویت سنی				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۷	۵/۷	۵/۷	۵/۷
نیست	۱۱۶	۹۴/۳	۹۴/۳	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۱۸)

مسئله کفویت فرهنگی-طبقاتی				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۳۸	۳۰/۹	۳۰/۹	۳۰/۹
نیست	۸۵	۶۹/۱	۶۹/۱	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۱۹)

مسئله کفویت اعتقادی و مذهبی				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۸	۶/۵	۶/۵	۶/۵
نیست	۱۱۵	۹۳/۵	۹۳/۵	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۲۰)

میزان تفاوت سنی				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
زیر ۸ سال	۱۱۰	۸۹/۴	۸۹/۴	۸۹/۴
بالای ۸ سال	۱۳	۱۰/۶	۱۰/۶	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۲۱)

مخالف ازدواج				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
دارد	۷۰	۵۶/۹	۵۶/۹	۵۶/۹
ندارد	۵۳	۴۳/۱	۴۳/۱	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۲۲)

فامیل درجه ۱ مخالف ازدواج				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۴۷	۸/۳۲	۸/۳۲	۸/۳۲
نیست	۷۶	۶۱/۸	۶۱/۸	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۲۳)

توزیع فراوانی فامیل درجه ۲ مخالف ازدواج				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۱۲	۹/۸	۹/۸	۹/۸
نیست	۱۱۱	۹۰/۲	۹۰/۲	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

۱۳۰ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

جدول (۲۴)

دیگران، مخالف ازدواج				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۲۳	۱۸/۷	۱۸/۷	۱۸/۷
نیست	۱۰۰	۸۱/۳	۸۱/۳	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

جدول (۲۵)

فامیل درجه ۱، طرف مشورت پسر				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۲۶	۲۱/۱	۲۱/۱	۲۱/۱
نیست	۹۷	۷۸/۹	۷۸/۹	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

جدول (۲۶)

فامیل درجه ۲، طرف مشورت پسر				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۴	۳/۳	۳/۳	۳/۳
نیست	۱۱۹	۹۶/۷	۹۶/۷	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

جدول (۲۷)

دیگران، طرف مشورت پسر				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۴۰	۳۲/۵	۳۲/۵	۳۲/۵
نیست	۸۳	۶۷/۵	۶۷/۵	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

جدول (۲۸)

فامیل درجه ۱، طرف مشورت دختر				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۳۹	۳۱/۰	۳۱/۰	۳۱/۰
نیست	۸۴	۶۸/۳	۶۸/۳	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

جدول (۲۹)

فامیل درجه ۲، طرف مشورت دختر				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۱۳	۱۰/۶	۱۰/۶	۱۰/۶
نیست	۱۱۰	۸۹/۴	۸۹/۴	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۳۰)

دیگران، طرف مشورت دختر				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۳۸	۳۰/۹	۳۰/۹	۳۰/۹
نیست	۸۵	۶۹/۱	۶۹/۱	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۳۱)

روابط قبل از ازدواج (متغیر X31)				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
دارد	۹۶	۷۸/۰	۷۸/۰	۷۸/۰
ندارد	۲۷	۲۲/۰	۲۲/۰	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۳۲)

نامزدی عنوان روابط قبل از ازدواج				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۲۳	۲۲/۷	۲۲/۷	۱۸/۷
نیست	۷۸	۷۷/۳	۷۷/۳	۱۰۰
جمع	۱۰۱	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۳۳)

منتهی شدن روابط قبل از ازدواج به ازدواج				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
می شود	۸۶	۷۲/۵	۷۳	۷۳
نمی شود	۳۱	۲۶/۴	۲۶/۴	۱۰۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۳۴)

بستر داستانی روایت ازدواج				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
آرام	۱۶	۱۳/۰	۱۳/۰	۱۳/۰
پر تنش	۱۰۷	۸۷/۰	۸۰	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۳۵)

مانع ازدواج از حیث میزان تاثیر گذاری				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
بازدارنده	۲۶	۲۱/۱	۲۱/۱	۲۱/۱
مشکل‌ساز	۷۹	۶۴/۲	۶۴/۲	۸۵/۴
ندارد	۱۸	۱۴/۶	۱۴/۶	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول ۳۶

عدم کفویت مانع ازدواج				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۳۰	۲۴/۴	۲۴/۴	۲۴/۴
نیست	۹۳	۷۵/۶	۷۵/۶	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۳۷)

فقر و بی پولی مانع ازدواج				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۱۷	۱۳/۸	۱۳/۸	۱۳/۸
نیست	۱۰۶	۸۶/۲	۸۶/۲	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۳۸)

عشق دوم مانع ازدواج				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۲۳	۱۸/۷	۱۸/۷	۱۸/۷
نیست	۱۰۰	۸۱/۳	۸۱/۳	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

پیوست‌ها / ۱۳۳

جدول (۳۹)

مخالفت‌های کور مانع ازدواج				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۱۵	۱۲/۲	۱۲/۲	۱۲/۲
نیست	۱۰۸	۸۷/۸	۸۷/۸	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۴۰)

هنجارهای خانوادگی و سنت‌های قومی، مانع ازدواج				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۵	۴/۱	۴/۱	۴/۱
نیست	۱۱۸	۹۵/۹	۹۵/۹	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۴۱)

توزیع فراوانی اتفاقات عجیب، مانع ازدواج				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
هست	۵۳	۴۳/۱	۴۳/۱	۴۳/۱
نیست	۷۰	۵۶/۹	۵۶/۹	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۴۲)

جلسه خواستگاری				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
دارد	۵۴	۴۳/۹	۴۳/۹	۴۳/۹
ندارد	۶۹	۵۶/۱	۵۶/۱	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

۱۳۴ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

جدول (۴۳)

کیفیت جلسه خواستگاری				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
در خانه و با حضور خانواده	۲۸	۴۹	۴۹	۴۹
خارج از خانه با حضور خانواده	۸	۱۴	۱۴	۶۳
خارج از خانه با حضور دوستان و آشنایان	۱۸	۳۱/۵	۳۱/۵	۹۴/۵
غیره	۳	۵	۵	۱۰۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۴۴)

توزیع فراوانی مهریه				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
دارد	۱۰	۸/۱	۸/۱	۸/۱
ندارد	۱۱۳	۹۱/۹	۹۱/۹	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۴۵)

میزان مهریه				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
معمولی	۶	۶۰	۶۰	۶۰
تشریفاتی	۴	۴۰	۴۰	۱۰۰
جمع	۱۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۴۶)

کیفیت جشن ازدواج				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
عقد و عروسی	۳۱	۲۵/۲	۲۵/۲	۲۵/۲
جشن عقد	۳	۲/۴	۲/۴	۲۷/۶
عقد بدون جشن	۱۳	۱۰/۶	۱۰/۶	۸/۳۲
ندارد	۷۶	۶۱/۸	۶۱/۸	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

پیوست‌ها / ۱۳۵

جدول (۴۷)

مکان عروسی				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
تالار	۱	۸	۸	۸
باغ	۱۶	۱۳/۰	۱۳/۰	۱۳/۸
خانه	۱۵	۱۲/۲	۱۲/۲	۲۶/۰
ندارد	۹۱	۴/۷۰	۴/۷۰	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۴۸)

عروسی از حیث روابط محرم و نامحرم				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
مختلط	۲۳	۷۴	۷۴	۷۴
غیر مختلط	۸	۲۵/۸	۲۵/۸	۱۰۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۴۹)

انگیزه آغازین پسر از ازدواج				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
مربوط به خود ازدواج	۱۰۴	۸۴/۶	۸۴/۶	۸۴/۶
مربوط به استفاده ابزاری از ازدواج	۱۹	۱۵/۴	۱۵/۴	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۵۰)

انگیزه آغازین دختر از ازدواج				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
مربوط به خود ازدواج	۱۰۱	۸۲/۱	۸۲/۱	۸۲/۱
مربوط به استفاده ابزاری از ازدواج	۲۲	۱۷/۹	۱۷/۹	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

۱۳۶ آسیب شناسی بازنمایا ازدواج در...

جدول (۵۱)

شغل داماد				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
دانشجو یا دانش آموز	۱۱	۸/۹	۸/۹	۸/۹
کارمند	۹	۷/۳	۷/۳	۱۶/۳
آزاد	۳۷	۳۰/۱	۳۰/۱	۴۶/۳
کارگر	۱۴	۱۱/۴	۱۱/۴	۵۷/۷
فرہنگی (معلم-استاد)	۳	۲/۴	۲/۴	۶۰/۲
ہنرمند	۱۱	۸/۹	۸/۹	۶۹/۱
نظامی	۲	۱/۶	۱/۶	۷۰/۷
غیرہ و بیکار	۳۶	۲۹/۳	۲۹/۳	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۵۲)

شغل عروس				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
دانشجو یا دانش آموز	۳۱	۲۵/۲	۲۵/۲	۲۵/۲
کارمند	۱۰	۸/۱	۸/۱	۳/۳۳
آزاد	۱۶	۱۳/۰	۱۳/۰	۴۶/۳
کارگر	۸	۶/۵	۶/۵	۵۲.۸
فرہنگی (معلم-استاد)	۴	۳/۳	۳/۳	۵۶/۱
ہنرمند	۵	۴/۱	۴/۱	۶۰/۲
بیکار	۳۶	۲۹/۳	۲۹/۳	۸۹/۴
غیرہ	۱۳	۱۰/۶	۱۰/۶	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۵۳)

سن داماد				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
نوجوان (۱۵-۲۰)	۲	۱/۶	۱/۶	۱/۶
جوان (۲۰-۳۰)	۹۲	۷۴/۸	۷۴/۸	۷۴/۸
میانسال (۳۰-۵۰)	۲۴	۱۹/۵	۱۹/۵	۹۵/۹
پیرسال (۵۰ بہ بالا)	۵	۴/۱	۴/۱	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۵۴)

سن عروس				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
نوجوان (۱۵-۲۰)	۹	۷/۳	۷/۳	۷/۳
(۲۰-۳۰) جوان	۹۳	۷۵/۶	۷۵/۶	۸۲/۹
میان‌سال (۳۰-۵۰)	۱۸	۱۴/۶	۱۴/۶	۹۷/۶
پیرسال (۵۰ به بالا)	۳	۲/۴	۲/۴	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۵۵)

رضایت عروس از زندگی مشترک				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
مطلوب	۳۲	۲۶/۰	۲۶/۰	۲۶/۰
نامطلوب	۱۴	۱۱/۴	۱۱/۴	۳۷/۴
نامشخص	۷۷	۶۲/۶	۶۲/۶	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۵۶)

رضایت داماد از زندگی مشترک				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
مطلوب	۳۵	۲۸/۵	۲۸/۵	۲۸/۵
نامطلوب	۱۲	۹/۸	۹/۸	۸/۳۲
نامشخص	۷۶	۶۱/۸	۶۱/۸	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۵۷)

ماه عسل				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
سفر داخلی	۹	۷/۳	۷/۳	۷/۳
ندارد	۱۱۴	۹۲/۷	۹۲/۷	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

۱۳۸ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

جدول (۵۸)

ماه عسل				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
سیاحتی	۸	۶/۵	۶/۵	۶/۵
ندارد	۱۱۵	۹۳/۵	۹۳/۵	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۵۹)

مکان زیست زوجین پس از ازدواج				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
خانه معمولی	۱۸	۱۴/۶	۱۴/۶	۱۴/۶
خانه تشریفاتی	۳	۲/۴	۲/۴	۱۷/۱
مکانی غیر خانه	۲	۱/۶	۱/۶	۰/۱۸
ندارد	۱۰۰	۸۱/۳	۸۱/۳	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۶۰)

تفکیک دوره‌های مدیریت دولتی				
مقادیر متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
۱۳۷۶-۱۳۸۳ (دوره اصلاحات)	۷۳	۵۹/۳	۵۹/۳	۵۹/۳
۱۳۸۴-۱۳۸۹ (دوره عدالت)	۵۰	۴۰/۷	۴۰/۷	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۳	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول ۶۰ نشان می‌دهد که ۵۹ درصد از فیلم‌های سینمایی با مضمون‌های مرتبط با ازدواج در طول مدیریت دولتی سینما در دوران دولت اصلاحات (هفتم و هشتم) ساخته شده و اندکی کمتر از آن (۴۰/۷ درصد) مربوط به دولت اصولگرا (نهم و دهم) است. البته، با توجه به عدم پایان دو سال پایانی دولت اصولگرای دهم، کمتر بودن فیلم‌های ازدواجی در آمار این دولت نسبت به دولت اصلاحات قابل انتظار است.

بخش دوم: جدول‌های متقاطع تحلیلی

جدول (۱۲۰)

تقاطع مسئله کفویت دختر با مسئله کفویت پسر			
جمع	مسئله کفویت پسر		مسئله کفویت دختر
	نیست	هست	
۱۷	۱۳	۴	هست
۱۰۰	۶/۷۵	۲۳/۵	
۱۳/۸	۱۰/۶	۳/۳	
۱۰۶	۱۰۱	۵	نیست
۱۰۰	۹۵/۳	۴/۷	
۸۶/۳	۸۲/۱	۴/۱	
۱۲۳	۱۱۴	۹	جمع
۱۰۰	۹۲/۷	۷/۳	
۱۰۰	۹۲/۷	۷/۳	

$\Phi = (0/249)$

$\text{Sig} = 0/006$

جدول (۱۲۱)

تقاطع مسئله کفویت دختر با مسئله کفویت خانواده			
جمع	مسئله کفویت دختر		مسئله کفویت خانواده
	نیست	هست	
۳۴	۲۶	۸	هست
۱۰۰	۶/۷۵	۲۳/۵	
۲۷/۶	۲۱/۱	۶/۵	
۸۹	۸۰	۹	نیست
۱۰۰	۸۹/۹	۱۰/۱	
۲/۷۴	۶۵	۷/۳	
۱۲۳	۱۰۶	۱۷	جمع
۱۰۰	۸۶/۲	۱۳/۸	
۱۰۰	۸۶/۲	۱۳/۸	

$\Phi = (0/17)$

$\text{Sig} = 0/054$

۱۴۰ آسپبشناسی بازنمایی ازدواج در...

جدول (۱۲۲)

تقاطع مسئله کفویت پسر با مسئله کفویت خانواده				
جمع	فامیل درجه یک طرف مشورت پسر			مسئله کفویت خانواده
	نیست	هست		
۳۴	۳۱	۳	فراوانی	هست
۱۰۰	۹۱/۳	۸/۸	فراوانی نسبی (درصد)	
۲۷/۶	۲۵/۲	۲/۴	درصد از کل	
۸۹	۸۳	۶	فراوانی	نیست
۱۰۰	۳/۹۳	۶/۷	فراوانی نسبی (درصد)	
۲/۷۴	۶۷/۵	۴/۹	درصد از کل	
۱۲۳	۱۱۴	۹	فراوانی	جمع
۱۰۰	۹۲/۷	۷/۳	فراوانی نسبی (درصد)	
۱۰۰	۹۲/۷	۷/۳	درصد از کل	

$$\Phi = (0/036)$$

$$\text{Sig} = 0/692$$

جدول (۱۲۳)

تقاطع فامیل درجه یک طرف مشورت پسر با دغدغه کفویت				
جمع	فامیل درجه یک طرف مشورت پسر			دغدغه کفویت
	نیست	هست		
۴۹	۳۸	۱۱	فراوانی	هست
۱۰۰	۷۷/۶	۲/۲۴	فراوانی نسبی (درصد)	
۹/۳۸	۳۰/۹	۸/۹	درصد از کل	
۷۴	۵۹	۱۵	فراوانی	نیست
۱۰۰	۷۹/۷	۲۰/۳	فراوانی نسبی (درصد)	
۶۰	۴۸	۱۲/۳	درصد از کل	
۱۲۳	۹۷	۲۶	فراوانی	جمع
۱۰۰	۷۸/۹	۲۱	فراوانی نسبی (درصد)	
۱۰۰	۷۸/۹	۲۱	درصد از کل	

$$\Phi = (0/26)$$

$$\text{Sig} = 0/772$$

پیوست‌ها / ۱۴۱

جدول (۱۲۴)

تقاطع فامیل درجه یک طرف مشورت دختر با دغدغه کفویت				
جمع	فامیل درجه یک طرف مشورت دختر			دغدغه کفویت
	نیست	هست		
۴۹	۲۹	۲۰	فراوانی	هست
۱۰۰	۵۹/۲	۴۰/۸	فراوانی نسبی (درصد)	
۹/۳۸	۲۳/۶	۱۶/۳	درصد از کل	
۷۴	۵۵	۱۹	فراوانی	نیست
۱۰۰	۷۴/۳	۵/۲۷	فراوانی نسبی (درصد)	
۶۰/۲	۴۴/۷	۱۵/۴	درصد از کل	
۱۲۳	۸۴	۳۹	فراوانی	جمع
۱۰۰	۶۸/۳	۳۱۷/۰	فراوانی نسبی (درصد)	
۱۰۰	۶۸/۳	۳۱۷/۰	درصد از کل	

Phi=(0/159)

Sig=0/077

جدول (۱۲۵)

تقاطع فامیل درجه یک طرف مشورت دختر مسئله کفویت دختر				
جمع	فامیل درجه یک طرف مشورت دختر			مسئله کفویت دختر
	نیست	هست		
۱۷	۱۲	۵	فراوانی	هست
۱۰۰	۷۰/۶	۲۹/۴	فراوانی نسبی (درصد)	
۱۳/۸	۹/۸	۴/۱	درصد از کل	
۱۰۶	۷۲	۳۴	فراوانی	نیست
۱۰۰	۶۷/۹	۳۲/۱	فراوانی نسبی (درصد)	
۸۶/۲	۵۸.۵	۲۷/۶	درصد از کل	
۱۲۳	۸۴	۳۹	فراوانی	جمع
۱۰۰	۶۸/۳	۳۱۷/۰	فراوانی نسبی (درصد)	
۱۰۰	۶۸/۳	۳۱۷/۰	درصد از کل	

Phi=(0/020)

Sig=0/827

۱۴۲ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

جدول (۱۲۶)

تقاطع فامیل درجه یک طرف مشورت پسر مسئله کفویت پسر				
جمع	فامیل درجه یک طرف مشورت پسر			مسئله کفویت پسر
	نیست	هست		
۹	۶	۳	فراوانی	هست
۱۰۰	۶/۶۷	۳/۳۳	فراوانی نسبی (درصد)	
۷/۳	۴/۹	۲/۴	درصد از کل	
۱۱۴	۹۱	۲۳	فراوانی	نیست
۱۰۰	۹/۷۸	۲۰/۲	فراوانی نسبی (درصد)	
۹۲/۷	۷۴	۱۸/۷	درصد از کل	
۱۲۳	۹۷	۲۶	فراوانی	جمع
۱۰۰	۷۸/۹	۲۱/۱	فراوانی نسبی (درصد)	
۱۰۰	۷۸/۹	۲۱/۱	درصد از کل	

Phi=(0/084)

Sig=0/352

جدول (۱۲۷)

تقاطع فامیل درجه یک طرف مشورت پسر مخالف ازدواج				
جمع	فامیل درجه یک طرف مشورت پسر			مخالف ازدواج
	نیست	هست		
۷۰	۵۲	۱۷	فراوانی	هست
۱۰۰	۵/۷۷	۲۴/۳	فراوانی نسبی (درصد)	
۵۶/۹	۴۳/۱	۱۳/۸	درصد از کل	
۵۳	۴۴	۹	فراوانی	نیست
۱۰۰	۸۳	۱۷	فراوانی نسبی (درصد)	
۴۳/۱	۳۵/۸	۷/۳	درصد از کل	
۱۲۳	۹۷	۲۶	فراوانی	جمع
۱۰۰	۷۸/۹	۲۱/۱	فراوانی نسبی (درصد)	
۱۰۰	۷۸/۹	۲۱/۱	درصد از کل	

Phi=(0/089)

Sig=0/326

پیوست‌ها / ۱۴۳

جدول (۱۲۸)

تقاطع فامیل درجه یک طرف مشورت دختر مخالف ازدواج				
جمع	فامیل درجه یک طرف مشورت دختر			مخالف ازدواج
	نیست	هست		
۷۰	۴۵	۲۵	فراوانی	هست
۱۰۰	۶۴/۳	۵/۳۷	فراوانی نسبی (درصد)	
۵۶/۹	۳۶/۶	۲۰/۳	درصد از کل	
۵۳	۳۹	۱۴	فراوانی	نیست
۱۰۰	۷۳/۶	۲۶/۴	فراوانی نسبی (درصد)	
۴۳/۱	۳۱۷/۰	۱۱/۴	درصد از کل	
۱۲۳	۸۴	۳۹	فراوانی	جمع
۱۰۰	۶۸/۳	۳۱۷/۰	فراوانی نسبی (درصد)	
۱۰۰	۶۸/۳	۳۱۷/۰	درصد از کل	

Phi=(0/099)

Sig=0/272

جدول (۱۲۹)

تقاطع فامیل درجه دو طرف مشورت پسر مخالف ازدواج				
جمع	فامیل درجه دو طرف مشورت پسر			مخالف ازدواج
	نیست	هست		
۷۰	۶۷	۳	فراوانی	هست
۱۰۰	۵/۹۷	۴/۳	فراوانی نسبی (درصد)	
۵۶/۹	۵۴/۵	۲/۴	درصد از کل	
۵۳	۵۲	۱	فراوانی	نیست
۱۰۰	۸/۹۱	۱/۹	فراوانی نسبی (درصد)	
۴۳/۱	۴۲/۳	۰/۸	درصد از کل	
۱۲۳	۱۱۹	۴	فراوانی	جمع
۱۰۰	۹۶/۷	۳/۳	فراوانی نسبی (درصد)	
۱۰۰	۹۶/۷	۳/۳	درصد از کل	

Phi=(0/067)

Sig=0/458

جدول (۱۳۰)

تقاطع دیگران طرف مشورت پسر مخالف ازدواج			
جمع	دیگران طرف مشورت پسر		مخالف ازدواج
	نیست	هست	
۷۰	۴۲	۲۸	فراوانی
۱۰۰	۶۰	۴۰	فراوانی نسبی (درصد)
۵۶/۹	۴/۳۱	۲۲/۸	درصد از کل
۵۳	۴۱	۱۲	فراوانی
۱۰۰	۷۷/۴	۲۲/۶	فراوانی نسبی (درصد)
۴۳/۱	۳/۳۳	۹/۸	درصد از کل
۱۲۳	۸۳	۴۰	فراوانی
۱۰۰	۶۷/۵	۳۲/۵	فراوانی نسبی (درصد)
۱۰۰	۶۷/۵	۳۲/۵	درصد از کل

$$\Phi = (0/183)$$

$$\text{Sig} = 0/042$$

جدول (۱۳۱)

تقاطع فامیل درجه دو طرف مشورت دختر با مخالف ازدواج			
جمع	فامیل درجه دو طرف مشورت دختر		مخالف ازدواج
	نیست	هست	
۷۰	۶۲	۸	فراوانی
۱۰۰	۸۸/۶	۱۱/۴	فراوانی نسبی (درصد)
۵۶/۹	۵۰/۴	۶/۵	درصد از کل
۵۳	۴۸	۵	فراوانی
۱۰۰	۹/۶	۹/۴	فراوانی نسبی (درصد)
۴۳	۳۹	۴/۱	درصد از کل
۱۲۳	۱۱۰	۱۳	فراوانی
۱۰۰	۸۹/۴	۱۰/۶	فراوانی نسبی (درصد)
۱۰۰	۸۹/۴	۱۰/۶	درصد از کل

$$\Phi = (0/032)$$

$$\text{Sig} = 0/722$$

پیوست‌ها / ۱۴۵

جدول (۱۳۲)

تقاطع دیگران طرف مشورت دختر مخالف ازدواج				
جمع	دیگران طرف مشورت دختر			مخالف ازدواج
	نیست	هست		
۷۰	۴۶	۲۴	فراوانی	هست
۱۰۰	۵/۶۷	۴/۳۳	فراوانی نسبی (درصد)	
۵۶/۹	۳۷/۴	۱۹/۵	درصد از کل	
۵۳	۳۹	۱۴	فراوانی	نیست
۱۰۰	۷۳/۶	۲۶/۴	فراوانی نسبی (درصد)	
۴۳/۱	۳۱۷/۰	۱۱/۴	درصد از کل	
۱۲۳	۸۵	۳۸	فراوانی	جمع
۱۰۰	۶۹/۱	۳۰/۹	فراوانی نسبی (درصد)	
۱۰۰	۶۹/۱	۳۰/۹	درصد از کل	

Phi=(0/084)

Sig=0/350

جدول (۱۳۳)

تقاطع مسئله کفویت خانواده‌ها با مسئله کفویت دختر				
جمع	مسئله کفویت خانواده‌ها			مسئله کفویت دختر
	نیست	هست		
۱۷	۹	۸	فراوانی	هست
۱۰۰	۵۲/۹	۴۷/۱	فراوانی نسبی (درصد)	
۱۳/۸	۷/۳	۶/۵	درصد از کل	
۱۰۶	۸۰	۲۶	فراوانی	نیست
۱۰۰	۷۵/۵	۲۴/۵	فراوانی نسبی (درصد)	
۸۶.۳	۶۵	۲۱/۱	درصد از کل	
۱۲۳	۸۹	۳۴	فراوانی	جمع
۱۰۰	۲/۷۴	۲۷/۶	فراوانی نسبی (درصد)	
۱۰۰	۲/۷۴	۲۷/۶	درصد از کل	

Phi=(0/174)

Sig=0/054

پیوست‌ها / ۱۴۷

ادامه جدول (۱۳۶)

تقاطع شغل داماد با روابط قبل از ازدواج										
شغل داماد										
۱۳۳	۳۶	۲	۱۱	۳	۱۴	۳۷	۹	۱۱	فراوانی	جمع
۱۰۰	۳۹/۳	۱/۶	۸/۹	۲/۴	۱۱/۴	۳۱۱/۰	۷/۳	۸/۹	فراوانی نسبی (درصد)	
۱۰۰	۳۹/۳	۱/۶	۸/۹	۲/۴	۱۱/۴	۳۰/۱	۷/۳	۸/۹	درصد از کل	

Phi=(0/155)

Sig=0/890

جدول (۱۳۷)

تقاطع شغل عروس با روابط قبل از ازدواج										
شغل عروس										
جمع	غیره	بیکار	هنرمند	فرهنگی (معلم، استاد)	کارگر	آزاد	کارمند	دانشجو یا دانش آموز	روابط قبل از ازدواج	
۹۶	۹	۳۱	۵	۴	۷	۱۲	۷	۲۱	فراوانی	دارد
۱۰۰	۹/۴	۳۲/۳	۵/۳	۴/۳	۷/۳	۱۲/۵	۷/۳	۱/۲۹	فراوانی نسبی (درصد)	
۷۸	۷/۳	۳۵/۳	۴/۱	۳/۳	۵/۷	۹/۸	۵/۷	۱۷/۱	درصد از کل	
۲۷	۴	۵	۰	۰	۱	۴	۳	۱۰	فراوانی	ندارد
۱۰۰	۱۴/۸	۱۸/۵	۰	۰	۳/۷	۱۴/۸	۱۱/۱	۳۷	فراوانی نسبی (درصد)	
۲۲	۳/۳	۴/۱	۰	۰	۰/۸	۳/۳	۲/۴	۸/۱	درصد از کل	
۱۲۳	۱۳	۳۶	۵	۴	۸	۱۶	۱۰	۳۱	فراوانی	جمع
۱۰۰	۱۰/۶	۳۹/۳	۴/۱	۳/۳	۶/۵	۱۳	۸/۱	۲۵/۳	فراوانی نسبی (درصد)	
۱۰۰	۱۰/۶	۳۹/۳	۴/۱	۳/۳	۶/۵	۱۳	۸/۱	۲۵/۳	درصد از کل	

Phi=(0/243)

Sig=0/399

۱۴۸ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

جدول (۱۳۸)

تقاطع سن داماد با روابط قبل از ازدواج					
سن داماد					روابط قبل از ازدواج
جمع	پیرسال ۵۰ به بالا	میانسال ۳۰-۵۰	جوان ۲۰-۳۰	نوجوان ۱۵-۲۰	
۹۶	۴	۱۹	۷۱	۲	فراوانی
۱۰۰	۴/۲	۹/۱۸	۷۴	۲/۱	فراوانی نسبی (درصد)
۷۸	۳/۳	۱۵/۴	۵۷/۷	۱/۶	درصد از کل
۲۷	۱	۵	۲۱	۰	فراوانی
۱۰۰	۳/۷	۱۸/۵	۷۷/۸	۰	فراوانی نسبی (درصد)
۲۲	-/۸	۴/۱	۱۷/۱	۰	درصد از کل
۱۲۳	۵	۲۴	۹۲	۲	فراوانی
۱۰۰	۴/۱	۱۹/۵	۷۴/۸	۱/۶	فراوانی نسبی (درصد)
۱۰۰	۴/۱	۱۹/۵	۷۴/۸	۱/۶	درصد از کل

Phi=(0/072)

Sig=0/890

جدول (۱۳۹)

تقاطع سن عروس با روابط قبل از ازدواج					
سن عروس					روابط قبل از ازدواج
جمع	پیرسال ۵۰ به بالا	میانسال ۳۰-۵۰	جوان ۲۰-۳۰	نوجوان ۱۵-۲۰	
۹۶	۳	۱۵	۷۱	۷	فراوانی
۱۰۰	۳/۱	۱۵/۶	۷۴	۷/۳	فراوانی نسبی (درصد)
۷۸	۲/۴	۱۲/۳	۵۷/۷	۵/۷	درصد از کل
۲۷	۰	۳	۲۲	۲	فراوانی
۱۰۰	۰	۱۱/۱	۸۱/۵	۷/۴	فراوانی نسبی (درصد)
۲۲	۰	۲/۴	۱۷/۹	۱/۶	درصد از کل
۱۲۳	۳	۱۸	۹۳	۹	فراوانی
۱۰۰	۲/۴	۱۴/۶	۷۵/۶	۷/۳	فراوانی نسبی (درصد)
۱۰۰	۲/۴	۱۴/۶	۷۵/۶	۷/۳	درصد از کل

Phi=(0/103)

Sig=0/730

منابع و مأخذ

- استوری، جان (۱۳۸۵). *مطالعات فرهنگی درباره فرهنگ عامه*. ترجمه حسین پاینده، تهران: آگه.
- افرفار، علی (۱۳۸۷). «صوره‌المراه فی الكتاب العربیة المعاصره»، بولتن مرجع (۴).
- امام خمینی، روح‌الله، *تحریر الوسیله*؛ قم: موسسه مطبوعاتی اسماعیلیان.
- بدیعی، نعیم (۱۳۷۵). *تحلیل محتوا*. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- برناردز، جان (۱۳۸۸). *درآمدی به مطالعات خانواده*. ترجمه: حسین قاضیان، تهران: نی.
- بستان، حسن و همکاران (۱۳۸۸). *اسلام و جامعه شناسی خانواده*. تهران: پژوهشکده حوزه و دانشگاه.
- بستان، حسن (۱۳۸۸). *اسلام و تفاوت‌های جنسیتی*. تهران: پژوهشکده حوزه و دانشگاه.
- بهنام، جمشید و راسخ شاپور (۱۳۴۸). مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی ایران. تهران: خوارزمی
- بیس، دانیل و پلاک، فرد (۱۳۷۵). *انسان شناسی فرهنگی*. ترجمه محسن ثلاثی، تهران: علمی.
- حر عاملی، محمدبن‌الحسن. وسائل‌الشیعه (۲۰جلد) تهران: المکتبه الاسلامیه.
- الحمیری، عبدالملک بن هشام (۱۹۸۵). *السیره النبویه (۴ جلد)*. بیروت: دارالاحیاء التراث العربی.
- دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی (۱۳۷۸). *اصول سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی ایران*. تهران: روح‌الامینی، محمود (۱۳۸۰). *مبانی انسان شناسی*. تهران: عطار.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۰). *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده*، تهران: انتشارات سروش.
- سالاری‌فر، محمدرضا (۱۳۸۸). *خانواده در نگرش اسلام و روان‌شناسی*، تهران: پژوهشکده حوزه و دانشگاه.
- ستوده، امیررضا (۱۳۷۳). *پا به پای آفتاب: گفته‌ها و نگفته‌ها از زندگی امام خمینی*؛ تهران: پنجره.
- سطوتی، جعفر (۱۳۸۷). «توسعه اجتماعی و سیاست‌های جوانان جمهوری اسلامی ایران»، تهران: **فصلنامه مطالعات جوانان**.
- سگالن، مارتین (۱۳۷۵). *جامعه شناسی تاریخی خانواده*؛ حمید الیاسی تهران: مرکز.
- صالحی امیری، سیدرضا (۱۳۷۸). *مبانی سیاست‌گذاری و برنامه ریزی فرهنگی*، تهران: پژوهشگاه تحقیقات استراتژیک.
- فیاض، ابراهیم (۱۳۸۷). «صالت خانواده»، قم: **مجله پگاه حوزه**.
- فیسک، جان و همکاران (۱۳۸۵). *مفاهیم کلیدی ارتباطات*، ترجمه میرحسن رئیس‌زاده، تهران: نشر فضل نو.
- کُتاک، کنراد فلیپ (۱۳۸۶). *انسان شناسی / کشف تفاوت‌های انسانی*، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: علمی.
- کلاین برگ، اتو (۱۳۶۸). *روان‌شناسی اجتماعی*، علی محمد کردان تهران: نشر اندیشه.

۱۵۰ آسیب‌شناسی بازنمایی ازدواج در...

- کمالی، افسانه (۱۳۸۶). «بررسی تنگنای ازدواج در ایران». تهران: مجله مطالعات جوانان، پاییز و زمستان.
- کی‌نیا، مهدی (۱۳۶۹). **مبانی جرم‌شناسی** (جلد ۲) تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- گلچین، مسعود و سیدی، فرشته (۱۳۸۷). «نگاهی تحلیلی و تطبیقی به ازدواج و طلاق جوانان در سال ۱۳۸۴»، تهران: **مجله مطالعات جوانان**، بهار.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ق). **بحار الانوار**؛ بیروت: دارالاحیاء التراث العربی.
- محسنی، منوچهر (۱۳۷۹). **بررسی آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی - فرهنگی در ایران**، تهران: شورای فرهنگ عمومی.
- مطهری، مرتضی (۱۳۶۸). **مسئله حجاب**. تهران: صدرا.
- معاونت مطالعات و تحقیقات سازمان ملی جوانان (۱۳۸۷). **جوانان و روابط خانوادگی و نسلی**. تهران: سازمان ملی جوانان.
- معاونت مطالعات و تحقیقات سازمان ملی جوانان (۱۳۸۷). **نگاهی آماری به سن زوج و زوجة**. تهران: سازمان ملی جوانان.
- مک کوئل، دنیس (۱۳۸۵). **درآمدی بر نظریه ارتباطات جمعی**. ترجمه پرویز اجلالی، تهران: مرکز مطالعات رسانه‌ها.
- مندراس، هانری و گورویچ، ژرژ (۱۳۶۹). **مبانی جامعه‌شناسی**، باقر پرهام، تهران: امیرکبیر.
- مهیدزاده، سید محمد (۱۳۸۷). **رسانه‌ها و بازنمایی**. تهران: مرکز مطالعات رسانه‌ها.
- ویمر، راجردی و دومینینگ، جوزف آر (۱۳۸۴). **تحقیق در رسانه‌های جمعی**. ترجمه، کاووس سید امامی، تهران: سروش.
- هال، استوارت (۱۳۸۷). «گزیده‌هایی از عمل بازنمایی». ترجمه احسان شاقاسمی، زیر نظر سعیدرضا عاملی، **مندرج در مجموعه نظریه‌های ارتباطات**، جلد سوم، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم.
- الیاسی، محمد حسین و همکاران (۱۳۸۶). «بررسی نمایش خانواده در سریال‌های ایرانی». تهران: فصلنامه پژوهش و سنجش، پاییز.

Berk, LavraE.(1994) **Child Development**, Boston and London: Allyn and Bacou.

Bilton, Tony, etal. (1981) **Introductory Sosiology**, London and Basingstoke: MacMillan press LTD.

Despres, R. and Griffin, L. (2005). **The Truth about family life**, New York: facts on file, Inc.

Goode, William J.(1960)"the Sosiology of the Fairly" in Robert K. Merton, etal. **Sociology Today**, newyork: Basic Books, Ink.

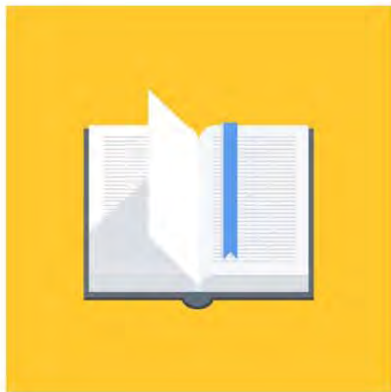
Ingoldcby, Born B.(2006) **Family Origin and Universality"** in **Ingoldshy and Smithceds.), families in Global and Multi Cultural Perspective**, Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.

Sabini, John(1995) **Social Pycology**, New York and London, W.W.Norton & company

Stokes, Randall(1984) **Introduction to Sociology**, Dubuque and low: WCB publishers.

Taylor, S. E, Peplav, L.A, Sears, D.D.(2000) **Social Psychology**, New Jersey: Prentice Hall Inc.

Wikily, Jane Riblett(1997)"Marriage, family Life, and Women's Employment" in Edwards and Demo(eds.) Op.cit.

آیا می‌دونستید لذت مطالعه و درصد یادگیری با کتاب‌های چاپی بیشتره؟
کارنیل (محبوب‌ترین شبکه موفقیت ایران) بهترین کتاب‌های موفقیت فردی
رو برای همه ایرانیان تهیه کرده

از طریق لینک زیر به کتاب‌ها دسترسی خواهید داشت

www.karnil.com

با کارنیل موفقیت سادست، منتظر شما هستیم

 Karnil Karnil.com

